

Ingrid Walstad Larsen

Tangerudbakkeneffekten

En fokusgruppestudie om opplevelser av fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i TV-serien «Tangerudbakken Borettslag»

Masteroppgave i sosiologi

Trondheim, våren 2014

Til beboere ved Munkvoll Botiltak, 3. etasje.

Forord

Da jeg først begynte som student ved NTNU fikk jeg meg en deltidsjobb som helsefagarbeider på et botiltak ved Hallset bo- og behandlingssenter. Samtidig begynte de første episodene av Tangerudbakken å rulle på TV, og jeg fikk mulighet til å bli kjent med mennesker med utviklingshemming både gjennom media og i den ”virkelige” verden. De inntrykkene og opplevelsene jeg fikk på denne tiden ledet meg inn på temaet for masteroppgaven, og har samtidig vært førende for valg av utdanning og retning i arbeidslivet. En spesiell stor takk rettes derfor til beboere og kolleger ved Munkvoll Botiltak, 3. etasje. Takk for alt dere har lært meg. Dere har gitt meg en ny måte å se livet på, som vil prege meg som person resten av mitt liv.

Vårt fantastiske klassmiljø gjør at jeg ser tilbake på studietiden med enorm glede. Gode klemmer, mye latter på lesesalen og faste lunsjer har gjort at jeg alltid har gledet meg til å komme til Dragvoll. Jeg har lært utrolig mye av mine studiekamerater i løpet av de fem årene jeg har studert ved NTNU. Flerfoldige timer med kaffeslubber og lange sosiologiske (og mindre samfunnsaktuelle) diskusjoner, har gjort at jeg i dag stolt kan kalle meg *sosiolog*! Takk til kull 12, Kaffesosiologene, Trøndersosiologene, studievenner og lesesal 6484. Samtidig vil jeg takke alle entusiastiske og engasjerende professorer som har gjort studieprosessen faglig innholdsrik og interessant.

Tusen takk til veileder Hendrik Storstein Spilker for god hjelp, gode råd og fruktbare diskusjoner. Du har strukturert mitt indre kaos og ledet meg på rett vei!

Hjertelig takk til informantene mine som har vært raus med sine synspunkter og meninger. Takk til produsenter og foreldre, og ikke minst, takk til Tangerudbakken Borettslag for inspirasjon.

Takk til Erling Ravnanger Landet for nyttige diskusjoner og konstruktive tilbakemeldinger.

Takk til Jan Grue, Anna M. Kittelsaa, Jan Tøssebro, Lisbeth Morlandstø og Norsk Forbund for Utviklingshemmede for verdifulle tips, innspill og hjelp til masteroppgavearbeidet.

Takk til Elise, Frode, Linn, Kristine og Erik for korrekturlesing, og takk til Christine for hjelp med intervjugjennomføringen.

Ingrid Walstad Larsen

Trondheim, mai 2014

Sammendrag

Mennesker med utviklingshemming har historisk sett blitt ekskludert og diskriminert i samfunnet. TV-programmet *Tangerudbakken Borettslag* er den første i Norge av sitt slag, og har blitt en del av samfunnsdebatten. Som helsefagarbeider har dette vekket en interesse for hvordan *Tangerudbakken* fremstiller personer med utviklingshemming. I denne studien ønsker jeg å finne ut hvordan mediefremstillingen påvirker publikum og samfunnet, og om *Tangerudbakken* kan påvirke den offentlige diskursen om utviklingshemming. Empirimaterialet er generert gjennom tre fokusgruppeintervju med publikummere, helsefagarbeidere og familiemedlemmer av mennesker med utviklingshemming. Jeg har også gjennomført et e-postintervju med produsenter og foreldre av en deltaker i *Tangerudbakken*. Det empiriske materialet har jeg tilnærmet meg med metoden *Grounded Theory*, og oppgaven har et teoretisk utgangspunkt basert på velferd-, avvik-, og mediesosiologi. Mine funn er at *Tangerudbakken* konstruerer en identitet og tilhørighet av likhet og annerledeshet som kan forstås som inkluderende eller ekskluderende i samfunnet. Dette har jeg brukt til å innføre begrepet *Tangerudbakkeneffekten*, som er en samlebetegnelse på de direkte og indirekte virkningene serien har hatt på ulike arenaer i samfunnet. Jeg konkluderer med at det er behov for flere tilsvarende program, og ytterligere medieinkludering for å anerkjenne personer med utviklingshemming som fullverdige samfunnsborgere.

Innhold

1. INNLEDNING	1
1.1 FORSKNINGSSPØRSMÅL	3
1.2 TV-SERIEN TANGERUDBAKKEN BORETTSLAG	4
1.3 BRUK AV ORD OG BEGREPER	5
1.4 FREMSTILLINGER AV FUNKSJONSHEMMING GJENNOM HISTORIEN.....	7
1.5 OPPGAVENS DISPOSISJON	9
2. TEORI	11
2.1 VELFERDS- OG AVVIKSSOSIOLOGISKE TEORIER	11
2.1.1 Avvikssosiologi og sosial konstruksjonisme.....	11
2.1.2 Den sosiale og medisinske modellen.....	14
2.1.3 Annenhet og normalitet: ”oss” og ”dem”	16
2.1.4 Tidligere forskning om funksjonshemming i media.....	18
2.2. TEORIER OM MEDIA	20
2.2.1 Medieregissert virkelighet og medievriddingsteknikker.....	22
2.2.2 Genre, genrebegrep og genreforventninger i reality-TV	23
2.2.3 Filmtekniske grep: formidling og påvirkning.....	24
2.2.4 Medieeffekter og brukernes innramming: fra injeksjonsmodellen til aktive brukere	26
2.2.5 ”The new effects/influence research”	27
3. METODE	31
3.1 BEGRUNNELSE FOR METODISK TILNÆRMING	31
3.2 FORSKERROLLEN: REFLEKSJONER RUNDT EN PERSONLIG HOLDNINGSREISE.....	33
3.3 UTVALG OG REKRUTTERING AV INFORMANTER	36
3.4 FOKUSGRUPPEINTERVJU	39
3.4.1 Pilotintervju.....	39
3.4.2 Gjennomføring av de faktiske intervju	41
3.4.3 Analysestrategi	42
3.4.4 Tangerudbakken som casestudie: konseptuell generalisering.....	43
3.5 ETISKE HENSYN.....	43
3.5.1 Personvern, etikk og anonymisering	43
4. SEEROPPLEVELSEN	45
4.1 UNDERHOLDNING ELLER INFORMASJON?	45
4.2 LER <i>MED</i> ELLER AV DELTAKERNE?	48
4.3 TANGERUDBAKKEN SOM SOLSKINNSHISTORIE	52
4.4 OPPSUMMERING.....	58
5. MEDIEINNRAMMINGER	59
5.1 FREMSTILLING AV MENNESKER MED UTVIKLINGSHEMMING	59
5.2 VERKTØY: SAKS, LIM OG MUSIKK	65
5.3 KOMMERSIELLE TVNORGE OG TV-TID.....	69
5.4 OPPSUMMERING.....	72
6. ”DE ANDRE” I MEDIA	73
6.1 BRYTER NED FREMMEDFRYKT OG SKAPER ÅPENHET	73
6.2 FREMSTILLINGEN AV FYSISKE ATTRIBUTTER	80
6.3 OPPSUMMERING.....	85
7. AVSLUTNING	87
7.1 STUDIENS HOVEDFUNN: IDENTITET OG TILHØRIGHETSKONSTRUKSJON.....	87
7.2 ”TANGERUDBAKKENEFFEKTEN”.....	90
7.3 VEIEN VIDERE.....	99

8. LITTERATUR	101
9. VEDLEGG	I
9.1 KVITTERING FRA NSD OM GODKJENT PROSJEKT OG OPPDATERT PROSJEKT	I
9.2 INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTER.....	III
9.3 INTERVJUGUIDE	V
9.4 E-POSTINTERVJU MED PRODUSENTER OG FORELDRE.....	VIII

1. Innledning

Norge skal være verdens mest inkluderende samfunn. Men jeg synes vi lever i et ekskluderende samfunn. Det er vi, og så de som er annerledes. Men er ikke alle annerledes? -Marte Wexelsen Goksøyr (Maugesten 2014).

Inkludering av mennesker med utviklingshemming og arbeid mot diskriminering er lovpålagt gjennom HVPU-reformen (Helsevernet for psykisk utviklingshemmede, NOU 2001:22), og FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (Regjeringen 2013). Norge undertegnet FN-konvensjonen i 2007 (Unitet Nations 2007) og ratifiserte den i 2013. HVPU-reformen siktet på avvikle alle institusjoner og jobbe mot *bedre levekår, integrering og normalisering*. Dens visjon var at mennesker med utviklingshemming skulle gå fra å være brukere av en tjeneste, til å bli borgere av samfunnet (NOU 2001:22:398).

23 år etter reformen kom er den fremdeles et hett tema innenfor funksjonshemmingsforskning og samfunnsdebatt. Reformen er ved flere anledninger evaluert og gjort rede for ut i fra dens normaliseringsprinsipp og ideologi om at de funksjonshemmedes levekår skulle bedres (Brevik og Høyland 2007, Romøren 1995, Tøssebro 1996). Likevel eksisterer det fremdeles tilfeller av forskjellsbehandling av mennesker med utviklingshemming i samfunnet. Dette kan vi blant annet se gjennom debatten om sorteringssamfunnet, der undersøkelser avdekker at 87% av gravide som får visshet om at fosteret har Downs syndrom tar abort (Hanssen og Gitmark 2014). I skrivende stund har diskusjoner om inkludering av mennesker med utviklingshemming, samfunnsansvar og det å være "annerledes" blusset opp. Karoline, en 18 år gammel skoleelev med Downs syndrom, fikk tidligere i vår ikke fikk vite at klassen hun gikk i dro på Spaniaturl (Eriksen og Yttervik 2014, Johansen 2014, Sarwar 2014). Denne hendelsen skapte store overskrifter i media, og revitaliserte debatten om likebehandling av mennesker med utviklingshemming.

Siden Emilié Durkheims tid har inklusjon- og eksklusjonsspørsmål har vært et sentralt tema i sosiologien, og her står avviks- og ulikhetsperspektivet sentralt innenfor mange sosiologiske felt (Franzese 2009, Summer 1994). Disse spørsmålene har også vært diskutert i forbindelse med ulike TV-serier som har blitt produsert de siste årene. Per Solvang (2010) har uttalt at "Ingen grenser", et TV-program med mennesker med nedsatt funksjonsevne, kan forstås som et modernisert tilfelle av et *freakshow*. Hvorfor blir denne type TV-program sammenlignet med 1800-tallets tivoli- og sirkusutstillinger? Bidrar slike serier til samfunnsinkludering av en marginalisert gruppe, eller har det motsatt effekt?

Jeg ønsker å se på inklusjon- og eksklusjonsperspektivene i et mediesosiologisk perspektiv, fordi medias rammer utgjør en stor del av vårt hverdags- og samfunnsnivå. På bakgrunn av FN-konvensjonen og HVPU-reformens ideal vil disse aspektene være relevante i oppgaven, dette på grunn av at medieinkludering utgjør en del av ideen om at enhver skal få mulighet til å delta på alle områder av samfunnslivet.

Ideelt sett skal media være et demokratisk talerør for samfunnsborgere, samtidig som dens funksjon er å underholde befolkningen, informere om det som skjer i verden og være et sosialt fellesskap som bidrar til identitetskonstruksjon og inkludering (Allern 1996). Som en del av samfunnsinkluderingen av mennesker med utviklingshemming er det derfor naturlig å trekke inn ”den fjerde statsmakten”: media (ibid.:39). I et mediesosiologisk perspektiv blir mennesker med utviklingshemming ansett som en av ”de andre”, fordi de som sosial gruppe utgjør en minoritet, er underrepresentert og stereotypisk fremstilt (Aalberg og Elvestad 2012:122). Fremstillingen av denne gruppen i media vil påvirke hvordan samfunnet betrakter og forstår mennesker med nedsatt funksjonsevne (Kassah og Kassah 2009:59), noe som betyr at medias fremstilling er av stor betydning. Hvordan bidrar Tangerudbakken til dette? Påvirker serien hvordan seerne opplever og oppfatter mennesker med utviklingshemming?

Elisabeth Eide, Jan Grue og Tonje Vold (2014) belyser i en ny rapport hvordan medierepresentasjoner former syn på en hel sosial gruppe, samtidig som de problematiserer underrepresentasjonen. Eide og Grue (2014) viser hvordan denne medierepresentasjonen tenderer å tilegne mennesker med nedsatt funksjonsevne enten *helt-* eller *offerrollen*. Som *ofre* siktes det til at det i media fokuseres på personlige skjebnehistorier, mens *helterollen* viser mennesker med nedsatt funksjonsevne som oppnår noe ”mot alle odds”.

I antologien ”Stort felt-lite dekning. Medierepresentasjoner med nedsatt funksjonsevne” (Eide, Grue og Vold 2014), utdyper forfatterne hvordan mennesker med nedsatt funksjonsevne fremdeles er marginalisert i media, og klarlegger dette med en analyse av norsk mediedekning de siste 20 årene. Likevel er dette et felt som i følge Eide er lite utforsket og som trengs å undersøkes, spesielt innenfor underholdningsområder (Eide 2014b:245-246).

Lisbeth Morlandstø og Johans Tveit Sandvin kommer i skrivende stund med en ny rapport, som tar for seg en kvantitativ innholdsanalyse av fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i aviser for 2011/12 (Bufdir 2013:57). Begge disse rapportene er nyere forskning på det samme området jeg tar for meg, men med bruk av kvantitative metoder. Derfor synes jeg en kvalitativ tilnærming er interessant for å undersøke liknende problemstillinger og mediefremstillingenes effekter.

Det er et behov for å undersøke områder knyttet til hvilke effekter medias fremstilling av mennesker med utviklingshemming har på publikum. Det innebærer hvilke virkninger ulike mediepresentasjoner har på holdninger, og i hvor stor grad media bidrar til barrierebryting av denne sosiale gruppen. TV-programmene "Tangerudbakken" (2009), "Ingen Grenser (2009), "Psyk Forandring" (2012) og "Kjærlighet uansett" (2014), er et tegn om at programmer om og med mennesker med nedsatt funksjonsevne er i vinden, noe som gjør denne oppgaven dagsaktuell. I en tid der det er mye fokus og debatt i media tilknyttet funksjonshemmingsprosesser, er det i et mediesosiologisk perspektiv relevant å spørre seg: hvor langt har idealet om normalisering- og inkludering kommet innenfor medias rammer?

Personlig har jeg alltid hatt en fascinasjon for medieinstitusjonen, dens felt og rammer. I min jobb som helsefagarbeider har jeg sett Tangerudbakken samtidig som jeg har jobbet med mennesker med utviklingshemming. I den forbindelse er jeg nysgjerrig på mediestructurens rolle i etableringen av forståelsen for utviklingshemming og diskursetablering, noe som er bakgrunnen til min interesse for å gjennomføre denne undersøkelsen.

I denne oppgaven skal jeg foreta en kvalitativ analyse av fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i TVNorges TV-serie "Tangerudbakken Borettslag" (2009), som omhandler seks mennesker med utviklingshemming som bor i et boligkompleks. Studien er gjennomført ved bruk av kvalitativ metode, og datamaterialet er generert gjennom tre fokusgruppeintervju: publikummere som har sett Tangerudbakken, helsefagarbeidere som har jobbet med mennesker med utviklingshemming og familiemedlemmer av mennesker med utviklingshemming. Det er i tillegg gjennomført et e-postintervju av produsenter og foreldre av deltakere i serien. Tilnærmingen til det empiriske datamaterialet er inspirert av Glaser og Strauss' begrep *grounded theory*, der informantenes sitater har vært førende for de kategoriske valgene som danner grunnlaget for analysen (Glaser 2010).

1.1 Forskningsspørsmål

Med det avvikssosiologiske og mediesosiologiske utgangspunktet vil jeg belyse hvordan mennesker med utviklingshemming blir forstått i samfunnet, og hvordan en kan forstå medias rolle i etableringen av denne oppfatningen. Gjennom problemstillingene vil jeg se på representasjoner av utviklingshemmede i media og effekter av dette i et konstruksjonistisk samfunnsperspektiv. På bakgrunn av dette er hovedspørsmålet i denne oppgaven: *På hvilken måte kan en forstå ulike gruppers oppfatninger av fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i "Tangerudbakken", og hvilke virkninger har programmet?*

Ulike resepsjonsanalyser kan bidra til forståelsen av hvordan medierepresentasjoner utfolder seg i media. I forbindelse med dette er jeg interessert i hvordan informantene føler seg når de ser på serien. Hva tenker de om medierepresentasjonene? Speiler den virkeligheten slik de forstår den? Jeg er interessert i om Tangerudbakken bidrar til informasjon om utviklingshemming, eller om den forstås som et underholdningsaspekt. Mitt første underspørsmål er: *Hvordan kan en forstå seeropplevelsen av Tangerudbakken?*

Det andre underspørsmålet jeg ønsker å ta opp er informantenes tanker om medias virksomhet. Her er jeg spesielt interessert i å undersøke hva intervjuobjektene mener om etiske aspekter knyttet til samtykkekompetanse, hvilke redigeringsteknikker de mener blir brukt og hvordan disse verktøyene påvirker fremstillingen av utviklingshemming. I tillegg er jeg interessert i informantenes tanker om TVNorge som kommersiell TV-kanal og utvelgelsesprosessen av deltakerne. Den andre spørsmålet jeg undersøker er: *Hvilken rolle har media i oppfatningsetableringen av mennesker med utviklingshemming?*

Til nå har jeg vært interessert i informantenes oppfatning av programmet og hva de tenker om medias funksjon. Til sist er jeg nysgjerrig på hvordan dette kan sees ut i fra et samfunnsperspektiv. Hvilke føringer legger Tangerudbakken for forståelsen av utviklingshemming, og hvilket bilde gir det? Kan denne føringen forstås som inkluderende eller ekskluderende? Den siste underproblemstillingen er: *På hvilken måte skildres mennesker med utviklingshemming i media, og hvilke konsekvenser har dette?*

1.2 TV-serien Tangerudbakken Borettslag

Tangerudbakken Borettslag er en TV-serie som handler om seks mennesker med utviklingshemming som bor i et boligkompleks i Oslo Kommune (TVNorge 2009). Programmet ble produsert etter inspirasjon fra den svenske serien "I en annen del av Köping" som gikk i tre sesonger på TV4 i 2007-2010 (TV4 2007). Det er produsert to sesonger av Tangerudbakken Borettslag og én sesong av "Tangeruddampen" (TVNorge 2012), der de samme deltakerne er på seiltur med kaptein Jarle Andhøy og hans mannskap. I skrivende stund er det også satt i gang en produksjon av en ny sesong: "Jul i Tangerudbakken", som kommer på TVNorge julen 2014. I denne sesongen blir det et innblikk i juleforberedelsene til deltakerne, og hvordan julen oppleves for vanskeligstilte (Fjeldstad 2013).

Tangerudbakken vant Gullruten for årets TV-øyeblikk og har vært nominert for beste dokusåpe (Ighanian 2009, Vatnøy 2014). I mai 2014 er det 173 750 tilhengere på Facebook-siden til Tangerudbakken, noe som vitner om en massiv publikumsinteresse for programmet.

Serien tar for seg de seks deltakerne i ulike hverdagslige aktiviteter og er bygd opp som en form for dokumentar/realityserie der deltakerne blir filmet sammen i interaksjon med hverandre og individuelt. Typiske hverdagslige situasjoner er jobbaktivitet, bursdagsselskap, hagearbeid, utenlandsturer og aktiviteter i hjemmet. Filmingen foregår derfor både privat i deltakernes leiligheter og ute i det offentlige rom, og det er en av deltakerne som har fortellerstemmen i serien. Produsentene forteller om bakgrunnen til hvordan Tangerudbakken ble en realitet¹:

”Tangerudbakken Borettslag” ble laget på bakgrunn av TV-serien ”I en annen del av Köping” som ble vist i Sverige (i 2007). [...] Tangerudbakken ble funnet, blant flere borettslag med utviklingshemmede og forespurt om de ville være med i en slik tv-serie. De som bor i Tangerudbakken har forskjellige interesser og utfordringer i hverdagen, og de fleste var flinke til å sette ord på sin egen livssituasjon. Dessuten bor de i et borettslag, ikke en institusjon. [...] Felles var idéen om at dette kunne fungere som god folkeopplysning og målet var å bekjempe noen fordommer rundt det å leve med en utviklingshemming. Mange mennesker er ikke vant til å omgås utviklingshemmede, og ofte gjenspeiler deres frykt eller fordommer rett og slett uvitenhet.

Beboerne i borettslaget, som er det første av sitt slag, har bodd i leilighetskomplekset siden 2006. Det var opprinnelig et initiativ av foreldre i samarbeid med Oslo Kommune, da initiativtakerne mente det tok for lang tid å få en kommunal bolig i Oslo (Norman 2006). Borettslaget er selveid, samtidig som at beboerne mottar kommunale tjenester (Oslo Kommune 2008). I alle sesongene har programmet gått på TVNorge, en kommersiell TV-kanal som eies av Discovery (USA), gjennom selskapet SBS, som også eier TVNorges FEM, MAX og VOX (Schwebs og Østbye 2013:63). Tangerudbakken er den første TV-serien i Norge der hovedpersonene er mennesker med utviklingshemming. Programmets popularitet gjør den til en interessant case for studie, både når det kommer til dens medieinnhold og mulig samfunnsinnvirkning.

1.3 Bruk av ord og begreper

Oppgaven handler altså om å studere Tangerudbakkens effekter sett i et avviks- og mediesosiologisk perspektiv og hvilke effekter mediefremstillingen kan ha ut i fra ulike sosiale grupper forståelse av utviklingshemming som fenomen. I den forbindelse er det nødvendig med et begrepsapparat om *utviklingshemming* og *funksjonshemming*.

¹ Se intervju av produsenter og foreldre i vedlegg 9.4.

Måten å omtale funksjonshemming på er et evig debattert tema. Eksempelvis var det tidligere vanlig å anvende begreper som ”idiot” og ”åndssvak”, som i 1966 ble byttet ut med *psykisk utviklingshemming* (Melgård 2000:11), og i nyere tider *utviklingshemming* (NFU 2014). Disse endringene skyldes til dels en ideologisk visjon, samtidig som at betegnelsene skal være enklere å benytte (Melgård 2000). Jan Tøssebro (2010:37) mener ordbruk og stigmatisering kan forsterke hverandre, og derfor er det viktig å være bevisst på hvilke ord en benytter seg av. Jeg vil derfor gjennomgå hva som ligger til grunn for de ulike begrepene, og hvordan jeg bruker dem i oppgaven.

På 1990-tallet var det i funksjonshemmingsmiljøet en overbevisning om å sette mennesket i sentrum før diagnosen. En skulle si ”mennesker med..”, for å understreke at det er snakk om mennesket først, deretter diagnose eller hemning (ibid.:36). Dette er fremdeles et debattert tema. Eksempelvis er det i enkelte amerikansk miljøer *forventet* å bruke ”mennesker med..”. Andre vil hevde det motsatte, slik Michael Oliver (1990) gjør:

Throughout, the term ”disabled people” is used in preference to ”people with disabilities”. It is sometimes argued, often by able-bodied professionals and some disabled people, that ”people with disabilities” is the preferred term, for it asserts the value of the person first and the disability then becomes merely an appendage. [...] Disability is an essential part of the self. In this view it is nonsensical to talk about the person and the disability separately and consequently disabled people are demanding acceptance as they are, as disabled people (Oliver 1990:xiii).

Jeg mener Oliver har et viktig poeng her, funksjonshemmingen er en del av ens identitet og det blir derfor unaturlig å se bort i fra det. Oliver rettferdiggjør bruken av ”funksjonshemmede” med at det alltid vil være en del av mennesket. Han mener det er et språkmessig bedre utgangspunkt og omfavner alle funksjonshemninger (både kognitive og ”fysiske”). Uavhengig av diagnose vil alle som har en funksjonshemming oppleve en sosial begrensning (ibid.). På grunn av at stereotypier og holdninger kan skapes gjennom ord (Riley 2005:222), har det vært viktig for meg å benytte riktig begrepsbruk i oppgaven. Denne oppgaven handler om utviklingshemming, og kan derfor sees som en underkategori av funksjonshemmingsbegrepet. Ordet ”utviklingshemming” uten ”mennesker med..” kan i større grad føre med seg et stempel fordi begrepet har mange konnotasjoner og presiserer diagnosen *før* mennesket. Begrepene *funksjonshemming* og *utviklingshemming* brukes ofte sammen. Selv om det er et skille mellom kognitiv nedsettelse (utviklingshemming) og fysiske problemer (funksjonshemming), brukes de sammen for å diskutere funksjonshemmede prosesser (Gürgens 2004:17).

Utviklingshemming sikter til mennesker med en kognitiv funksjonsnedsettelse som innebærer vesentlige begrensninger i sin livsfungering og diagnosen blir stilt før fylte 18 år. Utviklingshemming betyr at personen har tilstrekkelige, generelle lærevansker og tilstrekkelige reduserte ferdigheter og kunnskaper, med andre ord en omfattende og sammensatt kategori (Holden 2009:23-26). Diagnosen karakter innebærer blant annet en reduksjon i sosial kompetanse (Lorentzen 2008), og helse- og ernæringsrelaterte problemer (Jakobsen 2014). Selv om det kan argumenteres for at funksjonshemmingen er en del av identiteten til den det gjelder (slik som Oliver (1990) gjør), mener jeg, i likhet med NFU (2014), at ”mennesker med utviklingshemming” fører med seg mindre belastende diskurser. I likhet med Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU 2014) vil jeg konsekvent benytte meg av betegnelsen ”mennesker/personer med utviklingshemming”, samt ”mennesker med nedsatt funksjonsevne” eller ”funksjonshemming”. Der det ikke er fokus på person men utviklingshemming på et generelt grunnlag bruker jeg ”utviklingshemming” eller ”utviklingshemmede”. Som samlebetegnelse bruker jeg ”funksjonshemmingsperspektiv” og ”funksjonshemmingsforskning” for begge gruppene. Dette er begreper som omhandler funksjonshemmede prosesser og dekker forskning og perspektiver innenfor denne retningen, derfor velger jeg også å omtale dem om hverandre. (Grügens 2004:17). Som begrepsmessig utgangspunkt knyttet til media bruker jeg betegnelsen ”de andre”, som betyr at mennesker med utviklingshemming i et medieperspektiv utgjør en minoritet (Aalberg og Elvestad 2012:122).

1.4 Fremstillinger av funksjonshemming gjennom historien

Fremstilling av ”annenhet”, nedsatt funksjonsevne og utviklingshemming er ikke et nytt fenomen. Det har sine røtter i bibelske fortellinger, myter, sagn, folkeeventyr, teater, litteratur, aviser, ukeblader og gjennom TV-skjermen (se eksempelvis Adams 2001, Bogdan 1988, Chemers 2008, Clausen, Kirkebæk og Sætersdal 1998, Grue 2014, Mannix 1976, Norden 1994, Riley 2005, Snyder og Mitchell 2006, Sætersdal 1998). Det er viktig å gjennomgå den historiske konteksten av kulturelle representasjoner fordi kultur og media påvirker hvordan funksjonshemmede betraktes og forstås i et samfunn (Barnes 1992, Longmore 2003).

Allerede i bibelske tekster ble mennesker med nedsatt funksjonsevne fremstilt. Da ble funksjonshemmingen sett på som *urent* og mennesker som hadde en funksjonshemming måtte holdes utenfor religiøse aktiviteter (Grue 2004:22). I skjønnlitterær sammenheng finner vi også ulike fremstillinger. Blant annet kan Shakespeares Richard III nevnes, et stykke fra

1500-tallet hvor funksjonshemmingsfenomenet blir brukt som en metafor og der Shakespeare fremstiller hovedrolleinnehaveren som funksjonshemmet (Grue 2004:158).

Fra midten av 1800-tallet blomstret sirkus- og tivolibevægelsen opp og mennesker med nedsatt funksjonsevne og utviklingshemming ble utstilt på scenen for underholdning og profit (Berthelsen 2002, Bogdan 1988, Grue 2004, Solvang 2010). Denne type utstilling varte i omtrent 100 år og omhandlet sceneshow med skjeggete kvinner, siamesiske tvillinger, dverger, mennesker med utviklingshemming og *freaks* (Berthelsen 2002:21 og 2009:66-67, Hornberger 2005, Mannix 1976). Ved velferdssamfunnets inntreden ble det en økende interesse for å jobbe *mot* denne type fremvisning av mennesker, og en betraktet dem som *pasienter* som skulle behandles for sykdom (Berthelsen 2002:21). Ved hjelp av teknologiske fremskritt lærte en at det som tidligere hadde vært sett på som "abnormale vesener" og "avvik" hadde en medisinsk og biologisk forklaring. På denne tiden begynte mennesker å reise mer, noe som førte til at publikum erfarte at mennesker ikke var så ulik som de hadde fått inntrykk av gjennom underholdningsbransjen. Denne innsikten gjorde at nysgjerrigheten minket, og kunnskapen om menneskemangfoldet økte (ibid.). Det var ikke bare i sirkus- og tivolibransjen kulturbaserte fremstillinger av funksjonshemming var vanlig. Innenfor norsk filmsjanger er noen av de mest kjente fremstillingene Ingvar Ambjørnsens litterære verk om Elling. Disse er filmatisert som "Elling" (2001) og "Ellings mor" (2003). Det kan også nevnes at den norske filmen "Detektiv Downs" (2013) kom på filmlerretet i fjor, en detektiv med Downs syndrom som løser krimgåter. Richard den III, sirkus- og tivolibevægelsen og filmeksemplene er alle representasjoner som danner en idé om hva funksjonshemming *er*. Hvilke ideer får informantene om fremstillingene i Tangerudbakken?

Lars Grue (2004:176-178) mener at mennesker med funksjonshemming er representert i mediene *fordi* de er funksjonshemmet og ikke på grunn av sitt yrke, andre roller eller interesser. Samtidig blir de knyttet til følelser som *barmhjertighet* og *redsel*. I Norge var TV-personlighet Erik Bye en av de første til å inkludere mennesker med utviklingshemming i media. På 60-tallet inviterte han mennesker med Downs syndrom til sitt direktesendte program "Lørdagskvelden" på NRK, og satte i samarbeid med ungdommene opp forestillingen "Folk og Røvere" (NRK 2006). I ettertid har Bye fortalt i et intervju at dette programmet var et av de TV-øyeblikkene han så tilbake på med størst glede. Han hadde blitt frarådet å lage et slikt program da mennesker med utviklingshemming ikke var "egnet" på TV. Han fortalte i samme intervju at programmet ble svært godt mottatt av publikum. Byes program kan sees som en milepæl i inkluderingsprosessen av funksjonshemmede. I ettertid ble det mer vanlig å se denne sosiale gruppen i mediebildet. På 80- og 90-tallet var bandet

”Dissimilis” svært populær, et band som besto av mennesker med utviklingshemming. Prosjektet resulterte blant annet i en operaoppsetning og seks episoder i TV-serien ”Uten hemninger” (TV2 2009).

De siste årene er det kommet flere realityserier i norsk TV som på sine ulike måter representerer mangfoldet i vårt samfunn. Eksempler på dette er ”Kjærlighet uansett” (TV2 2014), et sjekkeprogram der mennesker med nedsatt funksjonsevne prøver å finne kjærligheten, og ”Ingen grenser” (NRK 2009) der deltakerne drar på tur i naturen med Lars Monsen (og i siste sesong Odd-Bjørn Hjelmeset). I TV3s program ”Psyk Forandring” (TV3 2012) møter vi mennesker med tvangslidelser som får terapi for å behandle deres tvang.

Det har vært ulike reaksjoner knyttet til mediefremstillingene av de ulike programmene. Eksempelvis har Ingen Grenser vært heftig debattert blant deltakere og fagfolk, der det har rådet stor usikkerhet hvorvidt serien er et stimulerende eller kritikkverdige bidrag sett i et inkluderings-, funksjonshemmings- og samfunnsperspektiv (Fleiner 2010, Hanisch 2012, Rugseth og Standahl 2013). Noen vil si at seriene er en modernisert tilfelle av et *freakshow* og at det er lite godt som fører med seg ved denne type fremstilling av funksjonshemmede (Johannessen 2010, Krokan 2013, Solvang 2010, Vegheim 2012). Andre har sterke motforestillinger mot dette og mener at Ingen Grenser ikke må oppfattes som noe annet enn en informasjonsserie. (Grønneberg 2012, Hansen 2010, Machlar 2013). På hvilken måte forholder informantene seg til dette aspektet, og hvordan vil de oppfatte hvordan deltakerne fremstilles?

1.5 Oppgavens disposisjon

Innledningsvis har jeg belyst hva som ligger til grunn for å undersøke temaet, og jeg vil nå gå videre til å forklare artikkelens struktur. Oppgaven vil først ta for seg et todelt teorigapittel, der den første delen inneholder et teoretisk bakteppe knyttet til det overordnede temaet *velferdssosiologi*. Dette innebærer sosialkonstruksjonisme, avvikssosiologi, funksjonshemmingsperspektivene den sosiale og medisinske modellen, begrepsavklaring av *annenhet* og *normalitet* samt tidligere forskning av funksjonshemming. Erving Goffman, Howard Becker, Michael Oliver og Tom Shakespeare vil være relevante teoretikere når jeg presenterer teori knyttet til identitet, stigma, stereotypi og virkelighetskonstruksjon.

Del to inneholder teorier knyttet til medias rolle og presentasjon av teorier i et mediesosiologisk perspektiv. Dette innebærer medieregissert virkelighet, ulike medievidningsteknikker og medielogikk, innrammingsanalyse, produksjon- og

resepsjonsanalyse. Her vil blant annet Gudmund Hernes, Jenny Kitzinger og Goffman trekkes inn som sentrale bidragsytere.

I kapittel 3 presenterer jeg metodiske valg og refleksjoner som ligger til grunn for gjennomføring av den kvalitative datagenereringen. Her innlemmer jeg en diskusjon tilknyttet forskerens virkelighetskontekst og fortolkningsprosess. Jeg tar opp hvordan det er tilstrebet en *grounded theory*-tilnærming til datamaterialet, samt analysens hermeneutiske sirkel. Jeg vil også diskutere ulike aspekter og problemstillinger knyttet til dataens og studiens kvalitet.

De påfølgende analysekapitlene, som utgjør kapittel 4, 5 og 6, ble utarbeidet ut fra informantenes diskusjoner og refleksjoner. Dette resulterte i tre gjennomgående tema for alle gruppene, som dannet grunnlaget for tre kategorier: *Seeropplevelsen*, *Medieinnramminger* og *"De andre" i media*. Analysekapitlene tar for seg alle informantenes refleksjoner, samt produsentenes og foreldrenes tilbakemeldinger. *Seeropplevelsen* undersøker ulike aspekter rundt informantenes inntrykk etter å ha sett programmet: hvordan føler informantene seg som seer? Hvordan relaterer de ulike gruppene seg til det de får formidlet gjennom serien? Her legges det vekt på fortellinger om og opplevelsen av programmet. I *Medieinnramminger* gjennomgår jeg informantenes tanker rundt medias innramminger, samtykkekompetanseutfordringer, TVNorge som et kommersielt TV-selskap og den praktiske utformingen av programmet knyttet til klipping, musikkbruk og scener. I kapittel 6 tar jeg opp det jeg har kalt *"De andre" i media*. Her fokuserer jeg på hvilke reaksjoner og konsekvenser serien kan ha hatt for deltakerne og mennesker med utviklingshemming, og hvordan dette kan overføres til virkeligheten. Kapitlet fokuserer på avvikssosiologi: hva tenker informantene om hva deltakerne blir utsatt for? Speiler serien virkeligheten? Hvilke konflikter oppstår? Informantenes ambivalens viderefremmes her, og legger grunnlaget for en diskusjon knyttet til seriens konsekvenser. I dette kapitlet vil jeg vise hvordan programmet på denne måten omfavner en konstruksjon av tilhørighet og identitet som forbindes med *likhet* og *annerledeshet*, og hvordan disse kan forstås som inkluderende eller ekskluderende. Alle analysekapitlene søker å overlape hverandre ved å danne en *hermeneutisk sirkel* (Schleiermacher 2001:37-58). Dette forstås som en fortolkningsprosess av det empiriske materialet der helheten forstås ut i fra analysedelene, og delene forstås ut fra helheten av analysen (Gadamer 2001:116). Siste del består av en reflekterende oppsummeringsdiskusjon som også inneholder studiens konklusjon, samt refleksjoner rundt videre forskning. Her vil jeg lansere begrepet "Tangerudbakkeneffekten" og vise hvordan Tangerudbakkens konstruksjon av identitet og tilhørighet inngår i et samfunnsperspektiv.

2. Teori

Det teoretiske bakteppet for analysedelen er et velferds- og avvikssosiologisk samt mediesosiologisk perspektiv. I den første delen belyser jeg teori om virkeligheten som samfunnsskapt, avviksbegreper og stigmatisering. Her vil jeg også gå dypere inn i begreper og vinklinger av funksjonshemming, politikk og samfunn. Den andre teoridelen berører medielogikk, medietekniske teorier, Tangerudbakkens filmatiske sjanger og begreper knyttet til mediebudskapets mottaker og avsender (resepsjon og produksjons-analyse).

2.1 Velferds- og avvikssosiologiske teorier

Innenfor mediesosiologisk forskning viser mange studier av ”de andre” i media hvordan enkelte sosiale grupper blir utelatt fra medieoffentligheten eller presentert som avvik. I mediasammenheng oppstår det ofte er en skjev og negativ presentasjon av mennesker med nedsatt funksjonsevne (Farnall og Smith 1999), noe som kan skape stereotypiske forståelser (Barnes 1992, Chemers 2008, Longmore 2003, Nelson 1996, Riley 2005).

I denne delen vil jeg se på ulike teoretiske tilnærminger knyttet til funksjonshemming og forståelse av ”annenhet” og avvik. Goffman vil trekkes inn som bidragsyter knyttet til stigma og identitetsbegreper. Som teoretisk plattform i oppgaven trekker jeg også inn det overordnede perspektivet ”sosial konstruksjon” og den samfunnsskapte virkelighet. Innenfor konstruksjonistiske analyser er en opptatt av å stille spørsmål ved det vi tar for gitt, og hvordan samfunnet har skapt våre forestillinger og forståelser (Tøssebro 2010:09). Dette vil derfor være et av hovedperspektivene i oppgaven, med et mål om å forklare hvordan ulike mennesker tolker og forstår fenomener ulikt (Tjora 2012:21). Deretter vil jeg belyse perspektiver innenfor funksjonshemmingsforskning ved å presentere den sosiale og medisinske modellen, samt en begrepsforklaring av *annenhet* og *normalitet*. Avslutningsvis trekker jeg inn tidligere forskning om funksjonshemming i media.

2.1.1 Avvikssosiologi og sosial konstruksjonisme

Innenfor et interaksjonistisk perspektiv er en opptatt av relasjonen mellom handling og bevissthet, hvor summen av disse samhandlingene skaper samfunnet (Blumer 1969). Vår identitet og sosiale forståelse skapes av erfaringene vi gjør i interaksjon med andre. Som bevisste aktører definerer og tolker vi hverandre og vi bruker symboler og for å avdekke andres mening bak handling (ibid.:78). Gjennom reaksjoner og tilbakemeldinger i relasjoner med andre, skapes og utvikles vår identitet og forståelse for hvordan andre oppfatter vår egen

atferd. Charles H. Cooley (1902) kalte dette "looking glass self", og er et viktig bidrag i det interaksjonistiske perspektivet for å forklare hvordan menneskets erfaringer anvendes til å lære om det sosiale liv. Studenten til George Herbert Mead, Herbert Blumer (1968), mener Mead er den fremste teoretiker når det kommer til analyser av gruppeliv og menneskelig oppførsel (1968:79). Mead (1934:135) videreutviklet Cooleys forståelse av hvordan mennesker utvikler identitet i samhandling og kommunikasjon med andre ved å introdusere en forståelse av *selvet*. Selvet omhandler det mennesket som sosiale vesener orienterer seg rundt, en objektiv oppfatning av andres reaksjon på egen oppførsel som dannes i en sosial sammenheng. Ved en erkjennelse av selvet kan aktøren sette seg inn i hvordan vedkommende oppfattes av andre og deretter forstå konsekvenser av ens handlinger (Blumer 1968:79, Mead 1934). Hvordan utfolder dette aspektet seg hos mine informanter, og vil medieformatet påvirke hvordan en speiler andres reaksjon på handling? Hvilken rolle spiller serien i forbindelse med identitetskonstruksjon og identitetsforståelse?

En videreføring som kan knyttes til mikrointeraksjonismen og som er nyttig for å forstå funksjonshemming som fenomen, er et bidrag fra Goffman (1963) og hans refleksjoner om *stigma*. Stigma handler om hvordan et menneske på bakgrunn av sykdom, etnisitet eller atferd blir stemplet som avvik, og som konsekvens av dette blir mindre sosialt akseptert i samfunnet. Sherry (2006:908) hevder stigma er det som skiller en sosial gruppe fra "normalen", i denne sammenheng *majoritetsbefolkningen*, de "ikke-utviklingshemmede". Mennesker med utviklingshemming forstås som avvik fra normalen og stigmatiseres på bakgrunn av det (normalitetsbegrepet vil også bli tatt opp i kapittel 2.1.3).

Sosiologen Oliver (1990:66) har kritisert Goffmans begrep av stigma. Han mener at Goffmans forståelse handler om individuelle egenskaper og at funksjonshemming ikke er strukturelt og menneskeskapt:

Thus, while stigma may be an appropriate metaphor for describing what happens to individual disabled people in social interactions, it is unable to explain why this stigmatisation occurs or to incorporate collective rather personal responses to stigma (Oliver 1990:66).

Oliver mener Goffman med sitt begrepsapparat gjør funksjonshemmingen til en egenskap ved mennesket. Ved at man ikke fokuserer på *omgivelsene* i samfunnet som hemmende blir funksjonshemmingen et fenomen noe hvert individ kan til og har ansvar for selv (Kittelsaa 2008:53, Oliver 1990). På denne måten mener Oliver at Goffman reduserer forståelsen av omverdenens relevans knyttet til produksjonen av stigma (Kittelsaa 2008:54, Sherry

2006:909). Oliver mener stigma er produktivt for å forstå erfaringer og opplevelser funksjonshemmede har, men det gir liten forståelse for hvordan stigmatisering oppstår (Grue 2004:140). Lars Grue påpeker dette om Olivers innvendinger mot Goffman:

Selv om denne kritikken er helt vesentlig må det i rettferdighetens navn tilføyes at det heller ikke har vært interaksjonistenes primære målsetning å beskrive eller forklare dette. Det må også påpekes at interaksjonister som Goffman, Scott og Scheff *har* reflektert over hvordan stereotype og nedsettende forestillinger om avvik og funksjonshemming oppstår. I denne sammenhengen trekkes det frem hvordan de fleste samfunnsmedlemmer tidlig *lærer* at bestemte kjennetegn og handlinger er avvikende. (ibid.).

Stigmatiseringsbegrepet har innenfor funksjonshemmingsforskning vært viktig for å blant annet forstå identitetsutvikling (Sherry 2006:908). Som en videreføring av stigmaperspektivet er det relevant å trekke inn stereotypibegrepet. Dette er en beskrivelse av forenklete og typiske forestillinger av en sosial gruppe, der alle tilegnes bestemte egenskaper og karaktertrekk som skaper forestillinger og ideer. Rolleforventninger i samfunnet vil ha en innflytelse på identitetsdannelse, og om disse forventningene dreier seg om stereotypiske oppfatninger kan dette påvirke ens identitet (ibid.:906). Shakespeare (1994) mener identitetsdannelse skapes gjennom fortellinger om funksjonshemmede. Positive skildringer er stimulerende for identitet, samtidig som at kritiske fortellinger kan bidra til stereotypi. Media utgjør et viktig aspekt her, da stereotypiske fremstillinger ofte er blitt utviklet gjennom ulike medierepresentasjoner (Barnes 1992, Longmore 2003).

Undersøkelser som er gjort på området viser at media reproducerer typiske fremstillinger av mennesker med nedsatt funksjonsevne. Disse fremstillinger er funksjonshemmede som *offer*, en *helt* på tross av sine funksjonsnedsettelser, en *byrde* eller *kuriositet* (Farnall og Smith 1999:660). Et eksempel på dette er artikkelen "Englebarn", der Martin Bjørnensen (2011) problematiserer hva som skjer i den offentlige debatten når skuespillere med Downs syndrom tenderer å få engle-stemplet og sjelden det motsatte. Disse stereotypiske fremstillingene bidrar til en sosial eksklusjon i samfunnet og skaper større skiller mellom "oss" (ikke-funksjonshemmede) og "dem" (de funksjonshemmede) (Sherry 2006:907). Hva slags fortellinger er Tangerudbakken, og hvordan opplever ulike *sosiale grupper* fremstillingen av deltakerne?

De *sosiale gruppene* er i oppgavens sammenheng informantene: publikummere, familiemedlemmer og helsefagarbeidere. Alle konkurrerer om å forme samfunnets oppfatning av funksjonshemming ut i fra sine preferanser og posisjoner. Trevor Pinch og Wiebe Bijker

(1984) kaller dette *relevante sosiale grupper*. Dette begrepet oppsto i forbindelse med en tverrfaglig undersøkelse av sykkelteknologitviking, der ulike sosiale grupper er viktig for å forså alle aspekter av sykkelbruk. Begrepet er overførbart i oppgaven fordi relevante sosiale grupper kan si noe om hvilke problemer som er aktuelle innenfor gruppene, og hvilken mening og forståelse informantene deler i forbindelse med en spesiell sak. Ulike sosiale grupper har forskjellige forståelser og tolkninger av temaet som undersøkes. Det er derfor rimelig å anta at alle gruppene jeg undersøker har forskjellige formeninger om Tangerudbakken fordi de har ulike forhold til serien og utviklingshemming som fenomen. Her er spesielt publikumsgruppa interessant, fordi de ikke nødvendigvis har en spesifikk eller nær relasjon til utviklingshemming. Pinch og Bijker mener de gruppene som tilsynelatende ikke har en tilknytning til det som undersøkes også må inkluderes (ibid.:414).

Sosiale grupper vil altså kunne si noe om ulike oppfatninger av det som undersøkes. Hva vil informantene si ut i fra et avviksperspektiv? Hva er avvik? En av avvikssosiologiens viktigste bidrag er ofte knyttet til Beckers *Outsiders* (1963). Becker viste hvordan avvik er samfunnsskapt ved å forklare fenomenet som et resultat av sosiale gruppers konstruksjon av regler, og hvordan disse reglene blir overført på andre mennesker slik at de blir stemplet som "outsiders" (1963:8). Avviket er ikke en egenskap av mennesket, men en konsekvens av andre personers oppfatning av det (Becker 1963:9). Et eksempel på hvordan avvik kan forstås som konstruert er gjennom *Thomas-teoremet*: "hvis mennesker definerer situasjoner som virkelige, så blir de virkelige i sine konsekvenser" (Thomas og Thomas 1928:572 i Ritzer 2011). Vår adferd kan derfor ikke forklares ut i fra den objektive virkeligheten i en situasjon, fordi vår adferd vil avhenge av den subjektive oppfatningen av det som skjer. Dette kan knyttes til avviksbegrepet fordi om noen eller noe blir oppfattet og definert som avvikende, kan vedkommende gjøre stempelet virkelig ved å begynne å oppføre seg deretter. På bakgrunn av dette kan vi forstå avvik som samfunnsskapt. Avviksbegrepet vil være relevant når informantene snakker om forståelser rundt deltakernes identitet og hvordan denne identiteten legger føringer for ideer om utviklingshemming.

2.1.2 Den sosiale og medisinske modellen

Historisk sett har helseperspektivet vært av stor interesse for samfunnsvitere. Emilé Durkheims *Selvordet* (2001), Talcott Parsons *The Social System* (1991), Michel Foucault i hans bok *Galskapens Historie* (1991), Goffmans *Asylums* (1961) og *Stigma* (1963), har tatt opp hvordan sykdom og samfunn henger sammen og hvordan fenomenet kan sees ut i fra et sosiologisk perspektiv.

Innenfor en nyere forståelse av funksjonshemming legges det ofte vekt på to ulike paradigmer å tilnærme seg funksjonshemmingsfenomenet på (Barnes og Mercer 2003 og 2004, Swain, French og Cameron 2003, Goodley 2011, Söder 2005). Disse paradigmene kalles den *sosiale* og *medisinske* modellen. Den *sosiale modellen* tar utgangspunkt i å forklare funksjonshemmingsbegrepet ut i fra de begrensningene funksjonshemmede møter i sine omgivelser (Shakespeare 2006:29). Innenfor dette perspektivet er man opptatt av virkeligheten som en sosial konstruksjon og hvordan organiseringen av samfunnet kan oppleves som begrensende, heller enn at individuelle funksjoner er det (Tøssebro 2010:17-18). Derfor ønsker man blant annet å forstå hvordan individers opplevelser og omgivelser utspiller seg i hverdagslivet (Barnes og Mercer 2010:29, Danmark 2005:18). Den *medisinske modellen* søker å forklare funksjonshemming ut i fra personens handikap, der funksjonshemming er en ”konsekvens av sykdom, skade eller lyte” (Tøssebro 2010:7).

Goffman (1963) og Robert Scott (1969) er kjente bidragsytere som på 60-tallet tok opp diskusjonen knyttet til stigmatisering av funksjonshemmede. De mente utfordringer og problemer funksjonshemmede opplever kan sees som en sosialt konstruert avhengighet (Gill 2001:356, Grue 2004:113). På 70-tallet fikk den sosiale modellen medfart og etablerte seg i radikale miljøer (Tøssebro 2010:18). Paul Hunt startet organisasjonen UPIAS (Union of the Physically Impaired Against Segregation), og oppfordret mennesker med nedsatt funksjonsevne til å danne en egen interesseorganisasjon. Dette for å sette fokus på deltakelse i samfunnet, økt uavhengighet og for at funksjonshemmede skulle beherske og kontrollere eget liv (ibid.). Det ble på denne måten et større fokus på å redusere sosiale barrierer som diskriminerer mennesker med en funksjonshemming (Hedlund 2009:10).

Ved at en ønsker å tilrettelegge samfunnet for alle og ikke bare majoriteten, gjør den sosiale modellen til en motsetning av den medisinske modellen (Tøssebro 2010:20). Oliver (1996:31) kaller den medisinske modellen den *individualiserte modellen*, der det medisinske aspektet er en andel av individualiseringen og kan forstås som en slags sosial undertrykkelse. Gjennom dette perspektivet oppfattes funksjonshemming som et personlig problem eller tragedie, som er skapt på grunn av sykdom og bør repareres med et medisinsk utgangspunkt (Hedlund 2009:9).

I denne oppgaven vil den sosiale modellen brukes som utgangspunkt for analysen. Jeg bruker individbaserte idealistiske modeller og sosiokulturelle modeller, da de problemstillingene jeg tar opp søker å forstås ut i fra at virkeligheten gjennom et medieperspektiv er en sosial konstruksjon.

2.1.3 Annenhet og normalitet: ”oss” og ”dem”

”Annerledes” er relativt ut i fra hvilken sosial gruppe, rolle eller status en sammenligner det med, og som stortingsrepresentant Tone Wilhelmsen Trøen (2014) sier det: ”vi er alle annertledes”. Mennesker med utviklingshemming sees som en sosial gruppe som bryter med det som er normalt, slik vi oppfatter normaliteten (Grue 2004:182). Imidlertid spør jeg: hva er normalt, og hva er annertledes? *Normalitet* og *annenhet* er komplekse begreper, og det er skrevet mange definisjoner av dem (se eksempelvis Eriksen og Breivik 2006, Kittelsaa 2011, Kristeva og Engebretsen 2010, Meyer og Sirnes 1999, Solvang 2002, Wilkinson og Kitzinger 1996). Thorvald Sirnes (2006:119) prøver å kartlegge normalitetens kompleksitet:

Det er få omgrep som er så vanskelege som normalitet. Det virkar både gammalmodig og høgaktuelt, tilbakelagt og framoverskodande, statisk og dynamisk positivt og negativt lada, inkluderande og ekskluderande, forsonande og truande, beroligande og angstfullt, trivielt og ekstraordinært, forvist til spesialregionar av samfunnet og med nesten ubegrensa generalitetsambisjonar.

Normalitet og annenhet er kompliserte begrep som er historisk og kulturelt vevd inn i hverandre. I boka *Kroppsspråk. Fremstillinger av funksjonshemming i kultur og samfunn* trekker Jan Grue (2014b) frem ulike måter å forstå annertledesbegrepet. Han knytter dette til en forståelse av hvordan annertledeshet blir konstruert gjennom fremstilling og forståelse av kropp, blick, diskurs og makt. Annenhet er kulturelt og historisk betinget, Grue eksemplifiserer dette med at det tidligere var uvanlig for kvinner å tale i det offentlige rom (ibid.:30). I dag ser vi at dette ikke er særlig rart. Kjønn har vært et sentralt tema innenfor annenhetsdiskusjonen. Simone de Beauvoir har gjennom boka *Det annet kjønn* (1970) definert kvinnen som ”andre” ved å vise til hvordan samfunnet konstruerer kjønn. Dette vil i følge Tom Shakespeare (1994:290) være overførbart i denne sammenheng fordi en kan forstå funksjonshemmede som en annenhet (”otherness”) i forhold til ikke-funksjonshemmede. Funksjonshemmede blir definert som annertledes ved at de blir objektivert, og dette gjøres blant annet gjennom kulturelle representasjoner:

[...] disabled people are passive, akin to animal, objects rather than subjects. [...] The freak show is a clear example of the way that human beings were seen as non-human, as potential exhibits in that was perhaps a cross between a zoo and a museum (Shakespeare 1994:287).

Kulturelle representasjoner har alltid sett på den funksjonshemmede kroppen som avvikende i forhold til det å ha en ”normal” kropp (Grue 2006). For å snakke om ulikhet,

forskjellighet eller det å være annerledes, er det sentralt å trekke inn *normalitet* fordi de har en naturlig relasjon til hverandre. Annenheten må sees i forhold til noe, ellers så er det ingen annenhet (Solvang 2006:169). Howard Becker (1963) definerte avvik som samfunnsskapt, det samme er normaliteten. Den er sosialt konstruert, fordi normen ikke er en naturgitt eller universell egenskap (Solvang 2006:169). Vi kategoriserer mennesker fordi vi har en naturlig trang til å gjøre det (Grue 2014:9), og gjennom disse kategoriseringene vil vi også skille mellom det som er annerledes, avvikene, og ”normalen”. Historisk sett har mennesker blitt målt opp mot guddommelige figurer, som representerer det ideelle (Grue 2006). Tidligere prøvde forskere å måle menneskelige egenskaper, blant annet gjennom det en kalte Gausskurven. Fysiske trekk og moralske egenskaper skulle måles og standardiseres, og idealet var å være innenfor gjennomsnittet og ikke for langt ut på sidene av kurven der ”avviket” var (Grue 2006:29). I en statistisk sammenheng snakker man om gjennomsnitt, standardavvik og standardisering. Disse statistiske målene brukes blant annet gjennom å måle BMI (Body Mass Index), et standardisert mål på vekt. Her kan du tilhøre gjennomsnittet, eller avvike ved å være overvektig eller undervektig.

Det er interessant å se hvordan mennesker gjennom historien har vært opptatt av å måle fysiske trekk og egenskaper ved et menneske. Disse statistiske avvikene er en annen type form for avvik enn det som tas opp i denne oppgaven. Likevel viser det hvordan vi forstår verden og hvor komplekst begrepet er, fordi det avhenger av konteksten det sees ut i fra. I *Annerledes* omtaler Per Solvang (2002:170-171) avvik slik:

Å være avviker er blant annet å ha lite av noe som det er ettertraktet å ha mye av. Men det er ikke nok å ha lite. For at det skal handle om et avvik må den unormale forekomsten representere et sosialt problem.

Gjennom normaliseringsprinsippet (NOU 2001:22) jobber den norske velferdsstaten om å *normalisere* mennesker med utviklingshemming inn i samfunnet. En ønsker på denne måten å gjøre alle aspekter ved hverdagen og i samfunnet så tilgjengelig som overhode mulig for *alle* mennesker (Nirje 2003). På bakgrunn av normalitetsdiskusjonen spør Oliver (1990): vil man inkluderes i normaliteten, eller bør vi rett å slett anerkjenne ulikheten? Solvang (2006) viser hvordan dette kan tolkes gjennom å inkludere Hakan Sicakkan sine tanker:

Vi må utvikle et mangfoldighetsperspektiv, gjøre mulig en analyse av sosial eksistens basert på ”annenhet” snarere enn forskjellighet mellom mennesker eller grupper. Vi må gå bort fra normen og se på diversiteten i våre analyser av samfunnet, hvor alle sosiale eksistenser blir likestilt i et annenhetsperspektiv (i Solvang 2006:169).

Oliver, Solvang og Sicakkan har alle interessante poenger. Skal mangfoldet anerkjennes og omfavnes, eller skal vi strebe etter ideal om normalitet? Dette er et viktig aspekt som blir sentralt i analysedelen. Hvordan konstruerer Tangerudbakken en identitet av likhet og annerledeshet, og hvilke konsekvenser har denne konstruksjonen?

Både kulturelt, historisk, statistisk, ut i fra et individperspektiv og på samfunnsnivå kan vi se hvordan normalitet og annerledes konstrueres og reproduseres. Dette viser kompleksiteten av begrepene og belyser samtidig viktigheten av å reflektere over dem. På grunn av vår naturlige trang til å kategorisere mennesker kan måten vi forholder oss til kategoriene på skape en forskjell mellom mennesker med og uten en utviklingshemming. I drøftingsdelen tar jeg opp hvordan Tangerudbakken konstruerer en identitet og tilhørighet knyttet til "likhet" og "annerledeshet", og det er derfor nødvendig å ha en avklaring rundt begrepene før analysen og diskusjonsdelen.

2.1.4 Tidligere forskning om funksjonshemming i media

I et norsk perspektiv er det gjort lite forskning av TV-serier medvirkende mennesker med utviklingshemming. Det er et større omfang knyttet til nedsatt funksjonsevne i form av kvantitative og diskursanalytiske tilnærminger (se eksempelvis arbeid gjort av Eide, Grue og Vold 2014, Morlandstø 2006). Foreløpig finnes det meg bekjent ingen forskning om TV-serien Tangerudbakken. Imidlertid kan undersøkelser av det svenske programmet "I en annan del av Köping", som Tangerudbakken kom i kjølevannet av, være overførbart i denne sammenheng. Jorie Storm og Jenny Särholm (2007) har gjennomført en kvalitativ studie om hvordan ulike fokusgrupper (seere, slektninger og funksjonshemmede) skildrer denne dokumentaren. Deres hovedfunn var at programmet fremstiller deltakernes personligheter med et ensidig positivt fokus samtidig som temaer knyttet til konflikt er ikke-tilstedeværende. Informantene med utviklingshemming kunne ikke relatere seg til fremstillingen og de mente det som ble presentert i serien var misvisende. Storm og Särholm konkluderer likevel med at programmet kan bidra til økt likestilling og en bredere forståelse av utviklingshemming (2007:2).

Emilie Larsson (2009a) har forsket videre på Storm og Särholms studie, og sett på hvordan fokusgrupper oppfatter fremstillingen av utviklingshemmede. Hun har også gjennomført en diskursanalyse om kjærlighet og sex og slektningers opplevelser av funksjonshemming i den svenske TV-serien (Larsson 2009b).

Det forekommer flere interessante eksempler på funksjonshemmingsforskning i media, som både dekkes av sosiologiske, medievitenskapelige, og film- og teaterkulturelle

perspektiver (se Ghersetti 2007 for funksjonshemming i nyheter, og Nordby 2010 og Skuseth 2011 for tidligere masteroppgaver om kropp og kulturelle fremstillinger). Eksempelvis kan Karin Ljuslinder (2002) nevnes, som har undersøkt funksjonshemmingsbegrepet med en diskursanalytisk tilnærming i svensk TV. Ljuslinder fant at SVT fremmer stereotyper samtidig som kanalen omfavner positive fortellinger og fremstillinger av normalitet. Hun belyser hvordan kanalen fokuserer på *kroppen* som markør for funksjonshemmingen.

Lisbeth Morlandstø (2006) har i sin doktoravhandling gjort rede for avissaker som omhandler utviklingshemming og psykisk helse, der hun undersøker institusjonell praksis i forbindelse med dette. Morlandstø fant at mennesker med utviklingshemming og personer med psykisk helse er underrepresentert som kilder, og at utviklingshemmede sjelden kommer til ordet uten tilstedeværelse av andre mennesker. Hun viser i tillegg hvordan oppslagene tematiserer dramaturgiske mønstre: *helt og skurk, overgriper versus offer, den sterke og den svake*.

Emma Briant, Nick Watson, og Greg Philo (2011) ved Glasgow University Media Group har gjennomført fokusgruppeintervju og tekstanalyse av Englands avisdekning av funksjonshemming i periodene 2004-05 og 2010-11. Deres hovedfunn var at det var en økning i antall avisartikler fra den første perioden. Fokusgruppene rapporterte at de trodde fokus på funksjonshemmede som uføre og svindlere var det største temaet i avisoppslagene, noe som ikke var tilfelle. Artikkelen konkluderer blant annet med at artiklene påvirker publikums forståelse og oppfatning av funksjonshemmingsrelaterte saker.

Ved bruk av kritisk diskursanalyse tar Kristin Middelthons (2007) masteroppgave i sosiologi for seg "Fremstillinger av "annenhet"- en analyse av fremstillinger av funksjonshemming i ukebladene *Se og Hør* og *Hjemmet*". Middelthons fant at ukebladene favoriserer tragiske tilfeller og individualiserer dem. Ukebladenes underholdningsfokus skaper en form for det John Boak kaller *krypdyrsnyheter*, nyheter som oppfordrer leserne til å utforske sine krypdyrsinstinkter (Boak 1997 i Eide 2014a:12-13). Ved å se fortellinger om fysiske avvik, dekkes det naturlige kikkerbehovet til publikum. Instinkt knyttes til umiddelbare følelser som frykt og lettelse, og bidrar til at publikum tenker at de er glad de slipper å være "slik". I Jan Grues nyeste utgivelse (2014) belyser han gjennom et diskursanalytisk blikk hvordan en kan forstå den "vanlige" og "uvanlige" kroppen. Her tar han blant annet opp hvordan stirring og blikk er å utøve makt (ibid.:28-32), et aspekt også informantene tar opp til refleksjon.

Tidligere forskning bevitner altså et berørt område knyttet til funksjonshemming, kropp, normalitet og diskursanalytiske og kvantitative undersøkelser om mediedekning og utgjør

derfor et relevant bakteppe for analysen. Det er interessant å bemerke seg at det er ingen norske representasjoner innenfor utviklingshemmingsprogram, derfor vil svensk forskning være et naturlig knutepunkt.

2.2. Teorier om media

Massemedias evne til å strukturere og organisere verden for oss er en av dens viktigste funksjon. Media fungerer derfor som et fundamentalt bindeledd i samfunnet (McCombs 1994:3). Studier av media og dens rolle er viktig fordi det moderne samfunn i følge Hjarvard (2008) ikke kan sees uavhengig av mediainstitusjonen. Gjennom media skaper og reproducerer vi normer, regler, verdier og tradisjoner, noe som tydeliggjør hvordan media former og påvirker publikums identitetskonstruksjon og virkelighetsforståelse. Samfunnet blir i større grad avhengig av media, og interaksjon må derfor forstås ut i fra prosessen Hjarvard kaller *medialisering* (ibid.). Som jeg nevnte innledningsvis er medieinvolvering av mennesker med utviklingshemming et ledd i samfunnsinkluderingen, derfor er det viktig og nødvendig å forstå Tangerudbakkens rolle i samfunnet.

I denne delen vil jeg presentere mediesosiologiske teorier. Dette innebærer medieregissert virkelighet og medievriddingsteknikker, begreper tilknyttet genre, filmteknikk, redigeringsteori, medieeffekter og forskningsperspektivet ”The new effects/influence research”. Først vil jeg gjennomgå mediesosiologiens historikk og begrunne hvor jeg befinner meg metodisk.

Det finnes ulike metodealternativer å utforske medielandskapet med. Dette kan eksempelvis være bruk av Marxistiske tilnærminger, politisk økonomi, teorier fra Frankfurterskolen, ideologiske, etnografiske, psykososiale, semiotiske og feministiske metoder (Sayner 2010). Både den hegemoniske forståelsen og det pluralistiske perspektivet erkjenner media som et komplekst system som representerer og reproducerer makt og ulikhet (McQuail 2010:87-88).

Sett i et historisk perspektiv blir den mediesosiologiske forskningstradisjonen delt inn i *fire faser* (McQuail 2010). Den *første fasen* forbindes gjerne med nazipropagandaprosessen under andre verdenskrig. Media ble beskrevet som *allmektig*, der publikum erkjentes som passive mottakere av mediebudskapet. *Injeksjonsmodellen* ble brukt som forklaring på hvordan propaganda injiserte budskap rett inn i hodet og hjertet på folket (Kitzinger 2010:370). I denne fasen utviklet Shannon og Weaver (1949:7) en matematisk kommunikasjonsmodell, som forklarer hva en informasjonsutveksling bør bestå av. Modellen

ser på kommunikasjon som en enveisprosess, noe John Fiske (1982:4) mener må endres for at modellen kan brukes i dagens samfunn. Fiske foreslår et alternativt eksempel der han påpeker at en kommunikasjonsmodell i større grad må omfavne kulturen.

I den *andre fasen* erkjente en publikum som deltakende forbrukere av media. Lazarsfeld, Berelson og Gaudet (1944 i Aalberg og Elvestad 2012:28) gjennomførte på 40-tallet en studie under presidentvalget i USA som belyste at publikum ikke er så passive og påvirket av media slik man hadde trodd tidligere. I denne fasen ble mediebrukerne tilegnet et større ansvar og innvirkning i budskapsprosessen.

Media tok etter hvert mer over i dagliglivet til folk, og på 60-tallet ble den *tredje fasen* etablert. I denne perioden ble media sett på som konfliktskaper. Marxistiske og konfliktteoretiske perspektiver dominerte og så på media som en arena for reproduksjon av ulikhet. I denne fasen bidro Hall (1980) til opprettelsen av en ny forskningstradisjon, nemlig *resepsjonsanalyser*. En ble mer opptatt av å undersøke hvordan mediebudskapet oppleves for publikum, samtidig som en anså media som undertrykkende av enkelte sosiale grupper. David Morleys (1992) studie av TVs betydning blant publikum var viktig i denne perioden. Han viste hvordan kulturell kontekst har innvirkning på ens virkelighetsforståelse. Morley mener resepsjonsforskningen må knyttes til en sosioøkonomisk sammenheng der individuelle oppfatninger er integrert i kulturelle strukturer og nettverk:

The audience must be conceived of as composed of clusters of socially situated individual readers, whose individual readings will be framed by shared cultural formations and practices pre-existent to the individual: shared "orientations" which will in turn be determined by factors derived from the objective position of the individual reader in the class structure (Morley 1992:54).

Aalberg og Elvestad (2012:35) forklarer at Hall og Morleys publikumsstudier hadde stor innvirkning på den perioden vi er inne i nå, nemlig den *fjerde fasen*. McQuail kaller fasen "forhandlet mediepåvirkning" (Hagen 1998:25), og i denne perioden råder et mer komplekst syn på media. Gjennom resepsjons-, innrammings- og produksjonsanalyse kan en si noe om hvordan medieeffektprosessen forstås og etableres. Kitzinger (2010) mener vi er inne i en ny medieeffektforskning, det som kalles "The new effects/influence research". I tillegg til de nevnte analysemetodene er en i denne fasen også interessert i diskursanalytiske tilnærminger. Diskursanalyse forstås som den sosiale prosessen som skjer når vi danner og reproducerer forståelse, og må sees i en sosial, historisk og institusjonell sammenheng (Hartley 2002:72). I motsetning til den første, andre og tredje fasen erkjenner vi media som et komplekst organ som ikke kan sees uavhengig av en strukturell og kulturell kontekst. Media anerkjennes

fremdeles som viktig, men først og fremst gjennom dens evne til å konstruere virkeligheten. I kapitlet "The new effects/influence research" vil jeg gå dypere inn i hvordan denne studien rommer det som i medieforskningen omfavner innrammings-, produksjons- og resepsjonsanalyse, samtidig som at jeg vil ta opp diskursbegrepets rolle i oppgaven.

2.2.1 Medieregissert virkelighet og medievidningsteknikker

Media forstås som en viktig bindeledd i samfunnet. Samtidig er det en arena for maktposisjoner, og i den forbindelse vil en innenfor medieforskning være opptatt av hvilken maktrolle media spiller (McQuail 2010:87-88). Hvordan media utøver makt mot publikum gjøres gjennom å formidle og fremstille saker på bestemte måter. Dette kalles *medieregissert virkelighet* og oppstår blant annet gjennom *medievidningsteknikker*. Hernes (1978) har problematisert dette ved å vise hvordan media anvender ulike metoder for å fange oppmerksomheten til publikum. Ved å tilspisse, forenkle, polarisere, intensivere og konkretisere mener Hernes at media bidrar til å selektere informasjon som påvirker mottakerne i det han kaller det *informasjonsrike samfunn*. Hernes mener teknikkene fører til en informasjonskløft i befolkningen fordi de påvirker *hvem* informasjonen når ut til. Massemedia kan gjennom de ulike teknikkene rekke ut til enkelte grupper i samfunnet, mens det hos noen gir "uforståelig støy", og på denne måten splitter befolkningen. Måten media regisserer virkeligheten på belyser medieinstitusjonens ansvar og makt over publikum. Dette forstås fordi media setter dagsorden gjennom det som formidles og er førende for hva publikum skal være opptatt av (Schwebs og Østbye 2013:232).

I denne oppgaven er det et fokus på mediebudskapet gjennom TV, og dens rolle i virkelighetskonstruksjonen. Bildemediet skiller seg spesielt ut fra andre type medier på grunn av dets store muligheter til å konstruere og manipulere budskap. I følge Waldahl (1998) vil mediekonstruksjon på TV skje på en slik måte at publikum sjelden har innvendinger til hvordan budskapet formidles. Her vil spørsmål som: "hva ser vi?", "hvordan ser vi?" og "hva hører vi?" være sentralt. Disse svarene vil avhenge av klipping og sammensetting av scener (ibid.:183-189), noe som gjør det vesentlig å forstå hvordan redigeringsteknikker påvirker budskapet. Hvilken betydning har redigeringsteknikkene for hvordan informantene tolker og forstår mediebudskapet? Hvilke effekter legger de merke til, og hvordan påvirker det deres syn på fremstillingen av deltakerne?

2.2.2 Genre, genrebegrep og genreforventninger i reality-TV

Hvilken filmatisk genre har Tangerudbakken? På bakgrunn av programmets preg kan det betegnes som en variant mellom dokumentar, dokusåpe og realityserie. *Reality-TV* defineres som et format som inneholder psykologiske og kulturelle tema, der deltakere som er med i et konsept blir filmet i uvanlige situasjoner over en lengre tidsperiode (Schwebs og Østbye 2013:148-149). Realitysjangeren kom til Norge med programmene "Robinsonekspedisjonen" (TV3 1999), 71°Nord (TVNorge 1999) og "Big Brother" (TVNorge 2001), og er i de senere år blitt svært populær som TV-underholdning. I kjølevannet av disse programmene har realityfenomenet blitt hyppig studert og diskutert (se eksempelvis Andrejevic 2004, Biressi og Nunn 2005, Iversen 2006, Kilborn 2003, Murray og Oullette 2009). Enkelte hevder at realitysjangeren kan betegnes som "søppel-TV" eller "drittsekk-TV" fordi produsentene ikke tar ansvar for det som skjer med deltakerne (Enli, Moe, Sundet og Syvertsen 2010:45).

Dokumentarer gjenkjennes som et format med kunstnerisk formidling og samfunnsrelevans, og er i større grad basert på virkelighetspresentasjoner enn det realityserier er (Engelstad og Tønnessen 2011:140-145). Ut i fra det produsentene forklarer kan Tangerudbakken forstås som en krysning mellom realitysjangeren og dokumentarsjangeren:

Så lenge vi lager tv i så stor skala, så må vi "lage prosjekter" til Tangerud-gjengen som vi kan følge dokumentarisk. Hverdagslivet på Tangerudbakken speiler virkeligheten i stor grad. Da inviterer beboerne oss til å ta del i sine liv, og sånn sett er det de selv som tar "regien". Når vi derimot reiser på tur til Filippinene for å seile mot Sydpolen med Jarle Andhøy og "Berserk", så er dette selvsagt noe beboerne i Tangerudbakken aldri ville gjort uten at det står en tv-produksjon bak.

I følge produsentene blir deltakerne med på prosjekter de ikke hadde gjennomført på egen hånd, og det er her realityaspektet kommer inn. Samtidig er det få situasjoner i Tangerudbakken som kan forstås som "uvanlig", og programmet bærer preg av å primært omhandle deltakernes liv og virke, noe som underbygger dokumentarformatet.

Tangerudbakken kan med sitt format også passe inn under begrepene "edutainment" og "infotainment", det som på norsk kalles *faksjon*, en sjanger som sikter på å bidra til både informasjon, kunnskapsformidling underholdning (Larsen 1990:12). I denne sjangeren er en opptatt av hvordan det som formidles kan bidra til forståelse eller ny kunnskap av et fenomen. Journalister og produsenter benytter seg av "infotainment"-vinklingen for å kapre flest mulig seere og dekke et større spekter innenfor journalistikken. Tangerudbakken passer godt inn i en slik sjangerkrysning, og kan derfor forstås som en variant mellom underholdning og kunnskapsformidling.

Et annet kjennetegn som gjør at Tangerudbakken kan defineres som dokumentar/ reality er fortellerstemmen til den ene deltakeren, som går over scenene i programmet (Enli et.al 2010:149). Fordi intervjuerens stemme er klippet bort kan det gi et mer autentisk preg over intervjuene, og publikum kan gjennom sjangerens uttrykk få følelsen av at deltakernes følelser og intime betroelser er ekte (Aslama og Pantti 2006). Reality-formatets preg kan på denne måten føre til en form for *parasosial interaksjon* med deltakerne, et begrep som viser til en type relasjon publikum kan få til de som opptrer TV-skjermen. Det skapes en enveisinteraksjon der seerne utvikler et forhold til de som presenteres, og publikum antar derfor de kjenner dem personlig (Horton and Wohl i McQuail 2010:441). Dette er spesielt fremtredende når deltakerne snakker rett i kamera. Det skaper en følelse av at publikum blir snakket til direkte og dermed dannes det en ”falsk” sosial kontakt. Parasosial interaksjon vil være et fruktbart analyseverktøy fordi informantenes fortellinger vitner om en nærhet til deltakerne som er enveisrelatert, og som påvirker deres syn på fenomenet utviklingshemming.

2.2.3 Filmtekniske grep: formidling og påvirkning

For å forstå innflytelsen den filmatiske formidlingen kan ha hos publikum, er det nyttig å gjennomgå hvilke klipping- og redigeringsverktøy de som produserer det visuelle benytter seg av. Redigeringsteori omhandler de effekter regissørene bruker for å endre og understreke situasjoner i scenene. Dette innebærer klipping og lys- og lydredigering på det råmaterialet som er filmet. Her finnes det uendelig med teoretiske innfallsvinkler (Bordwell og Thompson 2004:294-388), men jeg vil i denne sammenheng fokusere på de som tar for seg kryssklipping og montasjer samt musikk- og lydinstallering i scenene.

Et hjelpemiddel som blir brukt innenfor dokumentar/ realitysjangeren er *kryssklipping*. Det er et filmatisk grep der klippene veksler mellom handling i tid og rom, slik at det settes i gang tanker og ideer rundt det budskapet som ønskes å formidles (Engelstad og Tønnessen 2011:101). I kapittel 2.1.4 viste jeg til *krypdyrsnyheter*, som refererer et kikkerbehov publikum får dekket ved å se på fysiske ”avvik” (Boak 1997 i Eide 2014a:12). Halvor Hanisch (2012:21) problematiserer hvordan kryssklippingen i ”Ingen grenser” gir næring til krypdyrsinstinktet hos seerne. Han viser til et interessant eksempel av hvordan deltakerne i programmet portretteres, der deres fortellinger om vanskelige opplevelser fra barndommen vises samtidig som deltakerne bestiger et fjell. Denne kryssklippingen er i følge Hanisch kritikkverdig fordi scenene ikke har noe med hverandre å gjøre, og på grunn av at denne fortellermåten gjør at seere føler seg ”heldig” som ikke har en funksjonshemming (Hanisch 2012:22). Berit Vegheim (2012) har også problematisert *krypdyrsinstinktet*: publikum får

gjennom programmer som "Ingen grenser" bekreftet sin egen normalitet og føler at de ikke har noe å klage på.

Musikk- og lydeffekter er også en effektiv måte å forme følelser eller skape stemning hos mottakeren. Her kan musikken understreke, forsterke og utvide betydningen i samspillet mellom lyd og bilde. Musikken kan vise betydningsfulle relasjoner i samspillet mellom lyd og bilde, og vil i enkelte tilfeller også være motstridende for å understreke et poeng. Det siste aspektet kalles *dramaturgisk ironi* (Engelstad og Tønnessen 2011:111-113).

Karen Lury (2005) mener ulike redskaper som spesielt benyttes innenfor dokumentarsjangeren er *close up*-filming. Her zoomes fjeset inn for å fremheve ansiktsuttrykk og for å skape emosjonelle og personlige øyeblikk publikum kan ta en del av. Enkelte kroppsdeler, fysiske trekk og symboler bemerkes for å skape nærhet til den som filmes. Ved å bruke *voice-over* mens bildet zoomes inn vil denne nærheten forsterkes og utfylles. Samtidig blir publikum dratt i ulike retninger: det de *hører* og det de *ser*. Dette vil påvirke situasjonen ved at detaljer oppleves som rikere, samtidig som helheten fragmenteres og blir redusert til enkeltdeler (ibid.:30-31). Disse *framingene* kan ha innvirkning på hvordan mottakeren oppfatter og tolker det som formidles, og det kan derfor forstås som en viktig del knyttet til medias formidling av sitt budskap. Produsentene tar et valg når det kommer til bruk av filmtekniske verktøy, og det er viktig å reflektere over den fortolkningen dette kan gi ved å stille spørsmål ved fremstillingen (Engelstad og Tønnessen 2011:78). Framingbegrepet vil være interessant å trekke inn når informantene snakker om forståelser av scenene. Kan framing gjøre at scener får betydning ut over det som faktisk skjedde i situasjonen?

I studier av TV-produksjon og programmer kan det være nyttig å benytte seg av *tekstanalyse* og *programanalyse* (Enli et.al 2010:176). Med disse metodene kan en forklare delene som utgjør helheten ved å undersøke programmets sosiale relasjoner, hvordan det fortelles og representeres. Metodene tar for seg dimensjonene og alle elementene som utgjør programmet, og vurderer helhetsfortolkningen og sammenhengen mellom komponentene. Typiske ideologiske spørsmål en stiller er: hvilke sosiale grupper fremstilles, og hvem blir marginalisert eller unnlatt? Denne type tilnærming tilhører diskursanalysen og har sitt hovedinteresseområde i forholdet mellom teksten og vilkårene i programmet. Her vil en undersøke sider hos produsentene og blant mottakerne av det som formidles. Et annet aspekt innenfor disse analyseverktøyene er *sjangerlanalyser*, som ser på programmets innhold, form og oppgave, og hvordan disse faktorene har samfunnsmessig betydning, sosial posisjon og kulturell relevans (ibid.).

Ut i fra de perspektivene jeg har tatt opp i denne delen kan medias posisjon forstås som mektig i forbindelse med hvordan samfunnet oppfattes og erkjennes. Ut i fra denne forståelsen ser vi at medievidningsteknikkene media benytter seg av kan påvirke publikums virkelighetsforståelse. Har seerne noe de skulle ha sagt?

2.2.4 Medieeffekter og brukernes innramming: fra injeksjonsmodellen til aktive brukere

Som nevnt innledningsvis i dette kapitlet har det historisk vært en rådende idé om at media i den første fasen injiserte mediebudskapet inn i hodene og hjertene til publikum. I etterkrigstiden ble det dog et større fokus på hvordan media kunne sees som maktesløse, og det *allmektig* media ble erstattet som *avmektig medium*. Mottakerne ble i større grad tilegnet en aktiv og reflekterende rolle (Kitzinger 2010:370). Dette kan eksempelvis forstås gjennom Stuart Halls (1980) studier, som mente at et mediebudskap i stor grad må forstås ut i fra mottakerens oppfattelse av det som formidles. Hall introduserte begrepene *encoding/decoding*, en form for kommunikasjonsmodell som forklarer hvordan teksten er ment til å oppfattes (*encoding*), og hvordan publikum tolker den (*decoding*). Hall antyder at et TV-program kan forstås som en meningsfull diskurs, der man både omfavner massemedias rammer og publikums virkelighetsforståelse (McQuail 2010:73). Maktrelasjonen mellom media og publikum kan derfor sees som gjensidig, der de på ulike måter har maktposisjoner til hverandre. Dette fører meg videre over til begrepet *resepsjonsanalyse*. Resepsjonsforskning handler om å forstå publikums forståelse av det som formidles gjennom media (Jernudd 2009:117), her finnes det mange ulike modeller som brukes for å forstå hvordan publikum oppfatter og tolker det som blir formidles (Alasuutari 1999, Gorton 2009:11-27). Publikum ansees som aktive deltakere i mediemottakerprosessen gjennom å erkjenne det som foregår på TV-skjermen (Jenkins 2000:166). Budskap gjennom media kan tolkes på forskjellige måter, og publikums oppfattelse og tolkning kan påvirke et mediebudskap på ulike vis (Fiske 1982). Eksempelvis har Schrøder, Drotner, Kline og Murray (2003) vist hvordan hvordan resepsjonsstudier av medier kunne knyttes direkte til politiske endringer i samfunnet.

Innenfor resepsjonsforskning er begrepet "gap-filling" vesentlig, en prosess der mottakeren på bakgrunn av kulturelle og individuelle erfaringer fyller inn "hullene" i det som blir presentert for en (Allen 1992:104). Morley viste hvordan den sosioøkonomiske konteksten må tas i bruk for å forstå individuelle oppfatninger (Morley 1992:54), noe som er relevant i denne sammenheng. Joke Hermes (2010:390) mener publikum må sees som aktive brukere i den forstand at de i det virkelige liv bruker oversatt medieinnhold i sosiale

relasjoner med andre. Denne mediekodingen blir omgjort til historier som er mer eller mindre relevant til vår virkelighetsforståelse og virkelighetskontekst. Den aktive medieforståelsen mener Hermes kan brukes til å utvide samfunnsengasjement og utvikle samfunnsideologi for å endre verden og gjøre den til et bedre sted å være i.

På bakgrunn av den overnevnte teorien kan man spørre seg: Hvor aktive er mine informanter i dekodningen av mediematerialet?

2.2.5 "The new effects/influence research"

I den første fasen jobbet Frankfurterskolen med undersøkelser av nazistpropaganda, og konkluderte med at publikum var sårbar mot denne type mediepåvirkninger. Dette førte til injeksjonsmodellen, en kritisert modell fordi den ser bort i fra mottakernes innflytelse og tilegner publikum liten rolle i tolkningen av mediebudskapet (Kitzinger 2010). Selv om injeksjonsmodellen kan forstås som for enkel, mener Kitzinger (2010) at en ikke kan avfeie spørsmål om medias påvirkning på publikum. David Gauntlett (1995) har diskutert den tradisjonelle effektmodellen, og konkluderer med at: "[...] the traditional effects research paradigm is redundant, and can now be left behind with confidence. The attempts to find direct effects on television viewers' behavior have had no success" (Gauntlett 1995:115).

Kitzinger (2010) presenterer flere fokusgruppetudier hun mener beviser det motsatte av det Gauntlett påstår. Disse studiene viser at media fremdeles påvirker og former hvordan vi som mottakere av et mediebudskap forstår og oppfatter verden og dermed også den offentlige diskurs. Et eksempel kan hentes fra en studie av "The Cosby Show", der deltakerne i 52 fokusgrupper vitner til et klart eksempel på medieeffekt: publikummerne (hvite mennesker) gjorde seg opp tanker og meninger om deltakerne i serien (svarte mennesker) og tilegnet dem egenskaper som ikke var tiltenkt (Jhally og Lewis 1992 i Kitzinger 2010:372). Dette belyser at massemedia *har* en påvirkningskraft hos mottakerne, og at det utgjør et offentlig anliggende. Media definerer hva som kan forstås som aktuelt, identitetsskapende, konstruerende for handlinger og identiteter. Kitzinger (2010) mener slike medieeffekter må tas på alvor og ikke undervurderes, fordi media utgjør en stor del av rådende holdninger og tanker. Disse prosessene er komplekse, men de må ikke ignoreres. Publikum er aktive deltakere både når det kommer til tolkning og innflytelsespåvirkning (ibid.:377-378).

Så hvorfor har media så stor grad av påvirkning på publikum? En av grunnene til dette kan være hvordan medieformidlere blir sett på som *profesjonelle innrammere* av saker, nyheter og fortellinger. Journalister og produsenter benytter seg av forskjellige teknikker for å formidle en historie. Ulike aspekter av historien kan være bevisst tatt med eller utelatt for å

forme et syn og vinkle episoder på ulike måter. Et slikt perspektiv kalles *innrammingsanalyse* og ble først introdusert av Goffman (1974). Han viste hvordan mennesker innrammer ulike fenomener i hverdagslivet. Rammer oppstår over alt i det sosiale liv, gjennom samtaler og mediekonsum anvender vi dem, og de utgjør en betydelig del av vår virkelighet (Kitzinger 2007:136). Med innrammingsanalyser er en interessert i hvordan virkeligheten presenteres. Hvem deltar og hvilke problemer og løsninger skildres? (ibid.:138). Hvordan utfolder dette seg hos mine informanter? Kan media forstås som allmektig ovenfor informantene når det kommer til effekter og påvirkning?

Kitzinger (2007) mener det er fruktbart å benytte seg av fokusgruppeintervjuer når en skal undersøke rammerelaterte problemstillinger. Samtidig belyser hun fordelene ved å tilnærme seg analyser ved bruk av både produsenter, journalister og publikum for å komplementere forskningen. Produksjonsstudier, innholdsanalyse og resepsjonsstudier viser hvordan rammer produseres gjennom sosiale institusjoner og praksiser, og hvordan de vedlikeholdes og reproduseres (ibid.:153-155). Ved å gjennomføre produksjonsanalyse kan en si noe om produsentenes ambisjoner og mening med det som formidles (Kitzinger 2007:138).

Det finnes lite kvalitativ forskning av produksjonsforhold innenfor realitysjangeren (Enli et.al. 2010:173). Et interessant eksempel på området er Trine Syvertsen og Eva Bakøys (2001) studie om sjekkekulturen i TV-programmet "Reisesjekken" på TVNorge. Undersøkelsen tok for seg en metodekombinasjon av kvalitative og kvantitative tilnærminger av programformatet, deltakere, produsenter, sponsorer og publikummere (se også Ytreberg 2006 for produksjonsstudier i reality-TV). Med et snevert forskningsfelt vil forhåpentligvis denne oppgaven være et nyttig bidrag innenfor denne arenaen.

Kitzinger (2010:373) nevner blant annet William Gamson (1992) som en betydningsfull bidragsyter i medieeffektforskningen. Gamson mener at medieinnhold kan forstås som en viktig ressurs publikum har tilgjengelig. En direkte medieeffekt ser vi gjennom måten vi bruker medieverktøyet på via sosial interaksjon, samtaler og diskurser:

Instead of treating media content as a stimulus that leads to some change in attitudes or cognition, it is treated as an important tool of resource that people have available, in varying degrees, to help them make sense of issues in the news. When they use elements from media discourse to make a conversational point on an issue, we are directly observing a media effect. (Gamson 1992:180).

Videre sier Gamson (1992) at en bruker kulturelle, personlige og integrerte strategier for hvordan en erkjenner og forstår mediediskursen. Disse strategiene forklarer hvordan mottakerne forholder seg til, og tilegner seg kunnskap, om det temaet som de har endret eller

gjort seg opp en mening om (ibid.). Daniele Albertazzi og Paul Cobby (2010:394) mener diskurser om identitet og stereotyper skapes gjennom medierepresentasjoner: "[...] [by] talking about things, writing about them, representing them in the media, we participate in the creation of a discourse about these things". Her forklarer Albertazzi og Cobby diskursens innvirkning i dagliglivet, og belyser dens store rolle og kompleksitet. Innenfor medieforskning vil diskursanalyse undersøke både tekst, konstruksjon, distribusjon og resepsjon (Smith og Bell 2007:78), elementer som på ulike nivå er relevante i denne oppgaven.

Glasgow University Media Groups sine studier er viktige tilskudd i den nye effekteffektforskningstradisjonen (Philo 2007). Mange av undersøkelsene som er generert via GUMG ser på analyser tilknyttet konstruksjonen av publikums kunnskap og medias rolle hos borgere og i samfunnet. Gjennom innholdsanalyse og resepsjonsanalyse har de blant annet sett på hvordan nyhetsinstitusjonen rapporterer funksjonshemming (Briant, Watson og Philo 2011). Andre viktige teoretikere som har inspirert til medieeffektforskningen er Cumberbatchs (1986 i Philo 2007) innholdsanalyse av nyheter, Faircloughs (2003 i Philo 2007) ideologiske effekter av kritisk diskursanalyse og Van Dijks (1998 i Philo 2007) studier om rasisme i nyhetsinnslag. Greg Philo konkluderer på bakgrunn av dette at:

Messages can have powerful influences on audience beliefs and understanding but [...] some audience members critique and reject what they see and hear in media accounts. [...] all these elements must be understood and studied as part of a total system- rather than in isolation as with studies which remain focused in texts. Analyzing the processes of production, content, reception and circulation simultaneously is a complex task but it is the way forward if we are to come to terms adequately with the generation and reproduction of social meanings (Philo 2007:129).

Philo sier at en bør ta for seg ulike metodetilnæringer for å forstå mediebudskapets innflytelse på publikum og at medieeffektprosessene må forstås i et helhetlig system.

Studiene og perspektivene som er tatt opp i dette kapitlet kaller Kitzinger (2010:372) "The new effects/influence research". Hun belyser en økning i en ny type medieforskning fra 1980 og frem til i dag som utforsker medias innflytelse og påvirkning på samfunnet. Denne type forskning sikter på å ta i bruk flere instanser (slik som *både* produksjonsanalyse og resepsjonsanalyse), og omfavner publikums mangfold og den kulturelle konteksten. Media anses som viktig og innflytelsesrike, men først og fremst i virkelighetskonstruksjoner. Publikum tilegnes en større rolle enn i tidligere faser når det kommer til mediebudskapsdekodingen.

For å undersøke hvordan mennesker gjør mening ut av medieinnhold vil det være relevant med det som tidligere er diskutert, nemlig resepsjonsanalyse og innrammingsanalyser (Goffman 1974). Hvordan kan en forstå sosiale konstruksjoner av sosiale fenomen i Tangerudbakken? Hvordan kan en avdekke og undersøke underliggende faktorer? Hvordan oppleves mediematerialet for publikum? (Kitzinger 2007:138). Her blir det interessant å se hvordan informantene gjør mening ut av det som formidles til dem i Tangerudbakken.

På bakgrunn av Kitzingers forskning, og de andre studiene jeg har tatt opp her, ser jeg det som naturlig og viktig å gjennomføre studien ved bruk av rammeanalyse, resepsjon- og produksjonsanalyse. Her vil intervjuet med produsentene være av nytte i analysen for å få en bredere forståelse av medieeffekter og medieinnflytelse, slik at studien om Tangerudbakken kan bidra i denne nye effektforskningstradisjonen. I denne oppgaven vil det ikke vies mye plass til diskursens verden, som i utgangspunktet er en hel masteroppgave i seg selv. Dog vil jeg i avslutningen konkludere med hvordan medias representasjoner skaper en utviklingshemmingsdiskurs. Dette gi et bilde på Tangerudbakkens overordnede innflytelse, og derfor vil også diskurselementet være vesentlig.

3. Metode

I denne delen vil jeg gjennomgå alle steg i empirigenereringen og analysearbeidet, samt studiens kvalitet. Jeg vil i tillegg diskutere min rolle som forsker og ulike problemstillinger som kan ha hatt innvirkning på prosjektets kvalitet. Dette gjelder spesielt undertegnede tilhørighet og den holdningsreisen jeg har gått gjennom i løpet av prosessen.

I studien har jeg benyttet meg av kvalitativ forskningsmetode. Jeg har gjennomført tre fokusgruppeintervju og ett e-postintervju med til sammen 17 informanter. De tre fokusintervjuene var grupper som på ulike måter har tilknytning til Tangerudbakken, eller personer med utviklingshemming. E-postintervjuet besto av de som står bak produksjonen, samt to foreldre av den ene deltakeren i serien. Informantene er strategisk valgt til intervjuet ved at de har en bestemt posisjon, eller mening om temaet det intervjues om (Halkier 2003:7).

I dette kapitlet vil jeg først jeg redegjøre for valg av metode. Så vil jeg presentere studiens bakgrunn, utvalg og rekruttering av informanter. Deretter reflekterer jeg over forskerrollen og etiske hensyn i oppgaven. Jeg vil for hvert kapittel ta opp ulike aspekter av kvalitetsvurdering tilknyttet validitet, reliabilitet og generalisering. Metodekapitlet vil derfor spesielt handle om aspekter knyttet åpenhet, transparens og refleksivitet (Tjora 2012:188).

3.1 Begrunnelse for metodisk tilnærming

I denne studien har jeg brukt *fokusgruppeintervju*, som i korte trekk betyr at en samler en gruppe mennesker for å drøfte et bestemt tema (Tjora 2012:122). Det er spesielt nyttig å benytte seg av fokusgrupper når en vil utforske individers erfaringer, kunnskaper, ønsker og bekymringer knyttet til det temaet som undersøkes (Kitzinger og Barbour 1999:5). Dette passer godt til min problemstilling, fordi jeg ønsket å undersøke fenomener rundt Tangerudbakken, og studere informantenes erfaringer og opplevelser av programmet. Prosjektet kan betegnes som et casestudium. Mitt utvalg har bestått av mennesker med ulik tilknytning til Tangerudbakken og av personer med utviklingshemming. Gruppeintervjuenes hovedfokus var diskusjoner rundt én sekvens i en episode av Tangerudbakken², samtidig som at informantene har diskutert andre situasjoner og scener i programmet. Informantene drøftet, reflekterte og vekslet meninger og tanker rundt temaet i plenum. Det var effektivt for mitt prosjekt, da jeg fikk generert mye data på kort tid (Morgan 1997:13). E-postintervjuet av produsenter og foreldre omhandlet spørsmål om seriens bakgrunn og ulike temaer jeg tar opp i min studie. Antallet informanter i fokusgruppene var hensiktsmessig for min studie, fordi jeg

² Før intervjuet fikk informantene se 26 minutter av en episode fra Tangerudbakken.

hadde gode erfaringer med antallet informanter gjennom pilotintervjuet jeg gjennomførte på forhånd³. David Morgan (1988:43) har argumentert for at et fokusgruppeintervju bør inneholde mellom seks til 12 deltakere for å få en god representasjon av meninger og tanker, men den bør ikke inneholde så mange informanter slik at det ubehagelig for deltakerne å få frem sin mening. Richard Krueger (1998a:97) foreslår et nyansert alternativ med mini-fokusgrupper på tre til fire informanter. Det siste alternativet er også tilfellet for mine intervju, nemlig tre grupper bestående av fire informanter, og én med fem. Temaet som skulle diskuteres kan oppfattes som sensitivt, fordi det innebærer meningsutveksling av en utsatt gruppe (mennesker med utviklingshemming). Denne type datagenerering kan føre til at diskusjonene virker mindre truende når det er flere der i samme posisjon (Peters 1993 i Tjora 2012:123). Slik sett mener jeg at mini-fokusgruppene har vært stimulerende for denne studien, fordi det skapte en trygg ramme rundt diskusjonene av et tema som kunne være vanskelig for informantene å snakke om.

En annen grunn til at jeg valgte fokusgruppeintervju var fordi jeg var nysgjerrig på hvordan *interaksjonen* mellom deltakerne kan generere datamateriale som kan være av interesse for min problemstilling (Morgan 1988). På bakgrunn av dette er fokusgruppeintervjuene basert på retningen *symbolsk interaksjonisme* og *sosial konstruksjonisme* (Tjora 2012:123). Informantenes og forskerens virkelighetsforståelse og oppførsel kan ha betydning for datamaterialet. Dette, fordi det vi sier, tenker og føler kan avhenge av hvordan vi interagerer og samhandler med andre mennesker (Goffman 1959).

Det interaksjonistiske perspektivet kan være nyttig å bruke når en skal forklare hvordan mennesker forstår fenomener ulikt, og når en ønsker å forstå hvordan virkeligheten kan sees som samfunnsskapt (Berger og Luckmann 2000). Innenfor den symbolske interaksjonismen ønsker en å forklare personers interaksjon med utgangspunkt i at mennesker er sosiale vesener som tolker og definerer sosial handling (Blumer 1969:78). Både Mead, Blumer og Goffman er sentrale navn innenfor sosiologien, og alle var spesielt opptatt av sosial interaksjon, sosiale praksiser og hvordan meninger og identiteter dannes (Bloksgaard og Andersen 2012:25). Her vil fokusgruppedynamikken være et nyttig verktøy, for den sosiale interaksjonen gjør denne metoden unik for å belyse min problemstilling. På bakgrunn av disse perspektivene er utgangspunktet for tilnærmingen av datamaterialet en *hermenuetisk* innfallsvinkel med inspirasjon av *Grounded Theory* i kategoriseringen av analysematerialet. Hermeneutikk handler om fortolkningsprosessen, budskap- og tekstforståelse, der målet er en bevisstgjøring

³ Se kapittel 3.4.1 om pilotintervju.

og forståelse av denne prosessen (Gadamer 2001). *Grounded Theory*, som er utarbeidet av Glaser og Strauss, søker en teorifri tilnærming av den kvalitative analysen. Ideen er at forskeren ikke skal sette seg inn i eksisterende teori før gjennomføring av datagenerering og empirien skal derfor være førende for teorivalg. Gjennom en systematisk tilnærming til empirien kan kategorier og koder utvikles, som igjen kan danne konsepter eller teorier. Her er det også ønskelig at empiri skal være førende for kategorisering, og ikke ta form ut i fra et teoretisk utgangspunkt (Glaser 2010). I begge disse tilnærmingene er forskers fortolkning og forståelse av datamaterialet nært knyttet til konteksten av det som foregår i det tilfellet man studerer (Kelle 2004:445). Denne metodiske tilnærmingen gir altså kunnskap om at forskerens roller og posisjon kan påvirke det man undersøker. Valg av metode og fortolkninger av ens data vil være avhengig av forskers forforståelse og kulturbakgrunn (Tjora 2012:20).

Min forforståelse kan ha påvirket kvaliteten av studien⁴, nærmere sagt dens *validitet*. Validitet, eller *gyldighet*, handler om at en undersøker det en faktisk vil finne ut av (Halkier 2003:113). Validiteten i oppgaven vil omhandle valg av metode, utvalget, intervjuguiden, diskusjoner av forskerrollen og analyserefleksjoner (Dalen 2004). Et annet aspekt jeg vil ta opp rundt kvalitetsvurdering av oppgaven er forskningens reliabilitet, eller *pålitelighet*. Min rolle som forsker, der valg av tema har vært farget av mine interesser, vil jeg reflektere under diskusjoner i neste kapittel. Her vil jeg også ta opp pålitelighetsdiskusjoner rundt utvalget, generering av empiri, analysearbeidet og mine resultater (Tjora 2012:176). Et siste aspekt jeg vil diskutere når det kommer til kvalitetsvurdering, er *generalisering*. Det er viktig å reflektere over om mitt utvalg kan genereres til populasjonen, og om min studie kan overføres til annen type forskning (ibid.:206-207). Alle diskusjoner tilknyttet validitet, reliabilitet og generalisering, vil jeg ta opp under hver av de kommende delkapitlene.

3.2 Forskerrollen: Refleksjoner rundt en personlig holdningsreise

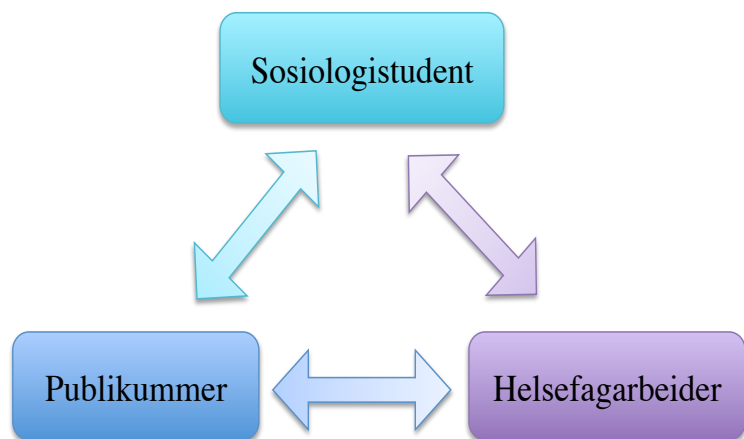
Det var med et kritisk blikk jeg gikk inn i dette masterprosjektet. Det har vært en filosofisk, idealistisk og holdningsendrende reise, som jeg tror er viktig å trekke frem, fordi forskerens bakgrunn, holdninger og meninger vil påvirke studiens kvalitet og perspektiv (Tjora 2012:20). Da jeg først begynte med studien hadde jeg en kritisk innstilling til Tangerudbakken, og dette var også en av grunnene til at jeg ønsket å undersøke mer om programmet. Mitt engasjement vedrørende inkludering av mennesker med utviklingshemming har vært rådende og førende

⁴ Dette blir også tatt opp til diskusjon i neste kapittel.

for prosjektet. Derfor har metoden *Grounded Theory* vært nyttig for kategoriseringen som ligger til grunn for analysen. Jeg har prøvd å sette meg inn i så lite teoretisk grunnlag som mulig før analysen, og deretter ved å jobbe ut i fra informantenes sitater. På denne måten har deres synspunkt vært førende for valg av teoretisk bakteppe (Glaser 2010). Dette har bidratt til at mine interesser har vært mindre førende for kategoriseringen, fordi jeg bevisst har latt informantenes sitater legge grunnlaget for hvilket fokus oppgaven skal ha. Som jeg har vært inne på tidligere, har jeg en fot innenfor tre ulike perspektiver, som kan ha påvirket min virkelighetsforståelse og virkelighetskontekst. Disse er undertegnede som sosiologistudent, publikummer og helsefagarbeider:

Figur 3 Forskerens rolleinndeling.

I figur 1 ser vi en visuell tolkning av rolleinndelingen. Kategoriene kan ikke sees uavhengig, og de har ulik påvirkningskraft på hverandre, men de gir en pekepinn på hvilken virkelighetskontekst jeg navigerer meg ut i fra. Ved å anerkjenne de

ulike rollene og akseptere dem, er det mulig at studiens kvalitet styrkes (Tjora 2012:176). Fordi de tolkningsrammene jeg hadde da jeg gikk inn i prosjektet har vært førende for valg av tema og perspektiv, har jeg vært bevisst på hvordan de ulike rollene kan bidra til at jeg tolker og forstår mitt datamateriale ulikt. Ut i fra denne forståelsen er det også mulig at rollene og perspektivene er rådende for de analyser jeg har gjennomført. På bakgrunn av dette har jeg som ledd i kvalitetsvurderingen av studien utarbeidet et skjema for å tydeliggjøre hvilken kontekst jeg knytter til de ulike temaene, og derav også analysen. Denne rolleoperasjonaliseringen har vært nyttig og viktig i studien når det kommer til valg av metode, utvalget, og for analysen av mine funn. Rollene har lagt føringer for valg av teoretisk bakteppe, og konklusjoner og de innehar ulike egenskaper og perspektiver. I dette skjemaet prøver jeg å skissere dem for å gi et tydeligere bilde av hvordan mine roller og min identitet kan ha hatt betydning studiens analysekontekst.

Tabell 1 Forskerens rolleinndelingsskjema

Rolle	Sosiologistudent	Helsearbeider	Publikum
Egenskap/ Perspektiv/ opptatt av	Byråkrati Samfunnsvitenskap og metode Helsesosiologi Mikro-, meso- og makroperspektiv Nettverk Økonomi	Etikk, makt, tvang og verdighet Sykdomsrelaterte temaer Botiltak og personale Helseapparat Vedtak. lover og normalisering Relasjon	Underholdning Kunnskap Bevisstgjøring Opplysning Erfaring og forståelse Informasjon

Skjemaet viser hvilke egenskaper og perspektiver jeg som forsker tar med meg inn i datagenereringen og analysen av empirimaterialet. Dette er på bakgrunn av hvilke roller jeg besitter, og hvilken kontekst jeg analyserer mine funn ut i fra. Jeg presiserer at skjemaene ikke inneholder endelige kategoriseringer, men det gir et inntrykk av ulike kontekster datamaterialet kan tolkes i. Kategoriseringene er ikke statiske, kan overlape på enkelte områder, og kan endres i prosjektprosessen. Ved å ha benyttet meg av tilnærmingen *Grounded Theory* i analysearbeidet, er det mulig at jeg har minsket påvirkningen av hvordan datamaterialet forstås. Nedenfor er en revidert utgave med virkelighetsforståelsen ut fra hvilke ”øyne” jeg som forsker ser Tangerudbakken og empirien ut fra:

Tabell 2 Forskerens perspektiv

Rolle	Sosiologistudent	Helsearbeider	Publikum
Oppfatning/ perspektiv	Velferdsstaten Mikroorientert Selvpresentasjon Virkelighetskonstruksjon Kommunikasjon og interaksjon Inkludering og tilpassing Normalisering HVPU-reform og FN-konvensjon Institusjonsendring	Selvstendighet Latterliggjøring Hvor er personalet? Burde vært skjermet? Konsekvenser og evaluering Verdighet og inkludering Samtykkekompetanse Boligrelaterte aspekter	”Personer med utviklingshemming er mennesker de òg” Morsomt Pinlig og underholdende Empatisk forståelse Kunnskapsformidling Bekrefter, skaper og avkrefter stereotypier

Her ser vi ulike innfallsvinkler forskerens forforståelse, identitet og bakgrunn kan ha ved opplevelsene av programmet. Ved å kategorisere ulike oppfatninger ut i fra ens roller kan man bidra til å forstå hvordan de ulike rollene erkjenner og tolker virkeligheten, som forklart ut fra Berger og Luckmanns teori om samfunnet som virkelighetsskapt (2000). En av de metodiske utfordringene blir derfor å balansere de ulike rollene og omfavne alle identitetene på samme tid under fortolkningen av empirien. Dette kan gi en god pekepinn når jeg som forsker prøver å forstå hvorfor jeg fortolker materialet som jeg gjør. Rollene glir over i, og påvirker hverandre. Det er ikke tilstrebende eller ønskelig med en klar avgrensning, fordi de er integrert i, og utfyller hverandre. Det å være bevisst på egne forforståelser kan bidra til å styrke kvalitetsvurderingen (validiteten og reliabiliteten) av studien (Dalen 2004, Tjora 2012).

En forståelse for hvordan forskeren tolker ting ulikt kalles *hermeneutikk*. Dette sier noe om hvordan mennesker fortolker, overfører og oppfatter det dokumentet en tar for seg (Widerberg 2001:24-25). I tillegg har det i prosessen oppstått en *dobbel* og *trippel* hermeneutikk, som betyr at forskeren fortolker informantens virkelighet som allerede er fortolket gjennom et mediebudskap (Fangen 2013). Her melder det seg en utfordring ved at informantene ikke behøver å være enig i den tolkningen jeg har tatt for meg⁵. Rollekategoriseringer som presentert ovenfor (tabell 1 og 2), kan derfor være nyttige verktøy for å anerkjenne hva som ligger i den hermeneutiske tilnærmingen til forskeren, som igjen kan bidra til å øke reliabiliteten og validiteten i analysene av data. Dette ved å gjennom hele forskningsprosessen være bevisst på hvordan ens forforståelser og tolkninger påvirker studien. Tabellene vil også være relevante når jeg diskuterer analysestrategi i kapittel 3.4.3.

3.3 Utvalg og rekruttering av informanter

Dette forskningsprosjektet baserer seg på fire ulike intervju, tre fokusgruppeintervju og et e-postintervju. Rekruttering av informanter til studien ble gjennomført med *strategiske* utvalgsmetoder ved bruk av *snøballmetoden*. Jeg brukte også en direkte utvelgelse av nøkkelpersoner. Alle informantene var på ulike måter var spesialister på problemstillingen vi diskuterte (Halkier 2003:36).

Mine ambisjoner var å finne informanter som hadde kunnskap om temaet og som hadde sett "Tangrudbakken" på TV eller nett-TV. Jeg ønsket å gjennomføre fokusgruppeintervju med tre grupper som av ulike grunner har tilknytning til temaet. Tidlig i høst gjennomførte jeg et pilotintervju, og gjennom dette intervjuet fikk jeg mulighet til å snevre inn og spesifisere temaet, et aspekt som er viktig i et fokusgruppeintervju (Tjora 2012:129). Etter pilotgjennomgangen ble jeg mer sikker på hvilke grupper jeg ønsket å invitere til intervju. Jeg ønsket å ha tre homogene grupper med et felles referansepunkt, samtidig som jeg ville at informantene skulle ha forskjellig demografisk bakgrunn. Jeg ønsket å intervju tre grupper med disse kriteriene:

1. Informanter som har helsefaglig bakgrunn (vernepleiere, sykepleiere, helsefagarbeidere og assistenter) som har jobbet eller jobber med mennesker med utviklingshemming.
2. Publikum som har sett deler eller alt av Tangerdubakken når det gikk på TV eller på nett-TV i ettertid.
3. Familiemedlemmer/ slektninger av mennesker med en utviklingshemming.

⁵ Et aspekt jeg tar opp til diskusjon i kapittel 3.5.1 under personvern, etikk og anonymisering.

Fokusgruppelitteratur belyser at rekruttering til intervju kan være svært vanskelig, noe som også var tilfellet for mitt prosjekt (Krueger og King 1998:56, Krueger og Casey 2000, Morgan og Krueger 1993:4, Morgan 1995:517). Når det gjaldt rekruttering til den første gruppen la jeg ut en fellesmelding på en lukket og ”hemmelig” gruppe på Facebook, der det er mange medlemmer fra min arbeidsplass. Jeg beskrev prosjektet mitt og ba interesserte om å ta privat kontakt om de ville delta i et gruppeintervju. For å få nådd nok antall mennesker måtte jeg satse bredt og åpent ved å blant annet invitere flere informanter samtidig (Tjora 2012:152). Jeg fikk tre henvendelser fra denne utlysningen. Den fjerde og femte informanten fikk jeg tak i ved en direkte henvendelse i jobbsammenheng. Det skulle vise seg at den første gruppen var lettest å rekruttere, noe som kan skyldes at jeg selv er helsefagarbeider og har et stort nettverk innenfor dette miljøet.

Det viste seg å være vanskelig å rekruttere informanter til publikumsgruppa. Jeg ønsket så langt det var mulig å ikke inkludere informanter som jeg kjente personlig og benyttet meg derfor av *snøballmetoden* (Tjora 2012:151). Jeg fikk noen fra mitt nettverk til å gå inn på gruppa til Tangerudbakken på Facebook for å se hvem som hadde ”likt” gruppen av deres venner/bekjente. Slik fikk jeg kvalitetssikret at de som ble spurt om å være informant sannsynligvis hadde sett serien på forhånd. Disse informantene ble så kontaktet og forespurt om de ønsket å delta i et gruppeintervju. En utfordring med at de hadde ”likt” gruppen på Facebook, kan være muligheten for at mine informanter er mer positive til serien, enn andre som ikke har ”likt” Tangerudbakken på Facebook. Mer kritiske syn til serien kan derfor ha falt vekk. Jeg mener likevel at datamaterialet mitt inneholder tilstrekkelig varierte refleksjoner til å danne et helhetlig bilde. Dette fordi informantene berørte de samme temaene som mange av de andre informantgruppene, og samtidig diskuterte kritiske aspekter ved programmet.

Da jeg først sendte inn NSD-skjemaet, beskrev jeg prosjektet der mennesker med utviklingshemming utgjorde den siste intervjugruppen. Dette ønsket jeg fordi forskning om utviklingshemming som oftest omhandler mennesker som *ikke* har en funksjonsnedsettelse (Llewellyn og Northway 2008, Meyer og Gjørnum 2010:192). Forskning med mennesker med utviklingshemming fører med etiske problemstillinger, og på bakgrunn av dette så jeg for meg at dette kom til å bli en krevende prosess (Barron 1999, Ellingsen 2010, Kittelsaa 2010). Etter nøye refleksjoner rundt tidsressurs, rekruttering og gjennomføring, valgte jeg derfor å utelate denne gruppen fra mitt forskningsprosjekt. Et utfordrende aspekt er *samtykke*, som kan være vanskelig på grunn av diagnosens karakter. Problemstillinger tilknyttet frivillig informert samtykke, frivillighet og anonymitet kan derfor være spesielt vanskelig (Ellingsen 2010:245).

Jeg henviste meg til flere lokale og nasjonale interesseorganisasjoner for å komme i kontakt med aktuelle informanter. Snøballen rullet, og det ble til slutt rekruttert 17 informanter til studien. Disse kom jeg i kontakt med gjennom nettverk på NTNU, gjennom min arbeidsplass, sosiale medier, interesseorganisasjoner, og direkte henvendelse via e-post, telefon og personlig oppmøte.

En problemstilling i oppgaven er studiens *bekvemmelighetsutvalg*. Informantene er ikke tilfeldig valgt, og kan føre til at studiens generaliserbarhet er svekket (Tjora 2012:214). Pilotintervjuet en lærerik prosess i denne sammenheng, fordi jeg fikk erfart at pilotinformantenes tilnærmede like bakgrunn kunne påvirket det som ble diskutert. På denne måten jobbet jeg med å rekruttere et større spenn i demografiske variabler hos de faktiske informantene.

Etter primærdatagenereringen av fokusgruppeintervjuene, inkluderte jeg en fjerde gruppe jeg mener kan bidra til å forstå problemstillingen min i større grad. Jeg tok kontakt med skaperne av Tangerudbakken og sendte en forespørsel om intervju. To produsenter og to foreldre besvarte 18 spørsmål skriftlig via e-post⁶.

Selv om alle informantene hadde et felles referansepunkt (deres tilknytning til Tangerudbakken), er det variasjon i demografiske variabler (alder, kjønn, yrke, bosted). Alle fokusgruppeinformantene var mellom 21-71 år. Publikums- og familieinformantene hadde bakgrunn innenfor undervisning, forskning, administrasjon, økonomi og helsesektoren. Enkelte av informantene var studenter. Jeg vil ikke oppgi informantenes bakgrunn eller alder med de fiktive navnene de er tildelt, dette for å øke anonymiteten. Produsentene og foreldrene har på grunn av hensyn til anonymitet ikke fått tildelt navn. Her er en oversikt over alle som har deltatt i studien:

Tabell 3 Samlet oversikt over informanter.

	Gruppe 1: Publikum som har sett Tangerudbakken.	Gruppe 2: Familie/ slektninger av personer med en utviklingshemming.	Gruppe 3: Personer med helsefaglig bakgrunn som har jobbet med mennesker med utviklingshemming.	Gruppe 4: Personer tilknyttet produksjon av Tangerudbakken.
1.	Inger	Eivind	Kari	Produsent
2.	Martin	Åse	Unni	Produsent
3.	Lene	Vibeke	Tove	Forelder
4.	Jannicke	Silje	Helene	Forelder
5.			Christian	

⁶ Se intervjuet i sin helhet i vedlegg 9.4.

3.4 Fokusgruppeintervju

I denne delen vil jeg gjennomgå de praktiske aspektene rundt gjennomføringen av intervjuene. Først vil jeg beskrive pilotintervjuet, deretter de faktiske intervju og så transkriberings- og analysearbeidet.

3.4.1 Pilotintervju

Før jeg satte i gang med de faktiske intervju, gjennomførte jeg et pilotintervju med tre av mine studiekamerater. Under pilotintervjuet fikk jeg prøvd ut lydopptaker, filmvisning, og undersøkt utfordringer med intervjuguiden (Morgan 1995:516). Jeg fikk gode tilbakemeldinger og råd av pilotdeltakerne om hva de mente jeg burde og ikke burde ha spurt om (Krueger 1998b). Diskusjonene etter pilotintervjuet og gjennomlytting av lydfilen ga grunnlag for den endelige intervjuguiden⁷. Under har jeg utarbeidet en tabell med eksempler på hvordan den originale intervjuguiden så ut før og etter pilotintervjuet. Spørsmålene ble mer detaljerte og snevret inn på bestemte tema istedenfor generelle, åpne spørsmål. Likevel er de åpne nok til å generere gode diskusjoner.

Tabell 4 Pilotintervjuets forbedring av intervjuguide.

Original intervjuguide: medias fremstilling av utviklingshemming.	Moderert intervjuguide: ulike samfunnsgruppers opplevelse av medias fremstilling av mennesker med utviklingshemming.
1. "Diskuter hva vi har sett?"	1. Først ønsker jeg at vi tar en liten runde på hva vi sitter igjen med av tanker og følelser etter å ha sett serien. Er det er noen spesielle scener du ønsker å trekke frem? (Føler du deg glad, trist, latterfull, betenkt, fornøyd, sint, skuffet?).
2. "Hva har vi sett?"	2. I den første scenen så vi [navn] som snakket om helsa si og kosthold. I den samme episoden blir vi også med vedkommende prøver klær og er på trening. Hva så vi, refleksjoner, meninger, tanker, følelser?
3. Unngikk å stille oppfølgingsspørsmål	3. "Kan du utdype det?", "Hva mener du når du sier...?", "Kan du/dere reflektere litt mer rundt det?"

Erfaringene fra pilotintervjuet gjorde at jeg fikk definert og spisset spørsmålene, noe som kan ha bidratt til at de faktiske intervju ble mer innholdsrike (Tjora 2012:129). Som intervjuer ble jeg også mer bevisst på å stille oppfølgingsspørsmål, som konsekvens av de konstruktive tilbakemeldingene under testpersonenes evaluering av pilotintervjuet (Krueger 1998b:46).

I tillegg til forbedring av intervjuguiden fikk jeg testet ut det tekniske utstyret. Det var svært positivt at jeg fikk prøvd ut dette på forhånd og det resulterte i at den reelle situasjonen hadde bedre flyt. Om intervjuer bruker ressurser på det tekniske utstyret, og mindre tid på

⁷ Se vedlegg 9.3 for intervjuguide.

selve intervjuet, og er dårlig forberedt, kan dette påvirke intervjusituasjonen. Testgjennomgangen førte til at jeg stilte bedre forberedt, og mange av de tidligere utfordringene ble lettere å håndtere under de faktiske fokusgruppeintervjuene. Siden det meste av arbeidet ligger i forberedelsen (Tjora 2012:129), var det særdeles fruktbart å ha gjennomført et pilotintervju på forhånd. Jeg fikk da klargjort og avgrenset temaet, intervjuguiden og intervju-gjennomføringen. Et aspekt jeg tok for lite hensyn til i forberedelsene var rekruttering av informanter. Det var relativt lett å rekruttere mine medstudenter til pilotintervjuet i forhold til de faktiske intervjuene, og jeg ser i ettertid at jeg burde ha hatt samme strategi gjennom hele prosessen. I stedet for direkte henvendelse av studiekamerater burde jeg også rekruttert tilfeldige mennesker til pilotintervjuet. På denne måten hadde jeg vært mer forberedt på hvor tidkrevende og vanskelig det faktisk er å rekruttere til fokusgruppeintervju (Morgan 1995:517).

Pilotintervjuet var et ledd i kvalitetsaspektet av empirigenereringen. Gjennom pilotintervju kan en bli mer bevisst over de valg en tar i datagenereringen og samtidig øke oppmerksomheten rundt om en stiller de riktige spørsmålene. Dette kan styrke oppgavens *validitet* (Halkier 2003:109, Tjora 2012:206). Jeg brukte tid på å utarbeide en intervjuguide som stilte de ”riktige spørsmålene” (Dalen 2004:108). Mange av diskusjonene prøvekaninene tok opp ble drøftet i de faktiske intervju, noe som tyder på at intervjuguiden har styrket studiens *pålitelighet*. Ved å sammenligne datamaterialet fra de faktiske intervju med pilotintervjuet kan forskeren styrke *reliabiliteten* i datagenereringen, fordi en får prøvd ut den samme situasjonen flere ganger (Halkier 2003:111; Tjora 2012:203).

Jeg foreslår ut i fra disse diskusjonene i skjemaet, at intervjuet kan munne ut i to hendelsesforløp. Jeg har utarbeidet to figurer for å få en visuell forståelse av forskjellene:

Figur 1 Prosess over hvordan gode forberedelser gir bedre kvalitet på intervju.

Figur 2 Prosess over hvordan dårligere forberedelser gir svakere kvalitet på intervju.

Figur 1 viser prosessen for hvordan grundige forberedelser og planlegging legger til rette for en trygg opplevelse for informanten i intervjusituasjonen. Som konsekvens kan analysen ha bedre forutsetninger, fordi det gjennom informanten kan generere mer relevant

informasjon. I den andre figuren kan vi se hvordan et mindre forberedt intervju kan resultere i et intervju av svakere kvalitet, her med utgangspunkt i at en ikke gjennomfører et pilotintervju på forhånd.

I denne delen har jeg vist hvordan et pilotsintervju kan bedre kvaliteten i ens data ved bruk av fokusgruppeintervju. I neste del vil jeg reflektere over mine roller som forsker, og hvordan denne refleksjonen også kan bidra til å øke studiens kvalitet.

3.4.2 Gjennomføring av de faktiske intervju

Fokusgruppeintervjuene ble gjennomført i et grupperom på NTNU Dragvoll i november og desember 2013. Det var viktig for meg at informantene opplevde intervjusituasjonen som trygg og behagelig, derfor investerte jeg i trivselsforebyggende tiltak for å tilrettelegge for dette. Vi drakk kaffe og spiste kake og tok en liten presentasjonsrunde for å bli bedre kjent før selve intervjuet begynte. Det var god stemning og kaffepausen viste seg å være fruktbar for å skape en bekvem og beroligende intervjusituasjon (George 2012:266).

På alle intervjuene hadde jeg bistand av en *assisterende moderator* (Tjora 2012:124), som også var en av deltakerne på pilotundersøkelsen. Hun bisto med den praktiske utførelsen av intervjuet, arrangerte det tekniske utstyret, og tok notater av hvilken rekkefølge informantene snakket i underveis. På den måten kunne jeg konsentrere meg fullt og helt om selve intervjuet. Fordi jeg benyttet meg av filmvisning, var det svært nyttig å ha en ekstra moderator tilstede som kunne hjelpe meg å skru serien av og på mens jeg tok meg av informantene og forklarte dem hva som skulle skje (ibid.). Før intervjuet skrev informantene under på et samtykkeskjema⁸, og de fikk samtidig beskjed om å notere under veis slik at de ikke skulle glemme hva de tenkte under filmvisningen. Jeg hadde en mer aktiv rolle enn den assisterende moderatoren ved at jeg stilte spørsmål mens hun tok notater (Frey og Fontana 1993:27). Alle intervjuene varte 2 timer inkludert filmvisning og kakeservering, mens lydopptakene varte mellom 1 time-1 time og 9 minutter.

Fordi jeg forankrer meg i et interaksjonistisk perspektiv ble empiri generert i et samspill mellom de som deltok i intervjuene og moderatorene (Mik-Meyer og Järvinen 2005:15). På bakgrunn av denne interaksjonistiske rammen vil dette ha stor betydning for *hvordan* jeg har generert empiri, og gjennomført den påfølgende analysen (ibid.). Dette vil jeg ta videre i neste del, der jeg utbroderer hvordan analysearbeidet har foregått.

⁸ Se samtykkeskjema i vedlegg 9.2.

3.4.3 Analysestrategi

Etter gjennomføring av intervju transkriberte jeg intervjuene i sin helhet, og satte umiddelbart i gang med analysearbeidet. Under transkriberingen var jeg opptatt av å fange interaksjonen informantene i mellom. Derfor noterte jeg da de lo, og hvilket kroppsspråk som ble brukt (eksempelvis når informantene understreket ironi ved himling med øyne, eller ved at de pekte på andre informanter). Jeg hørte gjennom alle intervjuene to ganger, for å fange opp alt som ble formidlet.

Etter transkriberingsarbeidet leste jeg gjennom alle intervjuene flere ganger, for å danne meg et inntrykk av hva de handlet om. På denne måten fikk jeg også en økt nærhet til det empiriske materialet. Analysekategoriseringen i Grounded Theory er et sentralt aspekt ved metoden (Dalen 2004:47). I fasen etter transkriberingen grovkategoriserte jeg sitatene ved å notere i margen hva hvert enkelt avsnitt handlet om. I neste runde prøvde jeg å velge ut tema, med bruk av en *empirisk tilnæringsmåte*, der sitatene la grunnlaget for temaene (Widerberg 2001:127).

Det finnes flere dataprogrammer for analyse av kvalitative data, eksempelvis nVivo, HyperRESEARCH, Weft QDA (Tjora 2012:168), men analysekategoriseringen valgte jeg å gjøre manuelt ved bruk av fargekoder og notater. Etter den første grovkategoriseringen skrev jeg et sammendrag av alle intervjuene og registrerte tre hovedtema som gikk igjen. Disse omhandlet 1. fortellinger rundt programmet og opplevelsen av scenene (*Seeropplevelsen*), 2. diskusjoner knyttet til avvik og utsatte grupper ("*De andre*" i media), og 3. refleksjoner om media og dets innramminger (*Medieinnramminger*). Disse tre kategoriene dannet de overordnede temaene som gjentok seg i intervjuene (Aase og Fossåskaret 2007:111). Jeg gulete ut alle sitatene som omhandlet seeropplevelsen, brukte grønn tusj på de sitatene som omhandlet ulike fremstillinger av deltakerne og rosa tusj på de utsagnene som omhandlet det siste kapitlet. Jeg valgte å konsentrere meg om én kategori om gangen, og på denne måten ble alle intervjuene lest grundig gjennom ved hver sitatutvelgelse. Enkelte av sitatene overlappet flere kategorier. Dette løste jeg ved å bruke de flere ganger i analysen, eller å plassere dem i den kategorien som var dominerende. Etter grovkategoriseringen klippet jeg inn alle sitatene under de tre ulike hovedtemaene i skriveprogrammet Word. Etter å ha lest gjennom intervjuene på nytt, registrerte jeg flere deltemaer som til slutt utgjorde delkapitlene i analysedelen. Prosessen har vært preget av flere steg fra råkoding til konseptutvikling⁹ (Dalen 2004:70). Dette har blitt gjort gjennom en systematisk sammenligning der jeg har sett etter

⁹ I kapittel 7.1 vil jeg presentere figuren "Tangerudbakkens identitets- og tilhørighetskonstruksjon av likhet og annerledeshet" som har blitt utviklet av empirien.

likheter og forskjeller i materialet (ibid.). En av utfordringene med analysearbeidet var å reflektere over egne meninger og tanker. Jeg brukte aktivt rolleinndelingsskjemaene jeg presenterte i kapittel 3.2, og reflekterte kontinuerlig over hvordan empirikategoriseringen er farget av mine roller og virkelighetsforståelse. Ved å være åpen om min rolleforståelse og tenke regelmessig over dette, mener jeg at dette har bidratt til økt transparens og åpenhet i studien. Andre forskere trenger dog ikke å dele den samme oppfatningen av kategoriseringen, noe som igjen påvirker studiens *validitet*.

I analysedelen bruker jeg av og til enkeltsitater og noen ganger dialoger fra gruppeintervjuene. Jeg ønsker å inkludere informantenes stemme i analysen, og har derfor brukt mange lange sitater. I analysedelene vil jeg bruke tidligere forskning og teori til å underbygge informantenes sitater, og samtidig diskutere temaene informantene har tatt opp.

3.4.4 Tangerudbakken som casestudie: konseptuell generalisering

Oppgaven er ment å belyse problemstillingen rundt et spesifikt *case*. I denne delen vil jeg diskutere hvordan denne kvalitative casestudien kan generaliseres (Flyvbjerg 2004). Sammenlignet med kvantitative metoder snakker vi ikke om samme type generalisering, da utvalget er for lite og ikke kan statistisk generaliseres. Ut i fra en stegvis-deduktiv-metode i analysearbeidet, bærer oppgaven preg av det Tjora (2012:215) kaller en *konseptuell generalisering*. Dette betyr at jeg har utviklet et konsept på bakgrunn av empiri, der informantenes sitater har blitt kategorisert, og til slutt konseptualisert. I siste kapittel vil jeg introdusere en figur som beskriver programmets identitets- og tilhørighetskonstruksjon og et begrep jeg kaller *Tangerudbakkeneffekten*. Disse to figurene kan benyttes til annen type forskning som berører tema innenfor media og utviklingshemming, eksempelvis den svenske serien "I en annen del av Köping" (TV4 2007).

3.5 Etiske hensyn

I denne delen vil jeg ta opp aspekter rundt forskerrollen og hvilke etiske hensyn jeg har tatt i empirigenereringen. Først vil jeg reflektere rundt anonymisering og personvern.

3.5.1 Personvern, etikk og anonymisering

Anonymisering har vært et tema for refleksjon i denne studien. En anonymisering av de som deltar i en kvalitativt studie er en allmenn forventning innenfor samfunnsvitenskapelig forskning (Kvale 2001, Ryen 2002, Tjora 2012 og Wiederberg 2001). Dette gjøres av respekt

til de som deltar, og for å ikke legge begrensninger for den som intervjues når det kommer til å dele meninger og følelser om det tema det forskes på.

I denne studien har jeg valgt Tangerudbakken som forskningsobjekt. Jeg har utelatt å gi deltakerne og andre involverte mulighet til å gi samtykke for å bli undersøkt, og derfor er det nødvendig å reflektere over frivillig informert samtykke (Ellingsen 2009). Fordi serien er tilgjengelig på nett-TV og DVD, kan den betegnes som offentlig materiale (Tjora 2012:88). Likevel har jeg av respekt for de involverte i Tangerudbakken valgt å anonymisere navnene til informantene og deltakerne. De er ikke blitt bedt om å delta i undersøkelsen, og bør derfor bli fratatt å inkluderes uten deres samtykke. Jeg vil heller ikke oppgi episode eller sesong som ligger til grunn for visning under intervjuene. Dette fordi det vil bli vanskeligere å finne tilbake til originalkilden, og avsløre deltakernes identitet. Problemet med å ikke oppgi episoden er at det vanskeliggjør andre forskeres mulighet til å undersøke den samme sekvensen jeg har benyttet meg av. Dette påvirker studiens *pålitelighet* (Tjora 2012:178). Likevel mener jeg at empirien som er generert gjennom intervjuene er farget av diskusjoner rundt mange situasjoner i Tangerudbakken. Ut i fra min kjennskap til serien mener jeg episoden som ble vist før intervjuene kan ansees som en ”typisk” episode. Alle informantene hadde kjennskap til programmet fra før, og mange av diskusjonene informantene tok opp var på bakgrunn av deres kunnskap om Tangerudbakken generelt, og ikke episoden spesielt. Derfor vil det være mulig for andre som undersøker samme tema ut i fra en tilfeldig valgt episode, å studere den samme problemstillingen jeg har tatt for meg.

Et siste aspekt som jeg mener er viktig å ta stilling til når det kommer til etiske hensyn er informantenes opplevelse av hvordan deres refleksjoner er tolket. De tolkningene jeg har gjort behøver ikke å reflektere den forståelsen informantene hadde under intervjusituasjonen. I analysearbeidet brukte jeg derfor mye tid på å reflektere over hvorfor jeg analyserte og kategoriserte som jeg gjorde. Rolleskjemaene jeg skisserte under kapittel 3.2 var fruktbare å benytte seg av også i denne sammenheng. Den kvalitative studien vil være farget av forskeren som gjennomfører den, men jeg mener at de refleksjoner rundt åpenhet til metodebruk og empirianalyse jeg har diskutert underbygger studiens kvalitet. Jeg har vært bevisst på at informantene ikke behøver å være enig i de tolkningene jeg har gjort av empirien derfor har jeg jobbet for åpenhet, transparens og refleksivitet i hele forskningsprosjektet (Tjora 2012:188).

4. Seeropplevelsen

Den overordnede problemstillingen i denne oppgaven er: *På hvilken måte kan en forstå ulike grupper oppfatninger av fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i "Tangerudbakken", og hvilke virkninger har programmet? Herunder har jeg konkretisert en underproblemstilling som jeg vil undersøke i det første analysekapitlet: Hvordan kan en forstå seeropplevelsen av Tangerudbakken? Hvordan føler en seg som seer? Hvilke opplevelser har informantene av de ulike scenene? Problemstillingen vil jeg analysere og diskutere med utgangspunkt i empirien jeg har generert gjennom gruppeintervjuene, og e-postintervjuet.*

Jeg har kategorisert seeropplevelsene i tre ulike tema. Det første er diskusjoner om serien forstås som *underholdning* eller *informasjon*. Informantene legger vekt på at det er vanskelig å rettferdiggjøre Tangerudbakken om programmet kun eksisterer på bakgrunn av underholdning. Informasjonsaspektet forstås med det formål om at programmet bidrar til økt forståelse om hva utviklingshemming er. Det andre temaet tar utgangspunkt i informantenes ubesluttsomhet knyttet til om en ler av eller med deltakerne i programmet, og hvordan de legitimerer følelsene sine rundt dette. Det tredje temaet er refleksjoner rundt fremstillingen av livet til utviklingshemmede som ikke har konsensus med virkeligheten.

4.1 Underholdning eller informasjon?

Tangerudbakkens filmatiske sjanger kan forstås som en hybrid mellom en dokumentarserie og et reality-konsept. Informantene syntes programmets tvetydighet var et interessant aspekt for drøfting, og diskuterte om serien fungerer som et *underholdnings-* eller et *informasjonsprogram*. Mange av informantene var skeptiske til underholdningsaspektet i programmet, men positiv til at serien kunne bidra til mer forståelse og en bredere erkjennelse for brukergruppen (det de kalte "folkeopplysning"). Familieinformantene var de som i størst grad var betenkelige til underholdningsvinklingen i serien. De hadde kritiske synspunkter til hvordan programmet kunne oppfattes, og hva som var baktanken til TVNorge:

Eivind: TVNorge gjorde ikke det der bare for at de skulle være hyggelig med folk, men det var rett og slett for at de skulle lage underholdning av det. Det sliter jeg litt med. [...] Som opplysningsprogram er det null verdt!

[...]

Vibeke: [...] jeg tror du hadde laget et annet type program hvis det var for å informere.

Silje utdyper det Eivind og Vibeke sier, men legger i større grad vekt på at informasjonsaspektet kan dekke over underholdningsambisjoner:

Silje: Men det kan jo være et forlokkende motiv. Det kan på en måte legitimere et sånt type program [ved å] for eksempel si at man skal skape opplysning eller bidra til inkludering, og så blir resultatet en underholdende fremstilling. Da er det jo på en måte legitimt å gjøre det. Jeg tenker om de hadde sagt ”vi gjør det for underholdning” så ville jeg tenkt at det ikke er greit!

Familiemedlemmene mente at Tangerudbakken er laget for underholdningen sin del, og at det ikke fungerer som et informasjonsprogram. Silje utdyper at det etiske aspektet avhenger av ambisjonene til de som står bak serien. Hun forklarer forskjellen på å ha uetiske motiver om å lage et program kun basert på underholdning, og et program basert på de ”rette” premissene som kan *oppfattes* som underholdende. Det kan synes at familieinformantene hadde sterke tanker og meninger om hva TVNorge som kanal står for, og ut i fra dette antar de at Tangerudbakkens ambisjon er å underholde. På spørsmål om Vibeke blir provosert av måten TVNorge fremstiller deltakerne som underholdning svarer hun:

Vibeke: Ja hvis jeg tenker slik på det. Men på en annen måte så kjenner jeg så godt igjen [vårt barn], det der med at han [ene deltakeren] skvatt av lyden og [så] ler man litt av det. Men jeg ser absolutt det problemet, for hvis man ikke kjenner dem så er det bare komisk og det er det jo ingen som er tjent med. På en måte plukker ut de her tingene som, [...] som den knytingen av buksa og litt sånn der, hjelpeløsheten. [...] Jeg tenker ikke at det er noen gunstig fremstilling i et slikt program. Og så spør det jo litt hvordan du ser på det. Hvis man ser på det som underholdning er det negativt, men ser man på det som informasjon så kan det være positivt [...].

Vibeke forklarer videre utfordringer rundt underholdningsaspektet i serien, og hvordan det kan oppfattes. Hun mener problemer oppstår om en får glede av å se på andres funksjonshemming. Vibeke trekker frem situasjoner der det fokuseres på reaksjonene til deltakerne. Her kan programmet være underholdende (når de skvetter av lyder), eller problematiske. De kritiske aspektene kommer frem der deltakerne fremstilles som hjelpeløse (deltakeren som trenger hjelp med buksa). Familieinformantene var generelt mer skeptiske til underholdningsverdien enn de andre informantene var. Publikumsgruppa var mer positiv til serien som et informasjonsprogram, men de mente at det er økonomi som styrer serien:

Martin: Det er jo lagd for et marked, for å selge serien, det er jo helt klart.
[...]

Inger: Men de tenker nok kanskje litt på folkeopplysning og? Det er jo ikke noe humorprogram i så måte, slik det fremstår for meg da, de prøver jo å vise en realistisk hverdag, på en positiv måte.

[...]

Jannicke: Ja. Blir veldig kynisk å tenke [at] det her skal kun være drevet av penger.

Dialogen ovenfor viser at publikummerne er bekymret for om programmet kun er produsert med økonomiske baktanker, men at de håper det er lagd for å informere seerne. Inger var opptatt av at Tangerudbakken prøver å vise en realistisk hverdag, og at dette kan forstås som positivt. Et interessant aspekt her er hvordan gruppene forstår Tangerudbakkensjangeren ulikt.

Pinch og Bijker (1984) mener *sosiale relevante grupper* kan forklare hvordan forskjellige grupper tolker og definerer problemer ulikt, og dette kan vi se ut i fra informantenes fortolkninger av Tangerudbakkens sjanger. I følge Pinch og Bijker (1984:414) må grupper som tilsynelatende ikke har tilknytning til temaet som undersøkes også inkluderes, og dette ser vi er fruktbart i denne sammenheng. Publikumsgruppa hadde få relasjoner til mennesker med utviklingshemming, men de hadde likevel en mening om hvordan Tangerudbakken kan forstås som underholdende eller informerende. For å bidra til underholdningsaspektet i programmet trodde helsefagarbeider Christian at deltakerne er nøye utplukket og at en ved selektering av deltakere med en spesiell diagnose ”garanterer” at det skal bli underholdning ut av det:

Når vi ser på et [...] underholdningsprogram eller et dokumentarprogram, hvis det er personer i det programmet som har utstråling, så blir vi sittende. Og spesielt innenfor underholdningsprogram. [...] De med Downs syndrom de utstråler, derom ingen tvil!

Det kan synes at Christian også vil definere serien som et underholdningsprogram, og at deltakerne er valgt ut på bakgrunn av å skape underholdning, samtidig som at han tar opp dokumentaraspektet. Informantene diskuterte at Tangerudbakken både fungerer som underholdning, men at det også er et informasjonsprogram, en hybrid som Larsen (1990:12) kaller kalles *faksjon*. Denne type ”edutainment”, eller ”infotainment”, sikter både på å underholde publikum, men også bidra til å øke forståelsen rundt et fenomen. Det betyr at det kan gi innsikt i hva det vil si å ha en utviklingshemming og hvilke muligheter og utfordringer som ligger til grunn. Dette passer godt med beskrivelsen til Tangerudbakkens produsenter, som ønsker at serien skal bidra til å bryte ned barrierer, samtidig som den kan være til

inspirasjon i et samfunn med et overdrevent fokus på det som er perfekt og kjedelig¹⁰. Hva tenker informantene om hva underholdning- og informasjonsaspektet kan føre til? I neste delkapittel vil jeg se på tolkninger av vinklingen av humor og komikk i Tangerudbakken.

4.2 Ler *med* eller *av* deltakerne?

I alle intervjuene kom temaet opp vedrørende de humoristiske aspektene i Tangerudbakken. Serien byr på mange sekvenser hvor deltakerne ler mye, og der stemningen kan forstås som munter. Likevel var dette aspektet en glede med bismak hos informantene. De uttrykte en tvetydighet til det humoristiske aspektet i serien, som de opplevde som vanskelig å forholde seg til. Ler en på rett ”sted” til rett ”tid”? Ler en *med* deltakerne når de gjør noe gøyalt, eller ler en *av* dem? Det var viktig for informantene å reflektere over om en lo av de komiske *situasjonene* og ikke av *deltakerne*. Dette ble poengtert av helsefagarbeider Christian: ”Det er veldig viktig at publikum ler med dem og ikke av dem”. Han påpekte at om Tangerudbakken er et underholdningsprogram, er det essensielt at publikum spiller på samme lag som deltakerne. Deltakerne byr på seg selv og viser stor grad av underholdende situasjoner, noe publikum kan velge å le av eller med. Humoraspektet i situasjonene var også et viktig aspekt hos familiemedlem Silje:

Når jeg sitter og ser [på] det så sitter jeg jo og humrer litt. Jeg synes det er litt underholdende, men jeg tenker jo også på det der at man på en måte nærmest ler av noen sin utviklingshemming og ler mer av dem enn man ler med dem. [...] Når man bruker fem sekunder på å filme [navn på deltaker] som trener, når han har tunga ut og fanger slike øyeblikk som man lager humor om ting som de kanskje ikke kan noe for. Jeg legger merke til sånne små detaljer der jeg kjenner jeg blir litt irritert, var det liksom nødvendig. [Det] provoserer meg litt.

Her forklarer Silje at det er forskjell på å le av og med deltakerne om en kjenner igjen situasjonene fra egne erfaringer. Hun påpeker at det virker som at rammene rundt programmet enkelte ganger legger opp til at det utvikles en humoristisk situasjon på deltakernes bekostning, heller enn en felles forståelse og enighet om at det er *situasjonen* som er morsom. Silje mener det blir uheldig om en bruker egenskaper som spesielt kjennetegner en diagnose til underholdning. Det blir et problem når det oppstår en situasjon der en ler av deltakerne fordi en morer seg på grunn av noens utviklingshemming og de konsekvenser det har. Her kan det synes at det er forskjell på oppfattelsen av det som formidles gjennom programmet.

¹⁰ Se intervju i vedlegg 9.4, spørsmål 5.

Det er stimulerende når en som publikummer kan sette seg inn i komiske situasjoner som oppstår og uheldig om en har en holdning der en implisitt fryder seg fordi en ikke har en utviklingshemming. Siljes problematisering av Tangerudbakkens fortellingsform kan kobles til det som kalles *krypdyrsnyheter* (Boak 2007 i Eide 2014a:12). Silje mener at seerne som ler av deltakerne morer seg fordi de får dekket sitt kikkerbehov gjennom å se på deltakernes funksjonsnedsettelse. Middelthon (2007) fant i sin masteroppgave at dette var en typisk situasjon i norske ukeblader. De har en tendens til å favorisere og individualisere ”tragiske tilfeller” til de som portretteres, som publikum leser og tenker de er heldige og glade for at de ikke er ”slik”. Vegheim (2012) og Hanisch (2012) mener dette er spesielt fremtredende i programmet ”Ingen Grenser” (NRK 2009), der kryssklipping blir brukt for å gi næring til krypdyrsinstinktet. Hanisch mener fortellermåten i slike program bidrar til at publikum får bekreftet sin egen normalitet. Hentyder Silje at dette fremkommer i Tangerudbakken? Ut i fra hennes forståelse av kamerafokuseringen i Tangerudbakken, ved at det brukes tid på å filme deltakeren som har tunga ute, kan det synes at hun mener slike detaljer gir et mindre helhetlig bilde av situasjonen. Dette kan bidra til at krypdyrsinstinktet får næring. Den krypdyrsinstinktive forståelsen for programmet var også noe som bekymret Åse når Tangerudbakken skulle begynne å gå på TV, men hun antar det er få som bevisst kjenner på dette instinktet:

Jeg husker når det skulle begynne å gå på TV. Da tenkte jeg liksom med en gang at det hørtes helt rart ut, for det hørtes ut som at det skulle bli et klovneprogram [...]. Men så så vi det jo og jeg ble positivt overrasket i hvert fall. Jeg merket litt at, [jeg] ler med de, for jeg kjenner igjen situasjoner og reaksjoner fra min søster. Jeg sitter liksom ikke og ler av det som skjer men heller at man kjenner seg igjen! [...] Jeg føler at de har klart å lage et program som ikke gjør narr, men så er det jo også fordi vi har litt kunnskap [om] det. Jeg kan også skjønne at det kan være at det blir litt klovneprogram for de som ikke kjenner igjen situasjonene. Men de har ikke gått inn for å lage et fordummende program. Jeg føler at de klarer å vinkle programmet fra personene sitt synspunkt. Jeg tror det er få som sitter og gapskratter i sofaen av programmet fordi det er dumme folk de ser på.

Åse er ikke enig i at Tangerudbakken favoriserer tragiske tilfeller, og mener programmet vinkler det slik at det viser deltakernes potensiale som bidrar til økt kunnskap om utviklingshemming. Likevel har hun forståelse for at programmet kan føre til et krypdyrsinstinkt om publikum ikke ser på programmet på de samme premisene som hun ønsker. Hun legger også vekt på at produsentene ikke har lagt opp til at det skal være et naivt program, men det i mottakernes tolkning av mediematerialet kan oppstå slike tolkninger på

grunn av lite kjennskap til situasjonene hos mennesker med utviklingshemming. Det kan synes at Åse legger mye vekt på mottakernes tolkning av mediematerialet. Noe av ansvaret for hvordan utviklingshemmede oppfattes kan tilegnes publikum, og hun tillegger publikum en aktiv rolle i dekodningen av det som fremstilles (Kitzinger 2010), et aspekt jeg tar opp ytterligere til diskusjon i kapittel 5.

Familiegruppa var ambivalent knyttet til underholdningsaspektet i Tangerudbakken. Dette handlet om at de kjente situasjonene som oppsto og kunne relatere det til egne erfaringer samtidig som de kunne sette seg inn i hvordan episodene kan oppleves for de som ikke har erfaringer om utviklingshemming. Enkelte familiemedlemmer var skeptiske til om noen publikummere ler av situasjonene fordi det er personer med utviklingshemming som gjennomfører dem, og at de ikke ler av situasjonene fordi deltakerne er vanlige folk. Publikumsgruppa diskuterte det samme og snakket om hvordan det følte å le av deltakerne og ikke med dem. Dette handlet om at en så på situasjonene som avvikende for hvordan en normativt ”skal” oppføre seg. Publikum Jannicke påpekte slik som familieinformant Silje, om den tette kameraføringen:

Det er veldig mye tett kameraføring. Det er vel for at vi skal prøve å komme litt nærmere på de. [...] Det biter jeg meg merke i. [Også] er [det] jo ulike grader av selvrefleksjon da, sant. [Forteller om deltakers oppførsel i serien]. Han følte at ”nå vil jeg vise meg frem”, og ikke at det kanskje ikke var udelt positivt, da. Faktisk. Jeg satt litt og kjente litt på den. For jeg flira jo av han. [...] Jeg tror ikke han har muligheten å ta [steget] ut av seg selv og tenke at ”dette vet jeg at folk synes er artig!”. Da følte det litt som at jeg flirte av han og ikke med ham.

Publikumsinformant Jannicke kommenterte at det ikke gir en god følelse når hun ler av deltakerne, og ikke med dem. Deltakernes diagnose gjør at det er vanskeligere å forholde seg til sosiale normer og koder, og derav også konsekvensforståelse (Holden 2009:23-26). Jannicke refererer til en av deltakerne som oppførte seg på en måte hun mener kan være lite sosialt akseptert i det sosiale rom. Hun kommenterte også den tette kameraføringen, som er typisk for dokumentarsjangeren (Lury 2005:30). Det zoomes inn på fjeset og skaper emosjonelle og personlige øyeblikk Jannicke biter seg merke i. Det kan synes som at Jannicke mener den tette kameraføringen og detaljfokuset forsterker følelsene av å le av deltakerne i programmet, noe som underbygger kikkeubehaget. Hvordan mottakerne oppfatter og fortolker mediebudskapet kan være en effekt av hvordan produsentene bruker de filmtekniske verktøyene (Engelstad og Tønnessen 2011:78). Dette kan vi også se forekommer i Tangerudbakken. Jannicke virker bevisst på at denne type redigeringsteknikker forsterker

hvordan hun oppfatter og tolker det som formidles, og at det har et uheldig utfall. På den andre side virket det som at informantene klarte å legitimere det at de lo av serien så lenge de lo av situasjoner som deltakerne var delaktig i og som de selv forsto var humoristiske:

Inger: Jeg synes det er litt morsomt. Jeg må jo innrømme det! Jeg god-humrer litt i sofaen.

Jannicke: Ja. Sånn som [navn på deltaker], sant: ”Takk da snuppa!”, sa han til treneren sin. Så det føles ut som at det er litt selvironi. At det er litt greit, at vi ler med dem.

Publikumsinformantene hadde klare oppfatninger av hva som var forskjellen på å le av og med deltakerne. De mente det i større grad var greit å le om det kom eksplisitt frem i situasjonen at deltakerne var selvironiske. De syntes det var mer alvorlig når det oppsto situasjoner der deltakerne selv ikke forsto at deres adferd kunne oppfattes som fornøydlig. Da ble det en tydeligere forskjell mellom deltakerne i programmet og seerne med tanke på sosial kompetanse i form av normforståelse og konsekvenstenkning (Lorentzen 2008). I slike usikre situasjoner virket det som at informantene mente krypdyrsinstinkt fikk mer næring. Tidligere ble mennesker med utviklingshemming behandlet med diskriminering og veldedighet (Froestad og Ravneberg 1991), kanskje på grunn av usikkerhet til utviklingshemmingens karakter. På 60-tallet inviterte Erik Bye utviklingshemmede i sitt program ”Lørdagskvelden” (NRK 2006), og før den tid var det lite å se av utviklingshemmede på TV. Bye ble i tillegg frarådet å lage programmet, fordi mennesker med utviklingshemming ikke passet seg på TV. I følge Sætersdal (1998) ble personer med utviklingshemming tidligere forbundet med ordene ”tullinger”, ”skrullinger” og ”skumlinger”. Det har i tillegg vært en tendens til å knytte mennesker med utviklingshemming til følelser som *barmhjertighet* og *redsel* (Grue 2004:176). Det virker som at det råder en usikkerhet til hvordan en skal forholde seg til mennesker med utviklingshemming. I et intervju i Aftenposten blir Marte Wexelsen Goksøyr bedt om å forklare hvorfor mennesker blir usikker rundt henne (Maugesten 2014:9):

Intervjuer: Du forteller at det er irriterende når folk duller med deg fordi du har Downs syndrom. Hvorfor er det irriterende?

Marte: Jeg vil bli tatt på alvor og akseptert som voksen. Jeg pleier å overse det når folk behandler meg som et barn.

[...]

Intervjuer: Hvorfor er folk redde?

Marte: De ser bare syndromet mitt. Jeg [...] merker at noen blir usikre når de møter meg. Jeg synes det er litt rart. Vi er helt vanlige mennesker, ikke å noe å være redd for.

Kanskje utsagnet til Goksøyr kan forklare det Jannicke tenker. Når publikumsinformantene interagerer med mennesker med utviklingshemming blir de usikre på hvordan de skal forholde rundt dem. Dette er problematisk fordi det kan skape en hensynsfull oppførsel ovenfor mennesker med utviklingshemming. En blir usikker på hvordan en skal forholde seg til det, og tar enten for mye hensyn eller overser de det gjelder.

Jesper Odelberg, en svensk standupkomiker og musiker med Cerebral parese, sier misforstått hensynsfullhet er diskriminering. Mennesker med nedsatt funksjonsevne må behandles ut i fra hva de sier og gjør, og ikke på grunn av diagnose (Ringheim 2008). Både Odelberg og Goksøyr antyder at denne hensynsfullheten kan skape mer fordommer enn det bidrar til å bryte ned barrierer. Odelberg påpeker i et intervju at likhet ikke oppnås før en slutter å ta hensyn til funksjonshemmede når det ikke er grunn til det. Han mener også at det er mye fokus på *offerrollen* (Ringheim 2008). Tidligere forskning viser også at mennesker med nedsatt funksjonsevne ofte blir stereotypifisert i denne retningen. I mediasammenheng er det vanlig at ”de andre” blir presentert på en skjev og negativ måte, ofte som et *offer*, en *helt*, *byrde* eller *kuriositet* (Eide og Grue 2014, Farnall og Smith 1999:660). Disse representasjonene vil påvirke hvordan en ser på funksjonshemmede i det virkelige liv, og om fremstillingene er negativt og stereotypisk ladet kan dette underbygge usikkerheten til de som ikke kjenner til utviklingshemming. Dette kan igjen gi næring til *krypdyrsinstinktet*, fordi utviklingshemming blir noe spesielt og uvanlig (Boak 2007 i Eide 2014a:12). Selv om publikumsinformantene uttrykte usikkerhet knyttet til hvordan de skulle forholde seg til humoraspektet i serien, kan ikke en skjev eller negativ fremstilling av deltakerne i Tangerudbakken ta all skyld. Det kan synes at mangel på interaksjon med utviklingshemmede i det offentlig rom bidrar til å forsterke usikkerheten, og dette påvirker også ambivalensen informantene kjente på om en ler av eller med deltakerne. Det er interessant å tenke seg at denne usikkerheten vil få mindre næring jo mer en blir kjent med mennesker med utviklingshemming, noe jeg utdyper i kapittel 6. I neste delkapittel vil jeg se på hvilke presentasjoner informantene trekker inn som dominerende i deres seeropplevelse.

4.3 Tangerudbakken som solskinnshistorie

Et tredje tema informantene var opptatt av var i hvilken grad seriens presentasjon av hverdagslivet til deltakerne stemte overens med deres forståelse og erfaring av virkeligheten.

Spesielt familiemedlemmene og helsefagarbeiderne følte programmet differensierte seg fra den virkeligheten de erfarte. Her trakk de inn egne erfaringer fra familiesituasjoner og i jobbsammenheng, og sammenlignet med fremstillingen av situasjonene i serien. I følge familiemedlem Silje var det episoder som ikke samsvarte med hennes egne erfaringer:

Det er jo en relativt lykkelig fremstilling. Virker veldig harmonisk. Det er mye man ikke får vite, for å si det sånn! Det virker ikke så problematisk, eller det virker kjempebra her, og de har det sikkert bra også [...] men de fleste utviklingshemmede lever jo ikke de her livene. Jeg føler også at det gir et ensidig bilde av noe som for de er en mye mer vanskeligere hverdag, at det blir litt ensidig framstilt i forhold til det man kanskje tenker at deres situasjon er for de.

Silje mente at fremstillingen i serien ikke ga et riktig bilde på hvordan mennesker med utviklingshemming har det i hverdagen. Hun mente at fortellingene i programmet i stor grad kan forstås som lykkelig og harmonisk sammenlignet med hvordan hun forstår virkeligheten. Hun mener programmet velger å ikke fokusere på situasjoner som viser kontraster og motsetninger, slik hun erfarer. Dette gjaldt også for helsefagarbeiderne Unni og Tove som var enig i at fremstillingen var udelt positivt sammenlignet med hvordan de opplever det i sin arbeidshverdag:

Unni: Jeg ser på de at alt som blir framstilt er som en slags solskinnshistorie. Det er jo veldig mye bak som skjer som vi ikke vet om. Det gir jo kanskje et feil inntrykk. Det er sånn som [hos] alle andre, de har gode og dårlige dager også.
[...]

Tove: Ja jeg synes det virka så innøvd, for jeg tror ikke det er virkeligheten som kommer på TV'n! [...] Det er greit nok at han [deltaker] vil på slanker'n og at han skal slutte å drikke brus og alt det der, men om man så på sånn som stjernene på den ukeplanen så var det faktisk bare tre stjerner på de siste.. hva var det, fire ukene? Så jeg vet ikke, kanskje motivasjonen er der når kameraene er på, men. Jeg sitter og lurert litt på, hva er det som skjer når de skrur av kameraene? Jeg tror ikke det glansbildet er så reelt som det vi ser. Det virker som at det er så mye innøvd i det de sier. De kommer på kaffebesøk og "her var det hyggelig å være" og "setter meg ned her" og "det var veldig godt", og. Jeg tenker at spontaniteten kanskje mangler litt?

Unni og Tove legger vekt på at det også som Silje nevnte er en harmonisk og lykkelig fremstilling av hverdagslivet til gruppen. Tove eksemplifiserer dette ved å vise til en spesifikk situasjon i programmet der den ene deltakeren snakker om at han skal slutte å drikke brus. Her ser vi at hun som helsefagarbeider observerer noe som hun direkte knytter til sin bakgrunn, ved at fremstillingen ikke nødvendigvis er så riktig som en får inntrykk av. Hun nevner videre at de situasjonene som oppstår virker innøvd og presenteres som en

solskinshistorie som gir et ureelt glansbilde av hvordan de erfarer virkeligheten til utviklingshemmede. Helsefagarbeider Helene utdyper videre hva forskjellen er:

Det viser jo egentlig mennesker som fungerer i hverdagen med bistand. Det er jo ikke sånn det er i det virkelige liv. [...] Det er som de andre sier at det blir sånn glansbildeaktig. For at i de fleste boligene og borettslagene med utviklingshemmede så er det ikke sånn!

Helsefagarbeiderne legger vekt på at fremstillingen ikke stemmer med virkeligheten fordi de opplever en grad av manglende spontanitet og mindre omfang av konflikter som kan oppstå i en arbeidshverdag. Familiemedlem Vibeke forklarte også hvordan den presentasjonen som kommer frem i serien er idyllisk og ulik fra den hverdagen de opplever hjemme: ”Framstillinga er litt forskjellig fra vi som kjenner til folk med funksjonshemming, for jeg sitter mer og humrer med de, fordi jeg kjenner igjen situasjoner [...]. Så det fremstilles kanskje litt sånn idyllisk” (Vibeke). I et sosial konstruksjonistisk perspektiv kan vi her se hvordan informantene som bevisste, handlende aktører tolker og definerer situasjoner i Tangerudbakken, og omfavner det i egen hverdagsforståelse (Blumer 1969). De sammenligner programmet med egne erfaringer, og opplever at de ikke samsvarer. Dette skaper en skepsis og usikkerhet fordi forståelsen av serien ikke kommer overens med det de mener er virkeligheten. Dette aspektet var også et funn i Storm og Särnholms (2007) studie av ”I en annan del av Köping”. De fant at familiemedlemmene i deres fokusgruppeintervju ikke syntes skildringen av personer med utviklingshemming stemte overens med virkeligheten. I tillegg til den urealistiske fremstillingen av virkeligheten mente helsefagarbeiderne at det manglet fokus på den bistanden som deltakerne muligens mottar i hverdagen:

Tove: Jeg savner kanskje litt personalet rundt dem. Jeg vil jo tro at de har bistand, [...] se litt den der samhandlingen mellom de som jobber der, og.

[...]

Kari: Du ser de jo aldri i bildet og det ikke noen som jobber med dem, klarer de alt selv da? Det er aldri noe personale med.

Tove: Så det gjør jo kanskje jobben vår vanskeligere. For vi får jo ikke se det på TV'en at det faktisk er masse mennesker inn og veileder. På en måte så blir jo jobben vår usynliggjort.

[...]

Kari: Det er jo ikke helt virkelige hverdagen, slik de fremstiller det.

[...]

Tove: [...] Det glansbildet vi ser på TV'en er ikke [en] vanlig uke på jobben, liksom!

[...]

Helene: De plasserer mennesker som ikke passer sammen i det heletatt i botiltakene som utagerer mot hverandre [og] personalet, som ikke trives sammen i det heletatt,

for eksempel. Og det er jo *sånn* virkeligheten er. Det er jo ikke *sånn* det er i Tangerudbakken. For det er ikke konstruert glansbilde-aktig i realiteten. Det er hardt i virkeligheten!

Kari: Ja. I Tangerudbakken så blir de jo fremstilt at de deltar på så mye, de er med på aktiviteter og det blir veldig tilrettelagt da, men det er ikke helt *sånn* som jeg erfarer i hverdagen, lite personale eller [at] vi ikke får til å gjøre alt som vi ønsker med dem.

I gruppeintervjuet utviklet det seg en samtale om hvordan virkeligheten arter seg for helsefagarbeiderne. Fordi programmet viser lite bistand fra helsepersonell, mente de at programmet ikke viser alle sider av livet til deltakerne. Det var en antydning til frustrasjon blant helsefagarbeiderne fordi deres jobb på denne måten blir usynliggjort. Ved at helsefagsarbeidernes jobb skjules, gjør at de er redd de møter mindre forståelse av sin arbeidshverdag. Helsefagarbeiderne var generelt frustrert over en lite tilrettelagt hverdag, der økonomi regjerer mye over deres forståelse av virkeligheten til mennesker med utviklingshemming. De var engstelig over at det i en offentlig diskurs kan bli oppfattet som at hverdagen til gruppa de jobber med er enklere enn den er, gjennom usynliggjøringen av arbeidet. Her observerer vi en bekymring informantene har for oppfatningen av personer med utviklingshemming. Gaulntett (1995) mener det ikke kan bekreftes at medieeffekter har en direkte effekt på mottakernes oppførsel. I dette tilfellet ser vi at informantene tar med seg mediebudskapet og omfavner det i det virkelige liv. Det råder en usikkerhet om hvordan den offentlige diskursen om hvordan utviklingshemmede oppfattes og forstås (Kassah og Kassah 2009:59), noe som samsvarer med fokusgruppestudier Kitzinger (2010) har undersøkt. Ut i fra Thomas-teoremet vil de situasjoner en definerer som virkelig, bli virkelig i sine konsekvenser (Thomas og Thomas 1928:572 i Ritzer 2011). Helsefagarbeiderne er bekymret for om Tangerudbakken kan ha innvirkning på deres stilling ved at bistandsarbeidet blir usynliggjort. Er de redde for at serien kan ha konsekvenser for deres arbeidshverdag? Om den offentlige diskursen blir påvirket av programmet, som påpekt av Kassah og Kassah (2009:59), kan det forstås at det kan føre til endringer i holdningene til helsefagarbeidernes arbeid. Informantene virket skeptisk til dette, og var redd det blir mindre forståelse for den jobben de gjør. Dette er en bekymring som kan forstås som reell, ettersom det tidligere har vist seg at endringer i politikk og politiske vedtak kan fattes på grunn av mediefremstillinger (se Schröder et.al. 2003). Når det kom til produsentenes ambisjoner med serien, og hvordan Tangerudbakken speiler virkeligheten forklarte de:

Ingen tv-programmer gjenspeiler virkeligheten. [...] Men TV-programmet gjenspeiler i veldig stor grad virkeligheten akkurat i Tangerudbakken. Det vil ikke si at den gjenspeiler virkeligheten for utviklingshemmede generelt, da ingen er like og alle lever forskjellige liv. [...] Hverdagslivet på Tangerudbakken speiler virkeligheten i stor grad. Da inviterer beboerne oss til å ta del i sine liv, og sånn sett er det de selv som tar ”regien”. Når vi derimot reiser på tur til Filippinene for å seile mot Sydpolen med Jarle Andhøy og ”Berserk”, så er dette selvsagt noe beboerne i Tangerudbakken aldri ville gjort uten at det står en tv-produksjon bak. Men etter at vi har påvirket tilværelsen og satt i gang prosjektene, er stort sett det som skjer foran kamera ekte reaksjoner og handlingsmønstre. Gjengen fra Tangerudbakken spiller sjelden skuespill – det er ektheten som gjennomstrømmer opptakene.

Produsentene er tydelig på at det ikke er tilsiktet at virkeligheten skal reflekteres gjennom Tangerudbakken, men at det i stor grad viser hvordan deltakernes virkelighet er. Det vi ser konturer av er at Tangerudbakken, som eneste norske serie med utviklingshemmede, *kan* bli en målestokk for *alle* med utviklingshemming. Dette kan skyldes mangel på flere tilsvarende program, og det trengs derfor alternative serier som kan øke forståelsen av at utviklingshemming ikke er et standardisert, målbart fenomen. Virkelighetsaspektet har også Tangerudbakken, i følge produsentene, vært kritisert for:

Noe av det Tangerudbakken har blitt kritisert for, er at det ikke viser en realistisk virkelighet i forhold til det å være utviklingshemmet. Det som er realitet, er at gjengen i Tangerudbakken er seks mennesker, ikke en gruppe med utviklingshemmede. Serien viser hvordan gjengen fra Tangerudbakken er og har det, men ikke hvordan alle utviklingshemmede i Norge er, eller har det. Seks mennesker kan ikke alene vise en hel virkelighet. Men de kan vise virkeligheten om seg selv.

I følge produsentene har det ikke vært tilsiktet at Tangerudbakken skal omfavne gruppeaspektet eller skal være en målestokk for alle type funksjonshemninger. Publikum kan derfor forstås som en delaktig aktør som fortolker mediebudskapet ut i fra sin virkelighetskontekst. Her ser vi en konflikt knyttet til hvordan seere på en side oppfatter serien, og hva som i utgangspunktet var tankegangen hos de som står bak programmet. Mottakernes rolle må forstås som aktiv og reflekterende i denne sammenheng (Kitzinger 2010:370). En utfordring er ikke alltid hvordan deltakerne i Tangerudbakken blir *presentert*, men hvordan de kan *oppfattes* hos publikum. Som helsefagarbeiderinformantene påpeker vil Tangerudbakken-deltakerne bli referansepunktet til publikum fordi det finnes så få fremstillinger av utviklingshemmede i media.

Stuart Hall (1980) kalte prosessen, hvordan et mediebudskap er ment å oppfattes og hvordan publikum tolker den, for *encoding/ decoding*. Det er tydeligvis en dissonans mellom hvordan informantene opplever programmet, og hva som var produsentenes tanke. I følge

Hermes (2010) er publikum aktive brukere som oversetter mediebudskap i sosiale sammenhenger, noe informantene også reflekterer over. Produsentene var opptatt av at deltakerne ikke må forstås som én gruppe. Dette var også informantene redde for, spesielt med tanke på at Tangerudbakken kan bli et felles referansepunkt for hvordan ”alle” utviklingshemmede er. Helsefaginformantene spesifiserte dette ved at de ikke kjenner seg igjen i den virkeligheten de opplever i jobbsammenheng.

Publikum som har erfaringer med programmer fra TV-verden vil nok muligens forstå at det som fremstilles på TV kan avvike fra realiteten. En utfordring er at mennesker kanskje har få erfaringer med utviklingshemmede i det daglige. Da kan deltakerne i Tangerudbakken bli referansepunktet for det vi kaller en *parasosial interaksjon*. Publikum utvikler en ikke-gjensidig relasjon til deltakerne fordi de ser mye av dem på TV, og resultatet blir at seerne tror de kjenner deltakerne (Horton og Wohl i McQuail 2010:441). Denne enveisinteraksjonen er uheldig fordi det ikke skapes et sannferdig bilde av deltakerne eller andre som er utviklingshemmet. Her kan reality-aspektet være en del av forklaringen. Intervjuerens stemme er klippet bort under intervjuene, og situasjonen får et autentisk preg når deltakerne snakker inn i kameraet ”direkte” til seeren (Aslama og Pantti 2006). Den interaksjonen som foregår gjør at publikum blir ”kjent” med deltakerne og dermed også hvordan det er å ha en utviklingshemming. Dette kan ha uheldige følger om en da behandler utviklingshemmede som én gruppe. Produsentene og foreldrene opplevde dette spesielt i dagliglivet:

Foreldrene til beboerne i Tangerudbakken forteller at de merker forskjell på hvordan folk møter barna deres nå i forhold til før. Folk er hyggelige og hilser, og behandler dem på en mer respektfull måte. Av de mindre heldige konsekvensene er at mange ser på gjengen fra Tangerudbakken (og kanskje utviklingshemmede generelt) som flinke, søte, glade og gode – noe som blir en veldig forenklet måte å se utviklingshemmede på. Dette gjenspeiler seg for eksempel i at folk flest har mindre terskel for å gå bort til Tangerudgjengen enn til andre kjendiser. Deres åpenhet og raushet innbyr kanskje til at det er fritt frem for å gå bort, og gjerne klemme og kose litt på dem. [...] Middelaldrende kvinner er kanskje verst her, og har ingen motforestilling om å gå bort og stryke dem på kinnet og fortelle hvor ”flinke og søte” de er. Her må vi muligens lage enda flere programmer for å nå gjennom med budskapet.

Produsentene forteller at publikum kan oppsøke deltakerne, og behandle dem på spesielle måter. Bjørnersen (2011) har problematisert konsekvensene når mennesker med Downs syndrom aldri får demon-stemplet. Fordi publikum på denne måten kan forstås som en aktiv mottaker av mediebudskapet i Tangerudbakken er det nærliggende å tro at det er et delt ansvar for hvordan budskapet skal få næring i det virkelige liv. Publikum som bruker

mediekodingen i relasjoner med andre, bør bruke det til samfunnsengasjement (Hermes 2010). Ut i fra dette perspektivet vies publikum et ansvar for medie-budskapstolkningen. De som produserer medieinnholdet i Tangerudbakken kan tilegnes et viss ansvar for hvordan noe fremstilles, som vi skal se i kapittel 5, men mottakerne kan også forstås som aktive deltakere. Slike situasjoner produsentene beskriver som oppstår i møtet med enkelte publikummere, kan forstås som en misforståelse av den ønskelige fortolkningen av mediebudskapet.

4.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg undersøkt informantenes seeropplevelse. Disse opplevelsene har jeg delt inn i tre ulike kategorier som beskriver hvordan informantene tenkte og følte da de så programmet. I følge informantene kan Tangerudbakken forstås som en hybrid mellom en realityserie og en dokumentar, og en krysning av underholdning og informasjonsformidling. Familieinformantene var spesielt skeptiske til underholdningskonseptet i serien og mente det i liten grad bidro til økt kunnskap om utviklingshemming. Informantene tok opp aspektet om en ler *av* eller *med* deltakerne i Tangerudbakken. Publikumsinformanten innrømte at det følte som at de enkelte ganger lo *av* og ikke med dem, og at dette kunne vitne om produsentenes økonomiske baktanker. Samtidig følte publikummerne at de lo *med* deltakerne fordi de utstrålte selvironi. Familiemedlem Silje følte også at hun enkelte ganger lo *av* noens utviklingshemming, mens Åse mente programmet *ikke* understreket klovneaspektet.

Det siste temaet informantene tok opp var Tangerudbakken som solskinnshistorie som ikke har konsensus med virkeligheten. Familiemedlemmene og helsefagarbeiderne mente fremstillingen av utviklingshemmede gir et ensidig bilde av hvordan hverdagen er. Samtidig kjente mange av informantene seg igjen i enkelte av scenene fordi de har samme erfaringer, men scenene fremstilles idyllisk i forhold til hvordan de erfarer virkeligheten. Helsefagarbeidergruppa opplevde serien som ensidig positivt og mente at for å skape bevissthet og informasjon, må en nødvendigvis vise frem en flersidig fremstilling. Samtidig følte helsefagarbeiderne at bistandsarbeidet deres blir usynliggjort. Produsentene påpeker at Tangerudbakken ikke skal speile virkeligheten, men at den i stor grad speiler virkeligheten for deltakerne. Produsentenes ønske har vært å vise at deltakerne er ulike og at de ikke må forstås som en gruppe. En forklaring på konfliktene som oppstår kan forstås ut i fra at publikum er aktive aktører i forståelsen av mediebudskapet, og at prosessen om å dekode mediebudskapet ikke kan sees uavhengig av mottakerens virkelighetsforståelse. Det er et delt ansvar for både publikum og produsenter i virkeliggjøringen av mediebudskapet.

5. Medieinnramminger

I dette kapitlet vil jeg undersøke den andre problemstillingen: *Hvilken rolle har media i oppfatningsetableringen av mennesker med utviklingshemming?*

Her vil jeg diskutere hvordan media innrammer og vinkler fremstillingen av mennesker med utviklingshemming. Hvilke føringer legges til grunn av TVNorge som kommersiell TV-kanal? Hvordan bruker media spesielle redigeringsteknikker for å presentere utviklingshemming? Hovedfokuset er medias rolle i etableringen av oppfattelsen av mennesker med utviklingshemming, og hvordan innrammingsanalyse kan belyse dette. Analysen vil berøre diskusjoner om medieansvar, tanker rundt samtykke og hvordan verktøy som musikk og klipping av scener blir brukt som virkemidler i programmet.

5.1 Fremstilling av mennesker med utviklingshemming

Tangerudbakkens deltakere er mennesker med utviklingshemming. Informantene var derfor opptatt av aspektet om samtykkekompetanse. Samtykkekompetanse omhandler de ”nødvendige forutsetninger til å forstå hva man samtykker i, og følgene av å ikke samtykke” (Aasen 2000 i Dahlen 2007:146). Det rådet stor usikkerhet rundt hvorvidt aktørene i serien har forståelse for alle aspekter rundt deltakelse i programmet, og i hvor stor grad foreldre eller foresatte har mulighet til å delta i hele prosessen rundt produksjonen. Publikumsinformantene uttrykte spesielt bekymring for dette:

Inger: Det er jo ikke sikkert de er klar over hva de utsetter seg for, sant. Hvor godt forberedt er de før de blir med på det her? Er de klar over at kanskje folk kan komme bort til de på gaten og gi de en klapp på skuldra. Mye mer egentlig enn bare det som skjer på skjermen, det skulle vært et ganske stort apparat rundt og både fortid og i ettertid. Introduksjon, hva de begir seg ut på og oppfølging.

[...]

Lene: At de blir fulgt opp tror jeg er viktig der da. At de blir spurt kontinuerlig om de synes det er greit. Med den type eksponering også. De har jo et veldig ansvar de som regisserer det her [...].

Publikumsinformantene var bekymret over hvorvidt deltakerne forstår alle aspekter av det de medvirker i. De mente det var produsentene sitt ansvar å ta vare på deltakerne og passe på at de ikke trækker over en etisk grense. Her var publikumsinformantene ambivalente. De håpet deltakerne ble tatt godt vare på, samtidig som at de ikke kunne redegjøre for scener som var etisk betenkelig:

Jannicke: Det er jo aldri virkelig intime scener for eksempel. For det er jo aldri noe som virkelig går over grensa for hva vi absolutt ville satt en stopper for.

Inger: Jeg synes de har vært flink på det jeg altså, i forhold til det jeg har sett.

Jannicke: Jeg kan ikke komme på å ha sett noe som jeg virkelig har blitt skeptisk over. Aldri sett det.

[...]

Martin: Jeg kan ikke komme på at jeg har sett noe som er veldig ille sånn sett. Da er vel spørsmålet om de er klar over hva de er med på da, eller tenker når de ser det i ettertid.

[...]

Inger: [Det] jeg synes er viktig når man skal fremstille for eksempel folk med Downs syndrom, eller tilsvarende, så mener jeg at det har litt med verdighet å gjøre. Beholder de verdigheten sin gjennom hele programmet, og de opplever det selv og teamet gjør sitt beste for å fremstille det, da er det litt greit for meg. For det er det [handler om er at] de skal ha den verdigheten selv om dem viser dem i sårbare situasjoner, morsomme situasjoner. Så lenge de beholder verdigheten, hele veien. [...] Av det jeg har sett ikke brutt noe etisk grense fordi for min del så synes jeg de har bevart verdigheten sin. Men det her går jo litt lengere enn akkurat det de viser oss. Den etiske siden. Det går jo også på det som er bak skjermen, oppfølging og hvordan de informere og behandler dem.

Gjennom gruppedialogen diskuterte publikumsinformantene Jannicke, Inger og Martin hvordan serien har holdt seg innenfor den etiske grensen. De mener programmet ikke har vist avslørende eller ydmykende scener av deltakerne. De mener det er gjort på en skånsom måte, at deltakerne har blitt behandlet seriøst og at deres verdighet er blitt ivaretatt. Inger utdyper denne tankegangen ved å forklare at fremstilling av mennesker med utviklingshemming er i orden så lenge deltakerne beholder sin verdighet. Hun er opptatt av hvilke følger det har for deltakerne i ettertid og om de blir ivaretatt av et støtteapparat rundt seg på best mulig måte. Imidlertid har hun et viktig poeng når det kommer til aspekter knyttet til medieinkludering. Mennesker med utviklingshemming blir i mediesosiologisk sammenheng fremstilt stereotypisk og betraktet som en av ”de andre” (Farnall og Smith 1999). Inger forklarer her at det er helt legitimt å fremstille mennesker med utviklingshemming i media så lenge de bevarer sin integritet og at det ikke har negative følger for dem i etterkant. HVPU-reformen som ble innført på 1990-tallet tilsier at mennesker med nedsatt funksjonsevne gå fra å være *bruker til borger* (NOU 2001:22). Dette vil også innebære medieinkludering, fordi det utgjør en del av tanken om deltakelse på alle områder av samfunnslivet. Produsentene hadde klare formeninger om akkurat dette:

Vi mener det er svært viktig med slike typer program. Før TV-serien ble vist på luften, var mange skeptiske til konseptet, kanskje mest av alt fordi de mente at å lage tv om utviklingshemmede var spekulativt. Heldigvis var de aller fleste veldig positive etter å ha sett programmene. Å frata utviklingshemmede mulighet til å fortelle og vise hvem de er, er verre og bidrar til å opprettholde fordommer og forutinntatte holdninger om mennesker med utviklingshemming. Det har vært viktig for oss at beboerne i Tangerudbakken har fått uttrykke seg 100% og at ikke voksne/pårørende/ fagfolk el. snakker *om* dem som om de ikke selv var i stand til å snakke om sin egen situasjon.

Det produsentene her forteller er et interessant aspekt å ta opp til diskusjon. Om man ser det ut i fra et perspektiv knyttet til inkludering og normalisering: Kan en snakke om en reell likebehandling om en ikke lar deltakerne snakke for seg selv? Som nevnt i forrige kapittel mener TV-personlighet Jesper Odelberg, at ”misforstått hensynsløshet er diskriminering” (Ringheim 2008), og også i denne sammenhengen mener jeg det er interessant å trekke inn paralleller til dette utsagnet. Jesper Odelberg er opptatt av å fremme et syn om at en må behandle mennesket etter dets handlinger, og ikke vise unødvendig hensyn. For å få full likestilling er det nødvendig å sette personen først, deretter diagnose. På bakgrunn av denne forståelsen er det også nødvendig å diskutere hvordan en kan få bukt på diskriminering knyttet til en forståelse om at fremmedfrykt reproducerer diskriminering. Kanskje vil det med en mediefremstilling av utviklingshemmede endre frykten for det ukjente fordi det blir mer åpent å snakke om tabubelagte saker. Om vi åpner opp for å le av situasjonene som oppstår rundt utviklingshemmede, kan vi bidra til å omfavne det som gjør fenomenet så unikt?

Selv om dette synet åpner opp for en mer likestilt måte å anerkjenne og integrere mennesker med utviklingshemming på, er dette perspektivet mer nyansert enn som så. En utfordring ved denne tanken er aspekter rundt norminternalisering og virkelighetsforståelse diagnosens karakter fører med seg (Holden 2009:23-26). Diagnosen påvirker sosial kompetanse, noe som blant annet innebærer en svekkelse av evnen til å interagere med mennesker, samt delta og forstå menneskelige aktiviteter (Lorentzen 2008). Enkelte av situasjonene i Tangerudbakken legger opp til en implisitt forutsetning for at en forstår underliggende budskap gjennom normer en har tilegnet seg. Disse underliggende budskapene kan skape humoristiske situasjoner for de som forstår alle aspekter av det sosiale liv, samtidig som at det ekskluderer de som ikke har samme sosiale kompetanse. Situasjonene kan eksempelvis være tvetydig vinklet. Enkelte scener virker redigert på en måte som underbygger en mistanke om den ironiske vinklingen. Dette fordi det kan synes at situasjonen

under filmingen ble endret under redigeringsprosessen¹¹. Om enkelte av situasjonene legger opp til at de kun skal forstås for de som behersker underliggende budskap, kan utviklingshemmingsdiagnosen føre med seg utfordringer. Tangerudbakken kan ut i fra en slik forståelse skape ulikheter i hvem de ønsker skal forstå formidlingen av budskapet. Det er blant annet derfor samtykkekompetanseaspektet er viktig, fordi utviklingshemmingens karakter kan gjøre det vanskelig å forstå underliggende budskap (Lorentzen 2008).

Medieformatet kan derfor gjøre aspektet om samtykke og konsekvensforståelse vanskelig. De erfaringene vi tilegner oss i det sosiale liv skjer blant annet gjennom relasjoner og interaksjon med andre aktører (Blumer 1969:78). Gjennom andres reaksjoner på egen oppførsel får vi bekreftet eller avkreftet ”riktig” handling, gjennom det Cooley (1902) kaller ”looking glass self”. Medieformatet gjør det vanskelig å speile andres reaksjon på egen oppførsel, fordi det blir en en-veis-kommunikasjon med de en ”interagerer” med: publikum. Hvordan skal identitetsdannelse foregå om en ikke får direkte tilbakemeldinger på adferd?

Mead (1934:135) kaller denne erfaringsbaserte forståelsen av interaksjon for *selvet*. Hvordan påvirker medieformatet selvet? Hvordan vil en lære om konsekvensene av egen handling om en ikke får umiddelbare reaksjoner på adferd? Medieformatet gjør dette spesielt vanskelig fordi det er vanskelig for deltakerne å ”forsvare” egen oppførsel ovenfor publikum. Resultatet kan bli større skiller mellom publikum, som forstår sosial samhandling, og deltakerne som ikke gjør det. Odelberg mener en må avvikle en misforstått hensynsfullhet for å oppnå full inkludering. Skal en derfor avvise aspektet at utviklingshemmede kanskje ikke forstår underliggende budskap? Vil ikke dette også være diskriminering, ved at en åpner opp for å snakke ”over hodet” på mennesker med utviklingshemming? Denne ideen fremmer en tanke om at personer med utviklingshemming ikke har den samme virkelighetsforståelsen som andre, og en derfor bør opptre beskyttende ovenfor personer med utviklingshemming, slik at det ikke oppstår diskriminering. Odelberg mener en *ikke* må tenke slik, nettopp fordi denne hensynsfullheten bidrar til diskriminering.

Helsefagarbeider Christian utdyper denne tankegangen, og mener at integrering først skjer når en slutter å ta så mye hensyn: ”Spør aldri noen jeg! For at skal man integrere de i samfunnet, så setter man ikke lapper på øynene eller spør gamle mor. Man gjør ikke det. Jeg tør å gjøre det! Og får jeg refs, så må jeg stå i mot dem. Men jeg har aldri fått det.”. Christian sier det må tråkkes over noen etiske gråsonegrenser om man skal oppnå inkludering. Det virker som at Christian mener at en ved å bryte tabubelagte tema og snakke om det som er

¹¹ Jeg vil diskutere et slikt tvetydig eksempel i kapittel 5.2.

vanskelig, kan bidra til større forståelse av mennesker med utviklingshemming. Familiemedlem Eivind var ikke enig i at denne type medieinkludering førte med seg fordeler for gruppen: ”hvis du skal informere om mennesker med spesielle behov, kanskje spesielt utviklingshemming så må du heller da lage noen serier om hvordan det går an å inkludere dem i samfunnet på en skikkelig måte. Det tror jeg hadde blitt mye bedre enn det der!”. Familiemedlemmene var generelt mer skeptisk til det etiske aspektet bak serien enn det publikumsinformantene og helsefagarbeiderne var. De trakk også sammenligninger med et annet program, *Ingen Grenser* (NRK 2009), som omhandler mennesker med funksjonshemming:

Vibeke: Mannen min han er jo positiv til *Tangerudbakken*, men han er veldig negativ til ”*Ingen Grenser*”. Han mener jo at *Ingen Grenser* er det ”freakshow”, mens.. er det noen forskjell på det liksom? Andre mener jo kanskje motsatt, fordi de har mulighet til å samtykke på en måte, for de er psykisk frisk da. Men de her [i *Tangerudbakken*] har jo ikke noen mulighet til det. Så da burde man jo kanskje snudd det motsatt igjen.

Eivind utdyper Vibekes tankegang ved å reflektere over forskjellen på deltakernes samtykkekompetanse i *Tangerudbakken* og *Ingen Grenser*:

Eivind: det som er den store forskjellen her, det er at alle de som er med i ”*Ingen Grenser*” har en stor grad av samtykkekompetanse. Hundre prosent. Mennesker med utviklingshemming de [har] veldig ulik grad da av samtykkekompetanse også er det noen som ikke har det i det heletatt. Også de som er med [i *Tangerudbakken*], har jeg inntrykk av.

Vibeke tar her opp begrepet *freakshow* som er en betegnelse på det som sirkus- og tivolibevægelsen benyttet seg av tidligere, nemlig utstilling av fysiske og kognitive avvik (Berthelsen 2002, Bogdan 1988, Grue 2004 og Solvang 2010). Kulturelle fremstillinger av avvik er ikke et nytt fenomen, men det Vibeke kanskje sikter til her er en form for modernisering av *freakshow*-begrepet, ved at det gjennom media har fått en ny arena å utfolde seg på. Det har vært stor debatt om hvorvidt programmet ”*Ingen Grenser*” er et *freakshow* (Solvang 2010, Tjernes 2010, Vegheim 2012), noe deltakerne selv har avvist (Hansen 2010). Denne debatten tar Vibeke videre ved at hun mener forskjellen er at mennesker med en utviklingshemming har lavere grad av samtykkekompetanse enn deltakerne i ”*Ingen Grenser*”, noe Eivind også påpeker. Det Vibeke og Eivind muligens mener er at utfordringer tilknyttet diagnosen åpner opp for at det gjennom mediefremstillinger kan bli et *freakshow*. Produsentene forklarer at de under innspillingen av serien hadde en tett og god dialog med

foreldre og pårørende. To av foreldrene sier de, og flere av pårørende, har vært aktivt med i prosjektet og at alle pårørende har godkjent det endelige resultatet¹².

Når vi benytter oss av freakshow- begrepet trekker vi paralleller til en tid der det var vanlig å stille ut mennesker mot berømmelse og profitt (Berthelsen 2002, Bogdan 1988). Det som også blir nødvendig er å se det ut i fra samtidsperspektivet. HVPU-reformen som kom i 1991 skulle sikre bedre levekår for funksjonshemmede (Brevik og Høyland 2007:51), før den tid var det en rådende idé om at mennesker med utviklingshemming skulle bo på institusjon (NOU 2001:22, Tøssebro 1996). FN-konvensjonen ble stratifisert i 2007, og skulle sikre at alminnelige menneskerettigheter også gjelder for mennesker med nedsatt funksjonsevne (United Nations 2007). På 1800-tallet var det mindre grad av arbeid knyttet til normaliseringsprinsipp og ideologi, og det velferdssystemet vi kjenner i dag var ikke etablert.

På bakgrunn av freakshowets opprinnelse stiller jeg spørsmål ved hvorfor de i den offentlige debatten sammenligner funksjonshemmingsprogram med freakshows. Som nevnt tidligere er freakshowets funksjon å se på menneskene *på grunn av* ens funksjonsnedsettelse, mens programmer medvirkende funksjonshemmede handler om egenskapene *på tross av* funksjonshemmingen. Dette er et særdeles viktig skille det kan synes at debattene ser bort i fra. På bakgrunn av en slik forståelse kan *enhver* fremstilling av mennesker med nedsatt funksjonsevne eller utviklingshemming sees på som et freakshow fordi det fremstilles for et publikum.

I et historisk lys var posisjonen og statusen gruppa hadde under sirkus-og tivolitiden buktet på diskriminering og veldedighet (Froestad og Ravneberg 1991). Ved å sammenligne den medieinkluderingen vi ser i dag med et freakshow, trekker vi paralleller mellom to ulike fenomener. Et freakshow, av tradisjonell betydning, handlet om å eksplisitt stille ut mennesker med nedsatt funksjonsevne eller utviklingshemming. I Tangerudbakken *har* deltakerne utviklingshemming, men det er personene som fremstilles og ikke først og fremst deres diagnose. I serien er mennesket i fokus, i motsetning til et freakshow der funksjonshemmingen kom først, deretter mennesket. Dette er et viktig definisjonsskille som avgjør forskjellen på Tangerudbakken som freakshow eller ikke. Alternativet blir *ingen* medieinkludering av utviklingshemmede, og da går vi i normaliseringen og inkluderingens navn flere skritt tilbake.

Fremstilling av mennesker med nedsatt funksjonsevne vil alltid bestå av mennesker som har et avvik fra normalen, slik vi oppfatter normaliteten (Grue 2004:182). Det blir på

¹² Se intervju vedlegg 9.4, spørsmål 12 og 18.

bakgrunn av dette unaturlig å benytte seg av det samme begrepet som tidligere hadde som mål å utnytte en sårbar gruppe. Oliver (1990) og Sicakkan (2005 i Solvang 2006) mener vi bør omfavne annerledesheten og slutte å strebe etter normaliteten, noe som er fruktbart å trekke inn i denne sammenheng. Vi bør heller bruke energien på å anerkjenne at mennesker med utviklingshemming *er* noe annet fra normalen, og at dette kan forstås som en berikelse. Først da kan vi begynne å snakke om at gruppen er normalisert og inkludert i samfunnet, uten å må trekke inn freakshow-begrepet for å belyse hvordan det blir gjort.

5.2 Verktøy: saks, lim og musikk

I programmet er det i stor grad brukt virkemidler som musikk og klipping som bidrar til å understreke og forsterke situasjonene som oppstår. Her legges det på munter musikk til fotballspilling, popmusikk til te-selskap eller kjærlighetssanger når det er fokus på det. Sammensetning og klipping av scener vil påvirke hva og hvordan vi ser og hører mediebudskapet, og mediebildet åpner opp muligheter til å konstruere og manipulere dette budskapet (Waldahl 1998:183-189). Hvordan opplever informantene at dette skjer i Tangerudbakken? Et effektivt virkemiddel som blir tatt i bruk er klipping som poengterer humoristiske eller komiske innslag. Å underbygge en underholdende situasjon ved å legge på musikk og klippe det, kan skaperne forsterke budskapet i situasjonen slik at det medvirker til ytterligere underholdning. De aktivt brukte virkemidlene la også Jannicke og Inger merke til, og de hadde klare meninger om hvordan det påvirket de:

Jannicke: Musikken brukes jo veldig effektivt. Veldig stemningsoppbyggende uansett hvilken situasjon de er i. [Navn på deltakere] har te-selskap også har de "Girls keep secrets in their strangest ways" sånn i bakgrunnen. Det er en veldig sånn slum måte å bygge opp under oss og da, med musikken.

Inger: Spiller veldig på følelser med musikken synes jeg.

Jannicke: Veldig. Det med å bygge opp når de er på kamp og når han [navn] trener så var det veldig sånn show-musikk. Så uten det så tror jeg nok jeg ville ha oppfattet det på en ganske annen måte. [...] Det blir jo mye mer nøytralt da, sant. Musikk er jo veldig effektivt. Det er med på å forsterke følelsene da rett og slett, som allerede er der.

Publikumsinformantene diskuterte hvordan de blir mer følelsesmessig involvert når situasjonene underbygges med musikk, og at dette virkemidlet er en bevisst måte produsentene bruker på å fremkalle følelser hos seeren. Både Jannicke og Inger mente musikken understreker og forsterker opplevelsen i det som formidles til dem, et verktøy som

er effektivt for å produsere reaksjoner hos mottakeren (Engelstad og Tønnessen 2011:111). Jannicke kommenterer en bestemt scene i programmet der musikken hadde direkte innvirkning på hvordan hun oppfattet situasjonen og at denne forståelsen til en viss grad avhenger av måten omstendighetene i serien blir fremstilt på. Her forstås informantene som aktive brukere av medieinnholdet, ved at de reflekterer over hvordan de oppfatter at redigeringsteknikker påvirker deres tanker og følelser. Denne diskusjonen ønsker jeg å ta et skritt videre, og jeg har derfor inkludert et eksempel fra Tangerudbakken og te-selskap-scenen Jannicke sikter til:

[utdrag scene i Tangerudbakken (TVNorge 2009)]

Deltaker 1: Vil du ha mer kjeks?

Deltaker 2: Gjerne det, de var veldig gode.

Musikk spilles i bakgrunnen mens de drikker te og spiser kjeks. Deltakerne sitter ved siden av hverandre. De ser på hver sin side av rommet, med ryggen mot hverandre. Begge ser i taket, det er ingen som prater og blikkene flakker. Begge ser på klokka. Stemmelyd er fjernet, leppene beveger seg men publikum hører kun musikk. Lang pause.

Eksemplet fra scenen viser to deltakere som er på besøk til hverandre. Musikken og klippingen blir aktivt brukt i denne sekvensen. Familiemedlemmene Åse og Silje mente at musikkbruken og klippinga bidrar til å skape situasjoner som ikke nødvendigvis gjenspeiler det som faktisk skjedde. De mener medieformatet skaper et tilfelle som gjør at situasjonen oppfattes som unormalt stille og anstrengt, men at det ikke trenger å være tilfelle til de som er i situasjonen:

Åse: De tror jeg ikke opplever det slik, men klippinga og programmet får oss til å tenke slik.

Silje: Ja, du setter på sånn musikk også er liksom kontrasten, stillheten de opplever når de kommer, trenger ikke å bety noe for de det.

Her nevner Silje et nøkkelbegrep i denne sammenheng, nemlig *stillheten* som formidles i scenen. Denne stillheten er i konflikt med det visuelle publikum blir presentert, fordi en på leppene kan se at deltakerne snakker med hverandre. Samtidig som musikk kan gi effekter på mediebudskapet kan også bruk av lyder (eller i dette tilfellet: ingen lyder), være effektivt, fordi det kan forstås som en redigeringsteknikk (Engelstad og Tønnessen 2011). Åse og Siljes forståelse av klippingen i programmet er kritisk fordi den underbygger at noe utilsikt

utvikles til en bestemt idé. Åse og Silje reagerer spesielt på dette fordi det sender ut visse signaler til publikum som ikke nødvendigvis forestiller opplevelsen til deltakerne.

Bruken av virkemidler som musikk, demping av lyd og klipping kan bidra til å underbygge en karakteristisk oppfatning av de involverte aktørene. Dette kan forstås fordi den angivelige ”stillheten” i scenen kan kobles med sosiale forventninger og koder deltakerne ikke behersker. Implisitt skapes det et skille mellom de som kan kontrollere normative forventninger i sosiale relasjoner (publikum), og de som på grunn av utviklingshemmingens karakter ikke behersker sosial kompetanse (deltakere) (Lorentzen 2008). Ved å bruke redskap som klipping og musikk kan en underbygge underliggende budskap som deltakerne ikke får tatt del i eller forsvart. Her er det imidlertid et interessant aspekt som kan kobles inn. I følge produsentene var denne type forståelse og opplevelse av mediebudskapet utilsiktet da Tangerudbakken ble redigert:

Klippingen av Tangerudbakken Borettslag er en møysommelig og verdifull prosess. Vår ambisjon er at beboerne i Tangerudbakken skal være seg selv helt og fullt, og at de på best mulig måte skal formidle det de faktisk har på hjertet. I starten brukte vi mye tid på å balansere det morsomme og det triste, og har hele tiden hatt som mål at folk gjerne må le, men på rette premisser. Dette understrekes for eksempel av musikken. I TV-serier brukes ofte ”sirkusmusikk” for å understreke komiske elementer, og for å gjøre deltagerne dummere enn de er. Det har vi hatt som regel å unngå i Tangerudbakken. Når deltagerne i Tangerudbakken er morsomme, er de morsomme nok på egen hånd, og vi ønsker ikke å gjøre de til ”klovner”, og dermed oppfylle mange seeres forutinntatte og stigmatiserende klisjéer rundt det å være utviklingshemmet. Vi bruker musikk som understreker mening og varme, sorg og glede.

I følge produsentene vektlegges deltakernes formidlingsønsker, og programmet skal i liten grad reflektere uheldige sider som kan skape stereotypiske forestillinger av en allerede utsatt gruppe. Det interessante her, er at om vi sammenligner mottakernes utsagn og produsentenes ambisjon ser vi kanskje en sammenheng mellom det Hall (1980) påpekte et medieinnhold kan gjøre. På den ene siden forstår vi det som medieinnholdet var ment å oppfattes som (encoding), samtidig som vi ser en effekt av hvordan mottakerne tolker det (decoding). Gjennom en resepsjonsanalyse og produksjonsanalyse belyses denne konflikten. Kitzinger (2010:371) mener denne kombinasjonsanalysen er en fruktbar metode å benytte seg av for å forstå mediens effekter. Hvorfor oppstår slike situasjoner? Delvis kan dette forklares ut i fra forventninger og forforståelse hos mottakerne. Som publikummer har enkelte ideer om det mediebudskapet som observeres, deretter gis det også mening ut i fra de kulturelle og de individuelle erfaringene en besitter. Allen (1992:104-105) kaller dette fenomenet *gap-*

filling. Mottakeren fyller inn hullene som mangler for det mediebudskapet som blir presentert. I dette tilfellet ”dekoder” mottakeren materialet på én måte, samtidig som vi ser at produksjonen ikke har fått frem det som var ønskelig.

Enkelte steder i programmet velger produsentene å beholde det som tilsynelatende skulle ha blitt klippet bort. Publikummer Martin synes det ga en morsom og autentisk vri på programmet at regissørene har valgt å beholde det deltakerne ikke ønsket skulle være med:

Det [er] veldig morsomt på enkelte episoder at de kommenterer ”å nei vi kan ikke gjøre dette her, for hun står og filmer nå, å nei kameraet å nei vi blir filmet”. Det er veldig bra at det er så nært, at det ikke er klippet og regissert at alt er tatt bort. Det som vil bli kuttet bort i et vanlig reality det blir tatt med, det er litt morsomt å se.

Martin syntes at en del av sjarmen i serien var at det som ellers ville blitt tatt bort i andre programmer blir beholdt. På denne måten kommer det tydeligere frem at det muligens *er* ekte vare som presenteres for publikum og at de involverte aktørene er tenkende, rasjonelle mennesker. Helsefagarbeider Kari var også en av de som håpte alle sider har blitt fremstilt i serien og at de ikke har klippet bort enkelte deler: ”Stort sett så tror jeg de har fått frem det som er bra for de også. Så håper jeg [at de] ikke redigerer bort noe hvis det virker mer krenkende på de. For jeg synes ikke de har fått med så mye som virker så negativt for dem heller”. Igjen kom produsentenes ansvarsrolle inn på banen, ved at det i klippingen har mye å si hvordan deltakerne kan oppleve å være med i programmet. Publikummerne reflekterte over hvilke problemstillinger som kan dukke opp om apparatet rundt ikke passer godt nok på deltakerne og hva som kan skje om de ikke får se klippene i ettertid:

Inger: At de føler seg feilaktig fremstilt. Eller blir lei seg eller såret av at de tok med noen klipp eller angret på at de sa det.

Martin: De kan jo bli hengt ut mot sin vilje. Kan jo bli utnyttet. Men det kan jo være god TV selv om man ikke fremstiller de bra.

Jannicke: Ja. Da er det jo at TV prøver å tjene på det da. Har du virkelig fullstendig rene hensikter med å fremstille gjengen her, er det det som er formålet?

Publikumsgruppas dialog viste bekymring over i hvor stor grad deltakerne har mulighet til å se klippene etter at de er redigert og de diskuterte hvordan fremstillingen kan føles for deltakerne. I følge produsentene var dette en vurderingssak de tok til etterretning:

[...] Nøkkelen til god klipping er å kjenne deltagerne, og vite hva de står for. Da kan man enkelt hjelpe til slik at de får frem det de faktisk ønsker å få frem. Når man

klipper programmer som Tangerudbakken, er det utrolig viktig å bruke magefølelsen og hjertet.

I følge produsentene mente de at det var en forutsetning når de jobbet med klippingen å kjenne deltakerne for å formidle det ønskede budskapet. Alle de foregående sitatene vitner om at det er en dissonans mellom det som er tilsiktet, og hvordan det er oppfattet og tolket. Dette kan sammenlignes med lignende undersøkelser som er gjort. Kitzinger (2010:372-375) har belyst flere eksempler på hvordan ulike fokusgruppetudier viser en medieeffekt ved at det som var tiltenkt oppleves ulikt for mottakerne. Dette viser det komplekse samspillet som foregår i et mediebudskap. Det belyser også at publikum ikke må forstås som passive mottakere i mediekonsumet, slik en så på mediebudskapet gjennom den første fasen (McQuail 2010), men heller kan forstås som aktive, reflekterende brukere av media. Refleksjonene til informantene ovenfor viser at de hadde formeninger om hvordan mediebudskapet kan ha innflytelse på diskursen om utviklingshemming. Informantene viser at de er reflekterende aktører når det kommer til mediebudskapet, og de er bevisste på de redigeringsvirkemidlene som blir brukt i Tangerudbakken. Produsentene innrammer situasjonene og skaper budskap på bestemte måter (Engelstad og Tønnessen 2011:78), men forståelsen av mediematerialet ble ikke dekodet slik det hadde vært tilsiktet i følge produsentene. I den neste delen vil jeg ta for meg informantenes refleksjoner rundt TVNorge. Hva tenker informantene om medieinkludering av personer med utviklingshemming?

5.3 Kommersielle TVNorge og TV-tid

På grunn av utfordringer knyttet til samtykkekompetanse og klipping tok informantene opp refleksjoner rundt kanalen som distribuerer programmet: TVNorge. Bekymringer informantene hadde rundt programmets ambisjoner synes å være implisitt knyttet til TVNorge som kommersielt TV-selskap. Selskapet eies av et amerikansk firma og har tilknytning til FEM, MAX og VOX, kanaler som i stor grad distribuerer fiksjon og underholdning (Schwebs og Østbye 2013:63). Blant informantene var det en generell skepsis om programmet kun ble produsert for å tjene penger, uten å drive med informasjon om utviklingshemming. Spesielt helsefagarbeider Christian påpekte en skepsis til TVNorge som ambassadør for mennesker med utviklingshemming, og mente kanalens utvelgelse av deltakere kan si noe om baktankene til programmet:

Det hadde ikke blitt den samme TV-suksessen hvis man [hadde] tatt med for eksempel de som har store motoriske problem, de som er spastisk, de som kan være

utagerende, multihandikappet for eksempel. Det hadde ikke blitt den TV-suksessen. Og da kommer det dit at jeg stiller et spørsmål ved kommersielle TV-selskap som TVNorge. TVNorge skal tjene penger! Og: hvordan de har sett på det her i utgangspunktet? Har de sett på det her som en sånn bestselger, som skal få alle til å svitsje til sin kanal? Det er sånne spørsmål som henger i lufta.

Christian var skeptisk til TVNorge på bakgrunn av utvelgelsesprosessen av deltakerne og grunnet kanalen. Det at TVNorge kan utgjøre en skepsis blant publikum var et aspekt produsentene hadde vurdert, og forteller her hvordan oppstarten av programmet ble til:

Vi dannet en redaksjon hvor alle hadde dokumentarisk bakgrunn. I tillegg hadde flere i redaksjonen jobbet med, eller vokst opp med utviklingshemmede, og dermed hadde alle gode forutsetninger for å ta fatt på oppgaven. Felles var et ønske om å formidle historier med respekt – spesielt da vi skulle lage tv på en kanal som var kommersiell og mange ville mene kunne være spekulativ.

Dette aspektet er viktig fordi de underbevisste holdningene til TVNorge som kommersiell TV-kanal kan påvirke publikums holdninger. Dette kan knyttes opp mot diskusjonen i forrige kapittel, der informantenes tolkning hadde betydning for hvordan de oppfattet programmet (decoding) (Hall 1980). Kanalen Tangerudbakken sendes på, kan derfor være en del av forklaringen på hvorfor programmet oppfattes som det gjør. Som kommersiell TV-kanal satser TVNorge på *feelgoodreality*, som vi kan se i mange eksempler kanalen produserer. Dette falt også i smak hos publikummer Jannicke som mener at programmet balanserer *feelgood* og kunnskapsformidling: ”Jeg satte av tid til å se på det. Rett og slett fordi jeg synes det er rå-artig. Ikke på en sånn pek-og-flir-måte, men fordi at det er *feelgood*-TV og fordi at jeg føler at jeg lærer en del også da. Men mest fordi at jeg koser meg med det!”.

Selv om at det rådet en usikkerhet rundt TVNorge som budbringer av utviklingshemming, var det én sak informantene var svært opptatt av. Dette var at mennesker med utviklingshemming har blitt lite representert i media tidligere. Samtlige informanter nevnte at det var på høy tid at også samfunnsborgere med spesielle behov fikk et eget TV-program for å vise mangfoldet i Norges land. Publikummerne utdypet hvorfor denne gruppa burde fått mer medietid:

En ting jeg synes, det er at flere sånne her grupper som er litt på siden av samfunnet godt kunne kommet til tale. For det er så veldig typisk Norge å distansere oss fra ting vi ikke helt vet hvor vi har. Så fort vi får litt mer innsikt i det og litt mer på tryggere grunn, så tør vi å bevege oss litt lenger over den streken enn vi gjorde før. Jeg synes det er bra generelt at slike grupper også begynner å komme inn på TV, på den arenaen der da, som stort sett har vært forbeholdt de unge, vellykkede, pene. [...] at vi

begynner å inkludere. Samfunnet består av så utrolig mye mer, så hvorfor skal ikke de også ha sin plass. [...] Hvis det først skal være et slikt program synes jeg de har gjort det på en god måte.

Inger i publikumsgruppa var av den oppfatning at de fleste program har fokus på ”det vellykkede og flotte” og at en viser respekt for utviklingshemmede ved å bruke ressurser på at de skal komme på TV. Hun nevner også at hun mener det er ”typisk Norge” å distansere seg fra det ukjente, og at en med medieinkludering kan bidra til å bli mer kjent med mennesker med utviklingshemming og dermed også kanskje fjernet fremmedfrykten. Publikummerne mente at programmet er gjort på en riktig og respektfull måte. Både helsefagarbeiderne og familiemedlemmene var enig i at gruppen bør få mer TV-tid: ”Det er så mye som serveres gjennom fjernsyn, så jeg synes gruppa så absolutt fortjener programmet” (Christian). Familiemedlem Eivind tar diskusjonen videre og utdyper hvorfor det tidligere ikke har vært vanlig å inkludere utviklingshemmede i media:

De har vært litt usikker på hvordan de skulle gjøre det. De kan jo gå i den fella at det blir stigmatisering ut av det. Det er sikkert en god tanke bak alt det her, og mye er bra! Men det er noe som går helt feil synes jeg på dette med Tangerudbakken. [...] Hvis du skal informere om mennesker med spesielle behov, kanskje spesielt utviklingshemming, så må du heller da lage noen serier om hvordan det går an å inkludere dem i samfunnet på en skikkelig måte. [...] Og det tror jeg hadde blitt mye bedre enn det der!

Eivind fortalte at bakgrunnen til produsentene ikke samsvarte med sine forhåpninger. Han mener at selv om ideen er god blir resultatet uheldig fordi det utvikles stigmatisering. Familiemedlemmene var de mest skeptiske av de tre gruppene til hvordan Tangerudbakken er utført. Selv om mennesker med spesielle behov burde inkluderes i media er det ikke gjort på riktig måte fordi det blir for mye fokus på ulikheten til deltakerne istedenfor et fokus på inkludering og normalisering. Helsefagarbeider Christian er positiv til medieinkluderingsutviklingen og samfunnsinvolveringen av mennesker med utviklingshemming generelt: ”I fra [tidligere dager] til alt som har skjedd, med å synliggjøre dem, gi de et ansikt, det er bare fantastisk altså! Det var mye rart, syn vi møtte da. [Mange] rare holdninger. Det er borte det, det er bort alt det der altså!”. Helsefagarbeider Christian var svært optimistisk med tanke på inkluderingsutviklingen av gruppen han har jobbet med i så mange år. Forhåpentligvis vil Tangerudbakken være det Hermes (2010) håper et mediebudskap kan bidra til: et samfunnsengasjement og en positiv samfunnsutvikling. I følge Christian er det skjedd en god del etter at det ble et fokus på samfunnsinkludering, og det

virker også som at Tangerudbakken er et bidrag til det, i tråd med HVPU-reformens ideal (NOU 2001:22). Likevel var dette et motsetningsfylt aspekt blant informantene, og blant annet familieinformant Eivind var ikke enig i at Tangerudbakken kunne forstås som samfunnsinkluderende.

5.4 Oppsummering

I denne delen har jeg analysert og diskutert problemstillinger knyttet til medieinnramminger. Gjennom informantenes refleksjoner av samtykkekompetanse, medieinkludering og TVNorge som kommersiell TV-kanal har jeg vist hvordan vi kan forstå medias rolle i etableringen av oppfattelsen av mennesker med utviklingshemming. Informantene var opptatt av produsentenes ansvar og deltakernes samtykkekompetanse. Publikumsinformantene var bekymret over hvor stor grad deltakerne er forberedt på konsekvensene av serien. De uttrykte også en skepsis rundt hvor mye deltakerne har deltatt i fremstillingsprosessen før og etter programvisning og hvordan apparatet har vært rundt dem i ettertid. Likevel mente de at det ikke er brutt noen etisk grense i fremstillingen. Enkelte av familiemedlemmene var skeptisk til samtykkekompetanseaspektet og trakk inn sammenligninger med den tidligere måten å fremstille avvik på, nemlig *freakshow*. Helsefagarbeider Christian mente at en må våge å tråkke over etiske grenser for å oppnå inkludering.

Serien bruker virkemidler som klipping og musikk til å understreke og forsterke situasjonene som oppstår. Dette virker førende for forståelsen av situasjonene i programmet, noe publikumsinformantene mente bidro til at de ble mer følelsesmessig involvert. Familiemedlemmene var kritisk til måten klippinga ble gjort på fordi det underbygger karakteristiske trekk ved deltakerne som fremmer en idé om at mennesker med utviklingshemming ikke behersker sosiale koder og normer. Informantene var også opptatt av TVNorge som kommersiell TV-kanal og ambisjonene til produsentene knyttet til spørsmål om programmet kun eksisterer på grunn av økonomiske baktanker. Uavhengig av produsentenes hensikter mente alle informantene at gruppa fortjener TV-tiden. De mente det var på høy tid at gruppen får sin TV-plass, men familiemedlemmene var usikker på om det er gjort på ”riktig” måte.

6. ”De andre” i media

I de foregående analysekapitlene har jeg belyst informantenes seeropplevelser, og hvilken innramming produsentene har benyttet i programmet. I dette kapitlet vil jeg gjennomgå informantenes tanker om hvilke konsekvenser Tangerudbakkens fremstillinger har. Her vil jeg ta opp den siste underproblemstillingen: *På hvilken måte skildres mennesker med utviklingshemming i media, og hvilke konsekvenser har dette?*

Jeg vil også ta opp hvordan de ulike gruppene reflekterer rundt hva deltakerne blir utsatt for i programmet. Hvordan konstruerer Tangerudbakken utviklingshemming? Hvilke føringer legger Tangerudbakken for forståelsen av mennesker med utviklingshemming, og er denne forståelsen inkluderende eller ekskluderende? Dette er spørsmål som jeg ønsker å besvare når jeg undersøker hvordan ”de andre” blir fremstilt i media.

Informantenes betraktninger rundt temaet har jeg delt inn i to hovedkategorier. Den første delen omhandler informantenes tanker om mangfold, åpenhet og økt forståelse av mennesker med utviklingshemming. Her ser informantene programmet som en positiv virkning for deltakerne. I den andre diskusjonen vil jeg ta for meg tanker rundt fysiske attributter som underholdning og hvordan serien konstruerer mindre heldige identiteter av en utsatt gruppe. I tillegg vil jeg presentere drøfting rundt hvordan serien fremmer og konstruerer *likhet* og *annerledeshet* og hvordan disse kan bidra til en inkludering eller ekskludering i samfunnet. Disse begrepene vil bli sentrale i forståelsen av Tangerudbakken som sosial konstruksjon.

6.1 Bryter ned fremmedfrykt og skaper åpenhet

Informantene var opptatt av å fremheve hvordan Tangerudbakken viser deltakerne som velfungerende mennesker som lever et vanlig liv. Publikumsinformant Inger presiserte på bakgrunn av denne tanken at mennesker med utviklingshemming ikke må forstås som en én gruppe, men ulike individer. Et av programmets hovedfokus er å få frem at deltakerne er vanlige samfunnsborgere. Denne fremstillingen virker det som at informantene mente hadde innflytelse på det de kalte ”fremmedfrykt for utviklingshemmede”. Dette mente publikumsinformant Martin gjenspeiles gjennom at programmet er ekte vare og at deltakerne på denne måten fremstår ”slik som oss”. Familiemedlemmene var langt mer skeptiske til hvorvidt serien skaper åpenhet og bryter ned fremmedfrykt, mens helsefagarbeiderne mente det kunne ha positive følger fordi publikum blir mer vant til å se mennesker med utviklingshemming i det offentlige rom. På den andre siden mente helsefagarbeiderne at denne forestillingen kan gi et skjevt bilde av gruppen fordi det som presenteres ikke

gjenspeiler virkeligheten. Publikummerne hadde på grunn av egne holdninger hatt stor nytte av å se på Tangerudbakken. Tidligere var de skeptiske og usikre i interaksjon med personer med utviklingshemming, På spørsmål om de hadde fått et annet syn på utviklingshemming etter at Tangerudbakken gikk på TV svarte de:

Inger: Litt ja. Mer positiv. Ikke at jeg var negativ i utgangspunktet, men fordi jeg ikke kjente så godt til..

Lene: Det var fremmed for oss!

Inger: Ja det var fremmed! Så da distanserte jeg meg mer fra dem enn jeg tror jeg vil gjøre nå.

Publikummerne Inger og Lene beskriver at utviklingshemming tidligere var et ukjent felt, og at Tangerudbakken har økt forståelsen for hva utviklingshemming er. Inger påpeker at serien har hatt direkte effekt på hennes tilnærming til mennesker med utviklingshemming på grunn av frykt for det fremmede. Inger, Martin og Jannicke utdyper hvordan serien har bidratt til at de ser på utviklingshemmede som vanlige mennesker, og at det på denne måten bidrar til å bryte barrierer:

Inger: Jeg blir i veldig godt humør når jeg ser på det. De er veldig flink synes jeg, til å bygge opp under det positive og fremstille positive ting, at de deltar i samfunnet, at det stilles krav til de, på lik linje som kanskje til oss da. Jeg følte ikke det var noen utdriting på noen måte, veldig realistisk. Det jeg synes er bra med programmet er også at de fokuserer litt på styrkene deres [...] istedenfor den der, ikke sykeliggjøringa da, men å vise et tragisk tilfelle, med trist musikk. Det er jo med på å bygge opp under at det er en kul gjeng.[...] Jeg tror folk i ettertid vil være mye mer positivt innstilt til for eksempel Downs og sånn når de ser hvordan de er til vanlig, at de kan være artig å henge med og sånn.

[...]

Martin: Det som er bra da er at det bygger ned fordommer.

Jannicke: Skaper åpenhet. [...] Det er jo mange som tenker det er jo et syndrom, det er en lidelse, det er noe galt, sant. Så vanligvis skyver vi jo bort slike ting, men å få det midt inn i stua, så ofte og på en slik, ja, 90% i hvert fall udelt positivt måte, skaper jo åpenhet. Tror det har endret mye til folk. Meg også, for så vidt!

Ved at programmet vektlegger individuelle egenskaper og viser dagligdagse aktiviteter i stedet for å fokusere på diagnosen mener Inger at Tangerudbakken underbygger de positive aspektene knyttet til utviklingshemming. Dette kan igjen føre til at holdninger mot gruppen som helhet vil være til deltakernes fordel. Hun presiserer at programmet tydeliggjør at de involverte aktørene er samfunnsborgere som gjør ”vanlige” aktiviteter. Det er positivt at

serien ikke ”spiller” på diagnosene og reproducerer stereotypi, men fokuserer på egenskapene de har som mennesker. Shakespeare (1994) mener positive skildringer er stimulerende for identitetsdannelse hos funksjonshemmede, og her kan vi se en sammenheng med hvordan publikum oppfatter at det er. I mediasammenheng er skjeve og forenklete forestillinger om funksjonshemmede vanlig, derfor kan det forstås som stimulerende at publikumsinformantene oppfattet dette som positivt.

Media er en arena der stereotypiske representasjoner blir utviklet og produsert (Barnes 1992, Longmore 2003), derfor er det en heldig virkning at Tangerudbakken oppleves som ikke-stereotypisk. Samtlige publikumsinformanter mente Tangerudbakken har skapt stimulerende holdninger når det kommer til åpenhet, godkjenning av gruppen i det offentlige rom og at det har bidratt til å bryte ned fordommer mot mennesker med en utviklingshemming. De mente måten serien var gjort på var *riktig* og *viktig*. I tillegg til at det har endret deres egne holdninger og tanker, har det skapt en forståelse i samfunnet som bukker på åpenhet og anerkjennelse i et større perspektiv. Publikumsinformantene var langt mer entusiastiske enn det familiemedlemmene var, selv om familiemedlemmene Åse og Silje prøvde å trekke frem det som var bra med serien:

Åse: Jeg tror det gir litt opplysning og, kanskje. I hvert fall blant unge.

[...]

Silje: I et samfunnsperspektiv så kan vi jo også tenke at et slikt type program åpner opp litt og at man får sett litt av mangfoldet som er blant oss, at man viser hva som rører seg. At man kan få et innblikk i ting som ikke alle ser til vanlig, da.

Åse og Silje bekrefter det publikumsinformantene observerte. Det faktum at gruppen presenteres i media og blir en del av den offentlige samtalen er stimulerende, og dette kan føre til åpenhet ved at en blir vant til og får et innblikk i ulike folkemasser i samfunnet. Åse kommenterer at det kan skape informasjon om utviklingshemming, blant de som ikke har så mye erfaring på området. Helsefagarbeiderne var som publikumsinformantene begeistret over de positive effektene Tangerudbakken har på forståelse og åpenhet. På spørsmål om hvordan de mente at programmet kan endre synet på hva folk tenker om utviklingshemmede svarte de:

Christian: Positivt, tror jeg.

Kari: Ja, jeg tror det minsker den terskelen [...] å prate med dem og sånn, den tror jeg blir mindre faktisk. Eller gi de en klem eller gå bort og prate. Tørr å gjøre det.

Helene: Ja. [...] Jeg tror det blir litt mer, om du kan kalle det ”vanlig” å se en utviklingshemmet ut blant folk. For det er det jeg i hvert fall har følt tidligere er at de blir så stirret på, og kanskje de ikke blir det så veldig nå lengre i og med at de blir

framstilt på TV'en som en litt positiv gjeng òg, så det kan være positivt den veien, tenker jeg.

[...]

Tove: Sånn sett er jo også Tangerudbakken positivt, for det kommer jo ut en historie om at de er velfungerende en del av dem òg.

Unni: Samtidig som det kanskje viser til andre da, som sitter i sofaen. At de har jo et vanlig liv sånn som oss alle andre. Fritid og fritidsaktiviteter, en jobb! Det er ikke noe forskjell!

Helene: De ønsker akkurat det samme som oss funksjonsfriske. De vil jo ha et likedan liv, bare at de trenger litt ekstra hjelp.

I gruppeintervjuets dialog diskuterte helsefagarbeidernes hvordan mennesker har en større forståelse for utviklingshemmede og en lavere terskel for å inkludere dem og akseptere dem som "vanlige" mennesker i det offentlige rom. Alle var enig i at en positiv formidling av gruppa bidrar til ufarliggjøring. Helsefaginformantene var også opptatt av hvordan en kunne fremme det publikumsgruppa observerte. Dette var at deltakerne og mennesker med utviklingshemming er vanlige personer som lever ordinære liv og at de mestrer dagligdagse aktiviteter på samme måte som alle andre. Helsefagarbeiderne var glade for at serien gjenspeiler det de ønsker at skal formidles om gruppen de arbeider med. Gjennom deres arbeidserfaringer vet de at det ikke er en forskjell på "de" og "oss", slik de oppfatter at andre mennesker tenker. Mennesker med en utviklingshemming har samme behov og ønsker som andre, og det er like mye mangfold og ulikhet blant denne gruppen som det er blant majoritetsbefolkningen. Helsefagarbeiderne var opptatt av å understreke at de stereotypiene og forestillingene en har om gruppen ikke stemmer, da gruppen er like uensartet som alle andre.

I følge Hermes (2010:390) anvender mottakerne mediebudskap ved å overføre dem i det virkelige liv i sosiale relasjoner med andre. Hermes mener medieforståelsen kan brukes til et samfunnsengasjement, og det å bruke mediebudskapet positivt kan være stimulerende for samfunnet. Ut i fra publikumsinformantenes refleksjoner kan vi derfor se at det som oppleves gjennom Tangerudbakken, tas med videre i den virkelige verden. Goffman (1974) belyste hvordan mennesker bruker innramminger i hverdagslivet, og i denne sammenhengen kan vi se hvordan mottakerne av mediebudskapet binder dette til det virkelige liv og gir mening til rammene. Gamson (1992:180) mener medieinnholdet er en viktig ressurs publikum har tilgjengelig, og han sier det oppstår en effekt når mediebudskapet blir brukt i sosial interaksjon, samtaler og diskurser. Ut i fra informantenes utsagn kan det tolkes som at deres bruk av Tangerudbakkens mediebudskap kan være en virkning på publikums holdninger.

I tillegg til åpenhet og forståelse, var *mangfold*, *integrering* og *inkludering* nøkkelbegreper informantene tok opp i gruppeintervjuene. Flere av gruppene fokuserte på at det var viktig at samfunnet tar tak i og viser frem mangfoldet av mennesker. Helsefagarbeiderne mente TV-tiden personer med utviklingshemming får gjennom Tangerudbakken er nødvendig og betydningsfullt i debatten om integrering og inkludering. Publikummer Inger sa: ”Også blir jeg også litt stolt av Norge også da, at de greier å ta vare på dem og inkludere de slik som det her”. Lene forklarte videre: ”Det som jeg synes er litt interessant er hvordan den gruppa der har vært ganske segregert, egentlig. [Fra] resten av samfunnet”. Inntrykket til Inger og Lene var at mennesker med utviklingshemming har vært separert fra andre i samfunnet. Gjennom serien får de et bilde av at velferdsstaten Norge tar vare på mennesker med ulike behov og at dette gjøres på en inkluderende måte. Helsefagarbeider Christian mente det var på høy tid å involvere mennesker med utviklingshemming i media og at det er viktig at alle samfunnsgrupper får deltatt i medieoffentligheten: ”Det vi må huske på, i verdens rikeste land, det er at vi må ha mangfoldet av folk. Og vi må vise frem mangfoldet! Og at det ikke er bare enere og elitefolk som blir kjørt frem”. Ideelt sett skal media være et demokratisk talerør for samfunnsborgere, og det er derfor forståelig at medieinstitusjonen skal være inkluderende og fungere som et sosialt fellesskap (Allern 1996). Gjennom HVPU-reformen skulle mennesker med utviklingshemming *inkluderes* og *normaliseres* inn i det norske samfunn (NOU 2001:22), og et viktig aspekt innenfor velferdsstatens inkluderingsideal kan derfor tolkes som deltakelse i media.

Helsefagarbeider Christian nevner *mangfold*, et begrep Sicakkan (2005 i Solvang 2006:169) mener må utvikles i analyser av sosial eksistens og ”annenhet”. Christian mener Tangerudbakken kan fungere som et ideal for å skape et mangfoldperspektiv i et samfunn der ikke bare ”elitebefolkningen” blir representert. Hernes (1978) mente det informasjonsrike samfunn fører til en splittelse befolkningen, og at media bidrar til denne informasjonskløften. Her kan Tangerudbakken forstås som en motsats til tankene om media som konfliktskaper. Ved å vise mangfoldet av mennesker kan media forstås som et bindeledd i befolkningen. Dette perspektivet reflekterer en holdning om at alle samfunnsgrupper bør inkluderes i mediebildet. Ut i fra et slikt synspunkt ser vi at Tangerudbakken konstruerer og omfavner mangfoldet og ulikheten. Oliver (1990) mener et fokus vekk fra inklusjon i normalitet kan være et positivt aspekt, noe informantene også la vekt på.

Mange av informantene hadde inntrykk av at serien hadde direkte positive konsekvenser for deltakerne. Publikumsinformant Jannicke sa hun trodde de involverte er glade for å være

med på programmet, at det gir dem gode opplevelser og beriker deres liv. I tillegg mente Inger at deltakerne ville sette pris på å bli kjendis. Silje hadde også noen tanker om hvilke opplevelser deltakerne sitter igjen med: ”Det er jo sikkert mange av dem som kan synes det er stas å bli gjenkjent og være en TV-figur. De fleste av dem vil sikkert få positiv oppmerksomhet da, at de synes det er kult”.

Det at deltakerne opplever positiv oppmerksomhet og kjendisstatus var også et inntrykk som helsefagarbeiderne satt igjen med. Christian mente at: ”Jeg tror faktisk mesteparten som er med på Tangerudbakken ser det som positivt. Det gir de styrke, selvbilde. Jeg tror det er ingen som lir noen ting negativt, men det har styrket selvbildet!”. Christians utsagn tyder på at han mente programmet har stimulerende følger for deltakerne. I følge Shakespeare (1994) vil positive fortellinger om mennesker med funksjonshemming være berikende for identitetskonstruksjon. I denne sammenheng mener enkelte av publikummerne og helsefagarbeiderne at utviklingshemmedes identitet kan ha en stimulerende utvikling. Tangerudbakkens fortellinger kan forstås som givende for funksjonshemmedes identitet, fordi det bidrar til et syn om at mennesker med utviklingshemming er velfungerende, aktive samfunnsborgere.

I en forlengelse av stimulerende fortellinger om programmet tok informantene opp diagnosen Downs syndrom som eksempel på hvordan mennesker med utviklingshemming tidligere har blitt betraktet:

Inger: De med Downs syndrom har ofte vært litt gjenstand for latterliggjøring ”der er en sånn” og flira hele klassen og sånn, ”ha-ha” de gjør så mye rart og er så artig. Men sånn som det fremstår her da, så tar de [det] seriøst, det de sier. De behandler de som hvem som helst andre som skulle ha sittet her.

[...]

Jannicke: [...] Jeg tror det er mange som tenker sånn, ”åh, Downs syndrom: sånn!”.

Lene: De har personligheter ja! Jeg føler at vi har blitt litt åpen for Downs syndrom. Hvor ufarliggjort det er, da.

Det virket som at publikumsinformantene, som ikke hadde en personlig relasjon til mennesker med Downs syndrom, hadde meninger om hva diagnosen innebærer. De forteller at de mener en utbredt holdning er at alle med Downs syndrom besitter de samme egenskapene. Dette gir en illustrasjon på at det eksisterer tanker og forestillinger om en hel gruppe, som blir vurdert ut i fra utviklingshemmingen og ikke individuelle egenskaper. Informantene påpeker at Tangerudbakkens skildringer har vært en bidragsyter til å endre

stereotypiene fordi det kommer frem at deltakerne er ulike selv om de har samme diagnose. Dette kan forstås som en stimulerende utvikling for dannelse av identitet. Mead (1943:135) mente at tilbakemelding på adferd har innvirkning på *selvet*. Hvis Tangerudbakkens identitetsfortellinger kan ha innvirkning på stereotyper og holdninger, kan også indirekte tilbakemeldinger påvirke selvet til deltakerne? Som jeg nevnte tidligere mener Shakespeare (1994) at positive fortellinger av funksjonshemming kan være positivt for identitetsskapingen, og om publikum behandler mennesker med utviklingshemming på en bestemt måte kan muligens dette også ha påvirkning på deres identitetskonstruksjon. Erfaringene vi tilegner oss i det sosiale liv i interaksjon med andre bidrar til å skape vår sosiale forståelse og derav også identitet (Blumer 1969:78). Derfor er det forståelig at publikums holdninger til mennesker med utviklingshemming også kan ha betydning på hvordan de utviklingshemmede betrakter og forstår seg selv.

Thomas-teoremet kan også være et forklaringsmoment i dette aspektet, et begrep som forklarer prosessen som skjer når man definerer en situasjon som virkelig, og der utfallet vil bli virkelig (Thomas og Thomas 1928:572 i Ritzer 2011). Denne prosessen forstås ut i fra at deltakernes adferd og representasjon gjennom media vil påvirke publikums oppfattelse og forståelse av dem. Gjennom publikums interaksjon med deltakerne (eller andre personer) kan mennesker med utviklingshemming sin identitet påvirkes. Relasjoner og situasjoner kan forstås som samfunnsskapt, og deltakernes identitet og ideer om funksjonshemming er derfor et forklaringsaspekt for en positiv utvikling av funksjonshemmedes selvilde og selvet.

Mange av helsefagarbeiderne og familieinformantene ønsket å formidle hvordan programmet tydeliggjør at personer med utviklingshemming lever tilnærmede like liv som andre i samfunnet. Ved å presentere hverdagsaktivitetene deltakerne deltar på viser programmet at aktørene lever ulike liv med forskjellig innhold, slik som "vanlige" samfunnsborgere. De spiller fotball, er i jobb, deltar på ferieturer, dugnader, rengjør i hjemmet og tar seg en fest, akkurat som alle andre. Programmet viser deltakerne i mange situasjoner der det konstrueres et bilde om *likhet* når det bygges opp en identifikasjon rundt utviklingshemmede der de forholder seg til de forventningene som eksisterer for en vanlig borger i samfunnet. Publikummerne og helsefagarbeiderne uttrykker at dette kommer godt frem i serien, og at denne likheten representerer gruppen på en god måte ved at det fokuseres på de samfunnsmessige likhetene, men også de personlighetsmessige ulikhetene. Også publikummer Lene registrerer likheten som Tangerudbakken konstruerer: "Jeg tror hvis de ikke hadde vist sårbare situasjoner og litt dumme og teite ting og sånn så har vi kanskje trodd at de hadde vært annerledes, for vi ser jo at de er veldig lik oss!". Sitatet til Lene illustrerer at

programmet bidrar til å konstruere en identifikasjon rundt deltakerne som bygger på en lik forståelse av mennesker med utviklingshemming og publikum, samtidig som vi kan se hvordan programmet viser samfunnets mangfold.

Selv om informantene vektla nyttige sider av programmet var det også andre innvendinger om at programmet underbygger kritikkverdige følger for mennesker med utviklingshemming. Hva tenker informantene om fremstillingen av de fysiske egenskapene til deltakerne?

6.2 Fremstillingen av fysiske attributter

Tangerudbakkens hovedfokus er dagligdagse aktiviteter og situasjoner rundt deltakerne. Dokumentar/realityformatet gjør at det vies mye tid til filming av hver enkelt person der de deltar i ulike situasjoner rundt bestemte tema. I forbindelse med dette reflekterte informantene over tiden som ble brukt på å filme de fysiske trekkene til deltakerne som karakteriserer dem på bestemte måter. I følge produsentene var ikke dette tilfellet, og de ønsket å formidle et syn om at deltakernes funksjonshemming nødvendigvis må forstås som en del av livet til dem, men ikke som et overdrevent fokus:

For dem som har sett hele serien, er ikke de fysiske attributtene til beboerne til Tangerudbakken et hovedfokus. Når vektproblemer er en problemstilling som opptar mye fokus hos for eksempel [navn på deltaker], er dette noe vi følger som en del av hverdagslivet – både i oppturer og nedturer. At [navn på deltaker] har cerebral parese og av den grunn har dårlig balanse og en stiv kropp, er dette noe vi forteller om for at folk skal få en økt forståelse for hvilke utfordringer han har i hverdagen. I tillegg viser serien også gode fysiske attributter i for eksempel fotballaget til [navn på deltaker], BUL, som trener utrolig hardt og er i god fysisk form. Vi viser [navn på deltaker] som rir, og generell fysisk mestring i form av svømming, boksing, dansing.

Produsentene forteller her at Tangerudbakken ikke har et sentralt fokus på de fysiske attributtene til deltakerne. De mente at kameravinklinger og klipping av programmet i liten grad understreker fysiske kjennetegn på utviklingshemming, men at det som er tatt med er en viktig del av deltakernes liv. Hvordan oppfatter informantene dette aspektet? Et gjennomgående tema publikumsinformantene diskuterte var spørsmål rundt hvordan serien valgte å fremstille temabaserte vinklinger knyttet til mat, trening og kjærlighet. Her ligger det en forståelse til grunn av at kameraføring og vinklingen i programmet, implisitt, kan skape fremstillinger der lite blir overlatt til fantasien. Mange av disse fokusene er kroppsrelatert, noe familiemedlemmene spesielt reagerte på. Publikummerne bet seg også merke i hvordan mange av situasjonene handlet om mat, kosthold og ernæring og hvordan det er et stort fokus på filming knyttet til det som er matrelatert: ”En ting som jeg har lagt merke til i den serien

her da, er at de spiser veldig usunt. Jeg tenker at de spiser mer usunt enn oss, eller om det bare blir fremstilt sånn? De er jo ganske store”. Publikummerne betraktet omfanget av matrelaterte situasjoner i serien, og diskuterte at det virket som at deltakerne har en usunn livsstil. De matrelaterte temaene kan synes å underbygge eksisterende teorier om at mennesker med utviklingshemming har et ukontrollert forhold til mat. Mange mennesker med utviklingshemming *har* helse- og ernæringsrelaterte problemer, og flere av disse utfordringene er tilknyttet diagnosens karakter (Jakobsen 2014). Familiemedlem Silje mener fokuset på mat, trening og vekt medvirker til å skape uheldige forestillinger om mennesker med en utviklingshemming, og at serien bruker temabaserte virkemidler som dette til å underbygge allerede eksisterende tanker om gruppen:

Det er ofte vanlig for de å slite med vekt, det er vanskelig for dem å kontrollere det også blir det liksom harselert litt med da. Han skal på trening også hører man skikkelig slurp med colaen rett før han går inn. Jeg tror at de kan bli knyttet til eller forbundet med ting som ikke nødvendigvis trenger å være så hyggelig da, at de blir fremstilt litt ensidig.

Her understreker Silje det publikumsgruppen mistenkte, at mange med utviklingshemming har vanskeligheter med å beherske vektrelaterte utfordringer (Jakobsen 2014). Ved at serien fokuserer på fysiske forhold blir en observatør av det familiemedlem Vibeke kaller ”hjelpeløsheten” deltakerne ikke kan noe for: ”På en måte plukker ut de her tingene som, litt som den knyttingen av buksa og litt sånn der, hjelpeløsheten også. Vi kjenner jo det igjen men jeg tenker ikke at det er noen gunstig fremstilling i et slik program”. Vibeke identifiserer situasjonene i programmet ut i fra egne erfaringer, men hun mener mediefremstillingen ikke fører med seg gode formål. Slike fortellinger mener Silje og Vibeke ikke har en god innflytelse på identitetskonstruksjonen til mennesker med utviklingshemming. Det kan synes at de mener fokuset på hjelpeløsheten forsterker stereotypiene av deltakerne og skaper et stigmatiserende syn av individenes egenskaper (Sherry 2006). Silje observerte også andre scener der programmet utnytter denne ”hjelpeløsheten”, og her trekker hun frem den samme scenen som ble diskutert i kapittel 5.2:

Silje: Den ene scenen der de er på te-selskap til hverandre så synes jeg, i forhold til hvordan de presenterer det da, så er det liksom litt sånn munter musikk og te-selskap, også kommer de inn også bare blir det helt stille, også sitter de der! Da synes jeg de på en måte harselerer litt med deres ensomhet eller hva det skulle være. Det blir liksom en sånn: nå skal det være hyggelig, nå skal det være te-selskap også bare.. ”hm!”. Ja, okei?! (sier oppgitt, spørrende).

Vibeke: Så begynner de å snakke om grand prix, ikke sant, som mine unger på 8 år gjør, altså, det er litt naivt og barnslig. Den fremstillinga blir helt feil. De får jo sine personlighetstrekk gjennom den.

[...]

Silje: Det er noen dramaturgiske fremstillinger som er litt uheldig. [Navn på deltaker] blir veldig ofte fremstilt i forbindelse med kjærestier, gutter, kropp, tema. Altså, de lager jo personligheten hennes da gjennom TV på en måte, og den blir veldig knyttet til et bestemt tema. Hun er guttegal, også spiller de på det.

Silje forklarer at det er forskjell på å kjenne igjen enkelte trekk ved utviklingshemmede for de som har nære relasjoner til gruppen og de som ikke har det. Ved at serien spiller på ulike dramaturgiske fremstillinger som å tilegne deltakerne personlighetstrekk, gjør det at det kan skape et ensidig bilde av aktørene. Silje reagerer også på at enkelte av situasjonene som får sendetid er klippet sammen på den måten at det ikke går i deltakernes favør. Disse klippede situasjonene skaper en uheldig fremstilling fordi de bidrar til å opprettholde stereotypiske bilder av hva utviklingshemming er.

Kassah og Kassah (2009:59) mener fremstillingen av mennesker med nedsatt funksjonsevne vil påvirke hvordan samfunnet betrakter og forstår dem, og i dette tilfellet er Silje bekymret for at dette fokuset ikke kommer i deltakernes favør. De kulturelle fremstillingene kan føre til det Goffman (1963) kaller *stigma*, et avviksstempel noen får på bakgrunn av sykdom eller atferd. Stigmastempelet kan forstås som samfunnsskapt, da det er individers reaksjoner på en person eller en handling som utløser det. Stigmatiseringsbegrepet kan føre til at noen blir stemplet som avvikere ved at andre oppfatter en som avvik (Becker 1963). I forbindelse med informantenes tanker er det interessant å tenke seg at Tangerudbakkens mediefremstillinger kan føre til at deltakerne blir stigmatisert og betegnet som avvik. Tidligere undersøkelser viser at mennesker med nedsatt funksjonsevne blir fremstilt som *ofre, helter, byrder* eller som en *kuriositet* (Grue og Eide 2014, Farnall og Smith 1999:660), kategorier som kan forstås som stemplende. I følge de kvantitative undersøkelsene til Grue og Eide (2014) eksisterer det stereotypiske kategoriseringer i norske medier. Om måten en forholder seg til funksjonshemmede på kan farges av mediefremstillinger (Barnes 1992, Longmore 2003), kan det være at mennesker behandler personer med utviklingshemming på bakgrunn av avviksbegrepene.

Både stigmatiserings- og avviksbegrepet er fruktbare for å forstå hvilke føringer Tangerudbakken legger når publikum oppfatter og tolker mediebudskapet slik de gjør. Et spesifikk fokus utbredes av familiemedlem Eivind. Han forklarer hvordan mennesker med Downs syndrom har spesielle kjennetegn forårsaket av diagnosen som ikke er tjent med å få

tilegnet den TV-tiden det får: ”Mennesker med Downs syndrom har tungen ute ganske ofte, det er jo en kjensgjerning men det er jo ikke akkurat den beste situasjonen å se sånne personer som har det syndromet i for det er ikke noe de vil”. Ved å filme kroppsdel og reaksjoner som kan forstås som uønskelig kan en bidra til å ta fokuset bort fra individets personlige egenskaper. Det er en kroppsfokusering som gir et uheldig bilde av deltakerne fordi det åpner opp og gir rom for fysisk karaktertrekk som underholdning. På denne måten kan en tenke seg til at en reduserer deltakerne til objekter som eksisterer for underholdningen sin del, og dette driver tanken bort om at programmet eksisterer på bakgrunn av ideen om Tangerudbakken som et ledd i arbeidet for inkludering og normalisering. Her blir det en kikker-situasjon og ikke en gjensidig positiv opplevelse av programmet som begge gruppene (deltakerne og publikummet) tar del i med samme utgangspunkt.

Dette kan igjen linkes til *krypdysinstinkt* jeg diskuterte i kapittel 4.2. Dette instinktet hentyder at publikum får bekreftet sin normalitet av å se på andres funksjonshemninger (Boak 1997 i Eide 2014a:12-13). Det kan synes som at den uheldige kameravinklingen og klippingen gir grobunn for at instinktet kan vokse. I kapittel 5.1 diskuterte jeg informantenes tanker rundt freakshow og hvordan medieformatet og medieinnrammingen kan skape sammenligninger med tivoli- og sirkusbevegelsen. Disse fremstillingene handlet om å stille ut ”fysiske avvik”. Er Tangerudbakkens fremstillinger av fysiske egenskaper et moderne freakshow? I følge Shakespeare (1994:290) har funksjonshemmede gjennom freakshowenes tid blitt sett på passive, ikke-menneskelige objekter. Derfor må en forstå funksjonshemmede som en annenhet i forhold til ikke-funksjonshemmede. Tangerudbakken vil gjennom denne type fokus implisitt understreke forskjellene mellom ”de og oss”. De uheldige fokusene informantene trekker frem kan *minne* om et freakshow, men det blir vanskelig å argumentere for at serien i sin helhet kan sammenlignes med det. Tangerudbakken kan forstås som mer inkluderende enn det gamle freakshows var, der en eksplisitt skulle utstille mennesker på bakgrunn av sykdom (Bogdan 1988). Hva mener informantene at slike fremstillingene bidrar til? I samtale med familiemedlemmene kom det frem hva de syntes:

I: Bidrar serien til å stigmatisere mer? Opprettholder den de stereotypiene som finnes, eller gjør den ikke det?

Eivind: Ja jeg mener det.

Silje: Det mener jeg også. I forhold til hvilke ideer man kanskje forbinder med Downs syndrom for eksempel, at man er opptatt av kropp og kjærlighet eller at man har problem, [...] ikke klarer å regulere matinntaket, slik problematikk som de virkelig setter på spissen i denne serien her. Kanskje [de] kunne kommet med litt

nyere perspektiver om den diagnosen da. Men jeg føler at de velger ut noen ting som sammentreffer veldig med mange ideer jeg tror eksisterer om for eksempel diagnosen Downs syndrom.

Vibeke: Ja jeg tror det er med på å bidra til mer stigmatisering enn mindre. Downs er jo ganske sentralt i Tangerudbakken men det er jo liksom de utviklingshemmede man putter i en bås også. ”Sånn” er det å være utviklingshemmet.

Dialogen med familiegruppa belyser at de mente fremstillingen av deltakerne var av uheldig karakter og at vinklingen i programmet bidrar til å bås-sette utviklingshemmede og skape stigmatisering, slik annenhetsperspektivet kan bidra til. Grue (2006) belyser at det har vært vanlig å se på kroppen som avvikende i kulturelle representasjoner. Vår naturlige trang til å kategorisere mennesker gjør at avviket forstås som samfunnsskapt (Solvang 2006:169). Informantene mente at mange ideer om Downs syndrom kan bekrefte gjennom Tangerudbakken, noe som kan bidra at disse forestillingene reproduseres. Helsefagarbeider Christian mente at de bak serien valgte ut mennesker med Downs syndrom fordi de har utstråling, og at de plukket ut enkeltpersoner med utstråling fordi det gir bedre underholdning:

Jeg tror det er håndplukkede utviklingshemmede som er med. Hvis man satt sammen fem positive med Downs syndrom, som er blid hele tiden, så vil hele Norge elske det her! Men slik er ikke alle som er under hatten ”utviklingshemning”. [...] De med Downs syndrom de utstråler, derom ingen tvil! [...] Også er det jo et stort spørsmål om: tjener det gruppen? Er det til fordel? Jeg har jo møtt folk som har sagt ”du verden så heldig du er Christian, som har den jobben du har. For de er da så blide bestandig!” Men så har jeg jo møtt publikum og folk, når noen har hatt av seg bukse og pissa på gata. Da går folk. Da snur de ryggen til. Kasta opp på restaurant. Da går folk. Det er mange som har sagt til meg gjennom mitt arbeidsliv ”du er heldig du som har den jobben. Det må jo være bare artig, hele tiden!”. Det er ikke helt slik som folk flest oppfatter det.

Christian forklarer hvordan utvelgelsesprosessen i programmet er knyttet til en idé om å velge de menneskene med utviklingshemming som har en stor grad av karisma som kan sjarmere og underholde publikum. Hans mening er at dette kan føre til et ensidig syn på hva utviklingshemming er. I jobbsammenheng har han møtt holdninger blant folk om at mennesker med utviklingshemming besitter en spesiell personlighet som er preget av urealistiske kvaliteter. Han trekker paralleller mellom deltakerne som på grunn av sin utstråling blir plukket ut til å delta i programmet og uønsket eller avvikende adferd hos mennesker med utviklingshemming i det ”virkelige” liv. På grunn av seriens fokus av deltakernes utstråling mener Christian det kan gi virkelighetsfjerne forventninger til hvordan mennesker med utviklingshemming oppfører seg i praksis og at dette gir et uheldig resultat fordi det gir et feil

bilde av virkeligheten. Christian belyser det som kan forstås som Tangerudbakkens konstruksjon av annerledeshet, en form for *avvik* som viker for normaliteten.

Mennesker med utviklingshemming sees som en sosial gruppe som bryter med normaliteten slik vi oppfatter den (Grue 2004:182). Avviks- og normaliseringsbegrepet er sammensatte og komplekse begrep som ikke kan sees uavhengig av hverandre. Grue (2014:30) mener annerledesbegrepet er kulturelt og historisk betinget, og blir konstruert gjennom en fremstilling av kropp, blikk, diskurs og makt. Dette kan vi også se forekommer gjennom Tangerudbakken. Programmets uheldige fokus på fysiske attributter som kan stemme med eksisterende ideer om mennesker med utviklingshemming har i følge informantene et stort forbedringspotensial. Produsentenes ambisjoner har på mange måter vært det motsatte av slik det ble oppfattet:

[...] vi mener det er viktige å presisere at utviklingshemmede ikke kan klassifiseres som en gruppe, ettersom hver og en er like forskjellig som alle andre i samfunnet ellers. Det er kanskje nettopp det vi er opptatt av, å vise at enkeltindividene i dette bofelleskapet er like forskjellige som i alle andre borettslag.

Produsentene forklarer her hvordan de har ønsket å vise mangfoldet i serien og at det er uheldig at en ser på personer med utviklingshemming som en gruppe. Igjen ser vi konturene av det som ble tatt opp i kapittel 5 om produksjon- og resepsjonsanalyse. Dette understreker viktigheten av å se helhetlig på bildet. Det kan forstås som alvorlig når informantene oppfatter programmet på så ulike måter som produsentene har men det til å være, spesielt når det har uheldige følger for en allerede utsatt gruppe. En av forklaringen for hvordan informantene oppfatter det forskjellig kan være på bakgrunn av det Pinch og Bijker (1984:414) kaller *relevante sosiale grupper*. Informantgruppene vil ha ulik tilnærming til forståelsen av fremstillingen fordi de har ulike posisjoner. Alle ønsker å forme samfunnets oppfatning ut i fra sine preferanser, på bakgrunn av den virkelighetsforståelsen de navigerer ut i fra. Begrepet er nyttig for å forklare hvilke problemer og forståelser informantene trekker frem. I forbindelse med avviksaspektet som underholdning har vi sett hvordan de tre gruppene har forstått fremstillingen ulikt. Selv om mange også er enig i at det eksisterer problemer rundt fremstillingen, har de forskjellige måter å tilnærme seg og omfavne det.

6.3 Oppsummering

I det siste analysekapitlet har jeg vist hvordan informantene forholdt seg til ”de andre” i media. Det var to rådende tanker innenfor dette temaet. Det første handlet om at

Tangerudbakken bryter ned fremmedfrykt og skaper åpenhet. Publikumsinformantene mente programmet har hatt positiv effekt på samfunnets fremmedfrykt. I tillegg var de opptatt av at serien viser og formidler det "ekte" og at det gir et autentisk innblikk i livet til personer med utviklingshemming. Familiemedlemmene var ikke like begeistret. De synes at "måten serien er gjort på" gjør at det ikke åpner opp for mer åpenhet eller ytterligere godkjenning av gruppen. Helsefagarbeiderne, derimot, mente serien kan skape mer aksept og bidra til en større forståelse for utviklingshemmede som ferdes i det offentlige rom. De mente også at det kommer frem at de er like som andre personer: "De ønsker akkurat det samme som oss funksjonsfriske. De vil jo ha et likedan liv, bare at de trenger litt ekstra hjelp" (Helene). Det virket som at publikumsinformantene og helsefagarbeiderne mente serien var stimulerende fordi rammene for å være utviklingshemmet får en positiv klang i den offentlige diskursen i samfunnet. Informantene mente også at de trodde aktørene i serien erfarte deltakelsen som positiv, og at serien opplevdes som et eventyr med mange fordeler.

Det andre temaet som gikk igjen i dette analysekapitlet var Tangerudbakkens tendens til å fremstille fysiske avvik som underholdning. Dette kan føre at deltakerne blottlegges på en uheldig måte. Dette kan skape ideer og stereotypier om utviklingshemming og gir et skjevt bilde på hva utviklingshemming er. Ved at man fokuserer på "avvikene" de ulike deltakerne har, kan det bidra til å danne en forståelse av deres utviklingshemming som kan være uheldig for individene som helhet. Ut i fra refleksjonene til informantene kan det minne om at programmet er en moderne utgave av et freakshow der fysiske egenskaper blir gjort til et salgbar produkt. Dette synet var dog delt mellom informantgruppene. Publikumsinformantene reflekterte i liten grad over freakshowaspektet, men enkelte av familiemedlemmene mente det kunne forstås slik. De mente at måten serien blir klippet på og fokuseringen på de fysiske avvikene deltakerne ikke kan noe for bidrar til stigmatisering av personer med utviklingshemming. Her underbygges forskjellene mellom det å ha en nær relasjon til mennesker med utviklingshemming og ikke, ved at en har forskjellige typer forståelser for hvilke konsekvenser programmet har. Produsentene mente de hadde prøvd å fremstille deltakerne som ulike individer, og mente de fysiske trekkene var en del av deltakernes virkelighet og hverdagsliv. På bakgrunn av informantenes refleksjoner kan det synes som at Tangerudbakken skaper en konstruksjon av *likhet* og *annerledeshet* som både kan forstås som omfavnende og ekskluderende. Disse konstruksjonene kan bidra til å skape et inntrykk av hvordan mennesker med utviklingshemming er, som kan forme den offentlige diskursen om utviklingshemming.

7. Avslutning

Mennesker med utviklingshemming har historisk sett blitt ekskludert og diskriminert i samfunnet og i media. I denne studien har jeg undersøkt hvordan ulike samfunnsgrupper forstår fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i TV-serien *Tangerudbakken Borettslag*. Jeg trekker på en forståelse av samfunnet som et medialisert sosialt fellesskap, der mediedekningen påvirker publikums identitetskonstruksjon og virkelighetsforståelse. Jeg ser på dette i et mediesosiologisk lys, fordi medias rammer utgjør en stor del av vårt hverdags- og samfunnsnivå, noe som underbygger viktigheten av studien. Medieinkluderingen i *Tangerudbakken* er i tråd med HVPU-reformens ideal om *normalisering* og *integrering* (NOU 2001:22:398).

I analysekapitlene har jeg belyst hvordan informantene mine opplever at *Tangerudbakken* konstruerer en identitet og tilhørighet av *likhet* og *annerledeshet*. Disse aspektene virker på ulike måter som ekskluderende og inkluderende faktorer.

Det empiriske materialet er generert ut i fra tre fokusgruppeintervju: publikummere som har sett TV-serien *Tangerudbakken*, helsefagarbeidere og familiemedlemmer av mennesker med utviklingshemming. Det er i tillegg gjennomført et e-postintervju av produsenter og foreldre av den ene deltakeren i serien. Disse *relevante gruppene* hadde alle ulike posisjoner og forhold til temaet som er tatt opp (Pinch og Bijker 1984), og det var interessant å se de varierte perspektivene og refleksjonene de tok opp i intervjuene.

Den empiriske tilnærmingen har vært inspirert av metoden *Grounded Theory* (Glaser 2010). Informantenes sitater har derfor vært førende for analysekapitlene, og valg av teoretisk bakteppe. På bakgrunn av informantenes sitater har oppgavens teoretiske utgangspunktet vært tilknyttet velferd-, avvik- og mediesosiologi.

I det følgende avsnittet vil jeg gjennomgå hovedfunn fra analysen i form av en figur som viser *Tangerudbakkens* identitet- og tilhørighetskonstruksjon av *likhet* og *annerledeshet*. Deretter vil jeg gjennomgå en diskusjon der jeg introduserer ”*Tangerudbakkeneffekten*”. I denne delen vil jeg innlemme problemstillingen i en historisk og teoretisk kontekst. Avslutningsvis presenterer jeg forslag til videre forskning.

7.1 Studiens hovedfunn: identitet og tilhørighetskonstruksjon

I *Seeropplevelser* (kapittel 4) tok jeg opp den første underproblemstillingen: *Hvordan kan en forstå seeropplevelsen av Tangerudbakken?* Her diskuterte informantene at *Tangerudbakken* både fungerer som et underholdningsprogram og et informasjonsprogram som orienterer om

utviklingshemming. Informantene mente faksjonsformen delvis kunne ha noe av skylden for hvorfor man ler *av* og ikke *med* deltakerne. Samtidig uttrykte enkelte av informantene at deltakernes selvironiske holdning åpnet opp for å le *med* og ikke *av* dem. Familiemedlemmene og helsefagarbeiderne mente programmet generelt er en solskinnshistorie som ikke har konsensus med virkeligheten og kunne derfor ikke relatere det til egne erfaringer. Dette viser en konflikt med produsentenes ambisjoner, som ønsket å vise Tangerudbakkens virkelighet. Her kan mottakerne av mediebudskapet forstås som aktive brukere, som tolker og forstår media uavhengig av Tangerudbakkens produksjon. Ansvaret kan sees som delt i forståelsen og virkeliggjøringen av mediebudskapet.

Den andre underproblemstillingen i oppgaven er: *Hvilken rolle har media i oppfatningsetableringen av mennesker med utviklingshemming?* I *Medieinnramminger* (kapittel 5) uttrykte informantene bekymring for samtykkekompetansen hos deltakerne. Enkelte av informantene mente dette aspektet var et produsentansvar, men publikumsinformantene mente samtidig at produsentene ikke har brutt en etisk grense. Informantene ønsket at deltakerne burde få den TV-tiden de er tildelt, fordi det er viktig å vise mangfoldet i samfunnet og bidra til å inkludere mennesker med utviklingshemming i media. Informantene diskuterte hvorvidt Tangerudbakken er et *freakshow* blant annet på bakgrunn av samtykkekompetansen. De betvilte på denne måten produsentenes baktanker. Redigeringsteknikkene produsentene benytter seg av kan påvirke deltakernes forståelse av mediebudskapet og produsentene innrammer serien for å fremheve følelser og inntrykk. Samtidig var informantene også tydelig på at det er opp til publikum hvordan mediebudskapet bør forstås.

I *"De andre" i media* (kapittel 6) diskuterte jeg den siste problemstillingen: *På hvilken måte skildres mennesker med utviklingshemming i media, og hvilke konsekvenser har dette?* I følge de fleste informantene bryter TV-serien Tangerudbakken med fremmedfrykt og skaper åpenhet. Programmet kan brukes til å endre eller skape diskurser samfunnet, og gir en større forståelse for mennesker med utviklingshemming. Samtidig mente mange at enkelte av presentasjonene kan bidra til å underbygge utviklingshemmingen på en uheldig måte, og at serien skaper temabaserte personlighetstrekk.

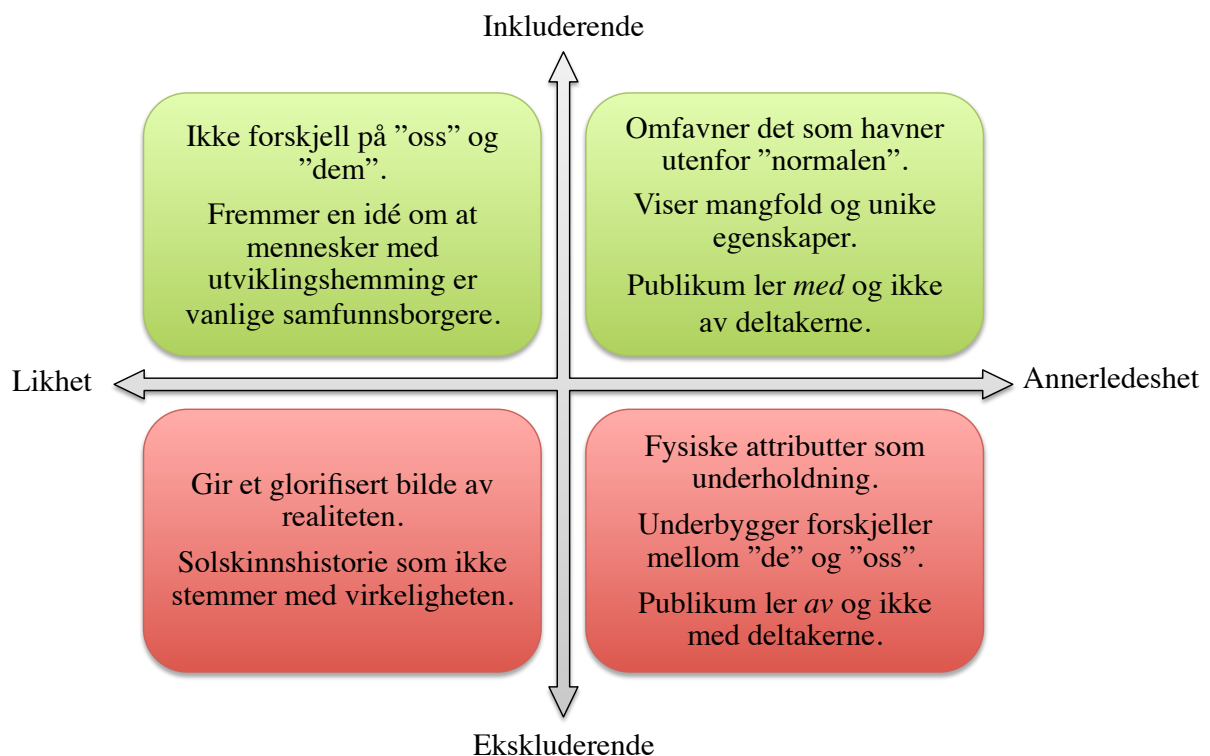
På bakgrunn av informantenes refleksjoner i alle analysene trekker jeg ut to rådende holdninger om hva de mener Tangerudbakken har bidratt til. Disse holdningene er en konstruksjon av identitet som kan forstås som samfunnsinkluderende eller ekskluderende.

For det første: informantene uttrykte en holdning om at Tangerudbakken konstruerer en *likhet*. Denne kan også være inkluderende og ekskluderende. Inkluderende fordi deltakerne

fremstår som vanlige samfunnsborgere med ordinære liv. Ekskluderende fordi denne likheten i følge familie- og helsefaginformantene ikke stemmer med det de opplever er virkeligheten.

For det andre: enkelte av informantene trekker frem Tangerudbakkens overdrevne fokus på fysiske attributter. Disse attributtene gjelder de egenskapene som tydeliggjør skillet mellom de som har utviklingshemming og ikke. Informantene mener fokuset er uheldig fordi det understreker avviksperspektivet av en utsatt gruppe. *Annerledesheten* blir presentert som underholdning, noe som kan reprodusere stereotyper og bidra til større forskjeller mellom publikum og mennesker med utviklingshemming. Utviklingshemming blir på denne måten et salgbar produkt som skaper bestemte personlighetstrekk og temabaserte vinklinger som knyttes direkte til diagnosen. På den andre siden mente noen informanter dette fokuset på *annerledesheten* var stimulerende, fordi det bygger opp under mangfoldet i samfunnet. Enkelte påpekte at en ved å omfavne den unike *annerledesheten* gir et økende bilde om at en er et vanlig menneske selv om en har en utviklingshemming.

For å tydeliggjøre informantenes refleksjoner av Tangerudbakkens likhets- og *annerledeshet* har jeg utarbeidet en figur som oppsummerer intervjuenes hovedtema:

Figur 4 Tangerudbakkens identitets- og tilhørighetskonstruksjon av likhet og *annerledeshet*.

I figuren ovenfor ser vi hovedtemaene som informantene mine tok opp tilknyttet fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i Tangerudbakken.

Bolken nederst til venstre rommer en *ekskluderende likhet* fordi serien bagatelliserer hverdagen og virkeligheten, og viser mennesker med utviklingshemming som én bestemt gruppe.

Nederst til høyre ser vi boksen ser vi hvordan programmet fremmer en *ekskluderende annerledeshet*. Dette gjøres ved at mediefeltet bruker avvik som underholdning og på denne måten skaper et større skille mellom de som ikke har en utviklingshemming og de med.

Øverst til høyre er hovedpoengene at Tangerudbakken medvirker til en *inkluderende annerledeshet* ved å omfavne ulikheten og mangfoldet. Her kommer de ulike personlighetstrekkene til deltakerne tydelig frem, og informantene forsto deltakernes selvironi som en invitasjon til å le *med* og ikke av dem.

Øverst til venstre er *inkluderende likhet*, som rommer informantenes tanker om at mennesker med utviklingshemming er vanlige borgere som bidrar til samfunnet på samme måte som alle andre.

Hele figuren ovenfor rommer hovedpoengene til mine informanter når de snakket om hva de følte og opplevde at Tangerudbakken bidrar til. Videre vil jeg nå diskutere hvordan denne tilhørighet- og identitetsforståelsen Tangerudbakken konstruerer kan inkluderes i det jeg kaller ”Tangerudbakkeneffekten”. Dette begrepet forklarer de direkte og indirekte effektene Tangerudbakken kan ha hatt på ulike samfunnsområder. Dette viser jeg ved å diskutere hvordan programmet kan ha bidratt til å sette temaet om utviklingshemming på dagsorden, og øke tanken for hvordan vi forholder oss til fenomenet utviklingshemming.

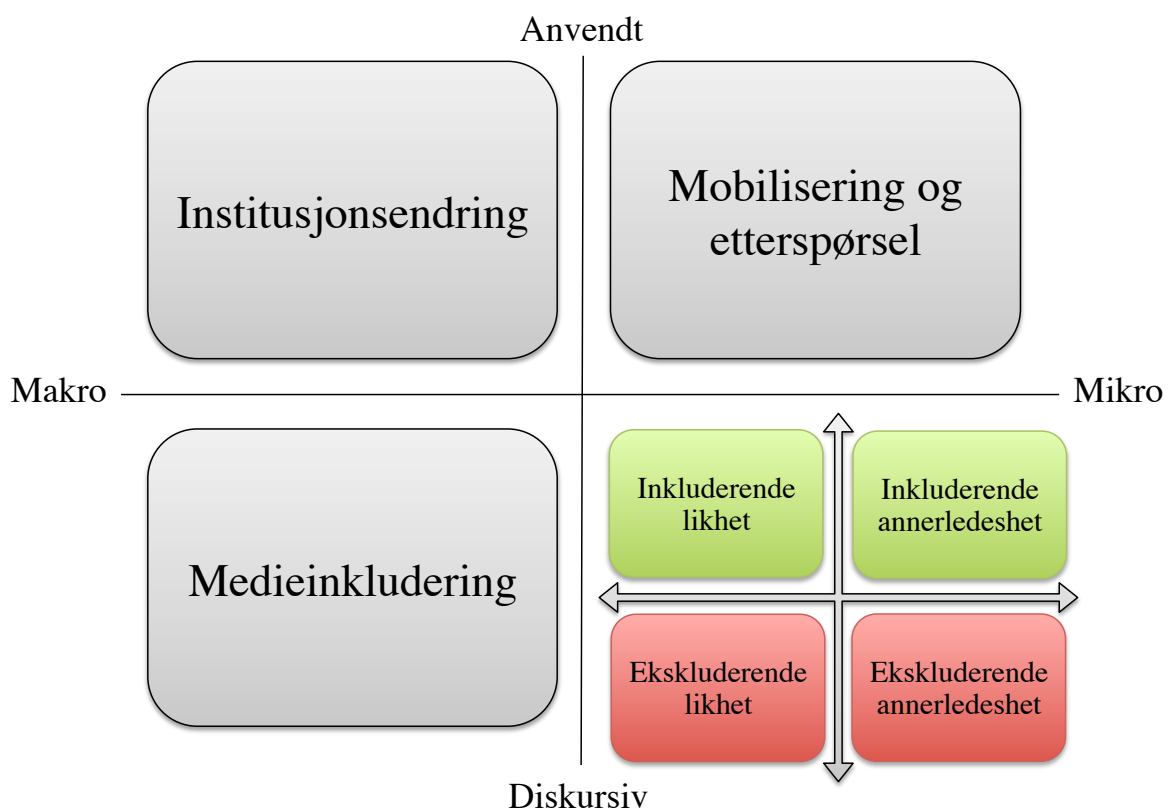
7.2 ”Tangerudbakkeneffekten”

Oppgavens overordnede problemstilling er: *På hvilken måte kan en forstå ulike gruppers oppfatninger av Tangerudbakkens fremstilling av mennesker med utviklingshemming, og hvilke virkninger har programmet?* I dette kapitlet vil jeg presentere oppgavens hovedfunn og besvare problemstillingen med å lansere begrepet ”Tangerudbakkeneffekten”. Dette blir også oppgavens konklusjon.

Informantenes oppfatninger av programmets fremstillinger ble belyst i figuren i forrige del. Der illustrerte jeg hvordan Tangerudbakken konstruerer et gjennomgående fokus av identitet og tilhørighet. Kitzinger (2010) mener den nye effektforskningstradisjonen med bruk av flere metoder kan være nyttig for å belyse medias virkninger fordi en kan få innsikt i flere aspekter rundt det som undersøkes. Informantenes tanker og refleksjoner var nyttige for å få

innsikt i hvordan de tolker og forstår mediebudskapet i Tangerudbakken. Samtidig var det gunstig å komplementere med produksjonsanalyse. Intervjuet med produsentene og foreldrene belyste at mange av diskusjonene om programmet var konfliktfylte. Betydningene Tangerudbakken har hatt kan forstås som virksomme fordi vi forholder oss til mennesker med utviklingshemming på en annen måte enn tidligere. Gamson (1992) mener en kan se en medieeffekt når mennesker anvender mediebudskapet i det daglige liv. I Tangerudbakkens eksempel ser vi at serien har vært virksom for informantenes forståelse av utviklingshemming. Denne forståelsen viser et motsetningsfylt bilde da informantenes oppfatninger var dynamiske. Informantene hadde både positive og kritiske tanker rundt Tangerudbakkens fremstillinger.

Tangerudbakkens virkninger tar jeg et steg videre og jeg vil nå presentere begrepet *Tangerudbakkeneffekten*, der fokusgruppeinformantenes refleksjoner (fra figur 4) inngår. Dette begrepet innebærer de diskursive og anvendte følgene programmene har hatt på ulike områder i samfunnslivet, og kan være fruktbart å benytte seg av i forståelsen av tv-program om mennesker med utviklingshemming. Tangerudbakkeneffekten har jeg illustrert i form av en firefeltstabell som inneholder *medieinkludering*, informantenes refleksjoner (figur 4), *mobilisering og etterspørsel* og *institusjonsendring*:

Figur 5 Tangerudbakkeneffekten.

Her ser vi Tangerudbakkeneffekten i form av en firefeltstabell som viser de praktiske (anvendt) og holdningsrettede (diskursive) påvirkningene på ulike samfunnsområder på mikro og makronivå. Jeg vil nå forklare hva hver enkelt bolk innebærer og hvordan vi kan forstå dem i en historisk og teoretisk kontekst. Disse bolkene vil også være en del av oppgavens konklusjoner.

Medieinkludering handler om at Tangerudbakken er en konkret inkludering der serien er et særegent program som handler *om* og *med* mennesker med utviklingshemming. Medieinstitusjonen, som forstås som den fjerde statsmakt (Allern 1996:39) er på makronivå, og medieinkluderingen kan derfor knyttes til samfunnsstrukturelle rammer. Medieinkluderingen er i tråd med HVPU-reformens ideal, nemlig *normalisering* og *integrering* (NOU 2001:22:398). Den kan også forstås som diskursiv fordi massemedias rolle er et viktig bindeledd i samfunnet (McCombs 1994:3). I følge Hjarvard (2008) er det nødvendig å forstå samfunnet som et medialisert sosialt fellesskap, der vi skaper og reproducerer regler, verdier, tradisjoner og normer gjennom media. Derfor kan den også forme publikums identitetskonstruksjon og virkelighetsforståelse. På den måten ser vi at Tangerudbakken kan ha innvirkning på den offentlige diskursen. For å være optimalt normalisert og integrert i samfunnet oppleves det som nødvendig å inkluderes i medieinstitusjonen, fordi den fungerer som et sosialt fellesskap og er førende for ens identitetskonstruksjon (Allern 1996). Idealistisk sett er medieinkludering viktig fordi det vitner om at gruppa forstås som vanlige samfunnsborgere. Dette vil være i tråd med velferdsstatens økte fokus der mennesker med utviklingshemming skal gå fra å være *bruker* til å bli *borger* (NOU 2001:22). På bakgrunn av HVPU reformens ideal kan Tangerudbakken forstås som et steg i riktig retning. Ressursene som blir brukt på å lage TV-program som Tangerudbakken reflekterer en holdning om at utviklingshemming også har noe på TV å gjøre. Dette underbygger tanken om at mennesker med utviklingshemming er samfunnsborgere som bidrar til underholdning og informasjon gjennom medieinstitusjonen (Kassah og Kassah 2009:59). Den diskursive forståelsen handler om den sosiale prosessen som skjer når vi danner og reproducerer forståelse (Hartley 2002:72), og her forstås media som en viktig arena der diskurser etableres (Albertazzi og Copley 2010:394). Derfor er det mulig at Tangerudbakken påvirker hvordan utviklingshemming blir forstått, fordi medieinkluderingen bidrar til å danne diskurser i samfunnet.

Den *første konklusjonen* handler altså om Tangerudbakkens innflytelser i et mediesosiologisk perspektiv. Serien er Norges første i sitt slag, og i en historisk kontekst har medieinkludering av mennesker med utviklingshemming vært en sjelden vare. Media utgjør

en stor del av vårt hverdags- og samfunnsliv, og derfor er det nødvendig at mennesker med utviklingshemming også blir inkludert på dette feltet.

Nederst til høyre ser vi firefeltstabellen som kom ut av mine informanternes refleksjoner og tanker om fremstillingen av mennesker med utviklingshemming i Tangerudbakken. Her ser vi hvordan Tangerudbakken forstås av mine informanter gjennom diskurser. Fordi mediefremstillinger kan påvirke hvordan en tenker og forholder seg til utviklingshemming (Barnes 1992, Longmore 2003), er det mulig at mine informanter forholder seg til utviklingshemming fordi de har sett det på TV. Ut i fra figur 4, *Tangerudbakkens konstruksjon av identitet og tilhørighet*, ser vi hvordan aktørene som ser på programmer anvender mediebudskapet i sitt daglige liv, i sosial interaksjon og samtaler (Gamson 1992:180). Mottakerne bruker mediebudskapet som en ressurs i etableringen av forståelsen rundt mennesker med nedsatt funksjonsevne. Gjennom produksjons- og resepsjonsanalyse har jeg fått innsikt i det, en metodekombinasjon Kitzinger (2010:372) mener tilhører ”The new effects/influence research”. Denne studien kan kobles til nye medieeffekter fordi jeg ved hjelp av både resepsjons- og produksjonsanalyse oppdaget et motsetningsfylt bilde i encodingen og decodingen av programmet. De meningene og tankene som ble dannet gjennom tolkningen av mediebudskapet var motsetningsfylt i forhold til produsentenes ambisjoner. Dette var også noe Jhally og Lewis (1992) fant om sine undersøkelser av ”The Cosby Show”, der publikums oppfatninger av etniske stereotyper samsvarte med virkeligheten (i Kitzinger 2010).

Gaulnett (1995:115) mener den tradisjonelle effektmodellen ikke kan bevise at publikums adferd blir påvirket, men informantenes refleksjoner tyder på at det *har* hatt en innvirkning på deres sosiale prosesser, også kalt diskurs (Hartley 2002:72). Gamson (1992) mener diskurser kan forstås som en direkte medieeffekt, og Kitzinger (2010) konkluderer på bakgrunn av dette at massemedia har en påvirkningskraft på mottakerne. I eksempelet med Tangerudbakken ser vi at serien trolig har bidratt til å skape en diskurs og en forståelse av utviklingshemming. Informantene bruker oppfatningen av Tangerudbakken i det daglige liv, som igjen kan forbindes med hvordan vi innrammer hverdagen (Goffman 1974). Medias innramminger og redigeringsteknikker kan ha innvirkning på mottakernes forståelse av det som formidles. Publikum ansees som aktive brukere som dekode mediebudskapet og tar det med ut i den virkelige verden. Slik utvikler aktørene en innramming av Tangerudbakkenfenomenet (ibid.).

Dette fører til oppgavens *andre konklusjon*. Program om og med mennesker med nedsatt funksjonsevne kan ha stimulert til mediedebatt og blitt en del av informantenes diskurs. Som nevnt tidligere mener Gamson (1992:180) en kan se direkte medieeffekt når aktører anvender mediebudskapet i det daglige liv i samtaler med venner, offentlige diskurser og i sosiale

medier. Media påvirker publikum i form av redigeringsteknikker og medievinling, men vi ser også hvordan mottakerne bruker serien aktivt ved å tolke og anvende den i det virkelige liv. Derfor kan ikke publikum forstås som passive mottakere, men aktive brukere av media (Hall 1980). Informantene bruker og skaper Tangerudbakkendiskurser, og hvordan de forholder seg til det i arbeidslivet, i familiesammenheng og som publikummere.

Boksen øverst til høyre, som jeg har kalt *mobilisering og etterspørsel*, innebærer hvordan den diskursive forståelsen av mediebudskapet fører til aktive deltakere. Filmingen av Tangerudbakken Borettslag skulle i utgangspunktet produseres i én sesong. Publikum ytret et ønske om flere program gjennom Facebookgrupper, høye seertall og henvendelser til TVNorge, og kanalen bestemte derfor å lage flere sesonger. I dette tilfellet ser vi hvordan publikum forstås som bevisste, handlende samfunnsaktører (Blumer 1969). Gjennom sin interaksjon på mikronivå kan det synes at sosiale vesener har innvirkning på makronivå i form av at flere serier blir produsert. Produsentene forteller hvordan publikums mobilisering og etterspørsel førte til flere program:

Vi har i disse årene fått tilbakemeldinger fra foreldre som har fått barn med Downs syndrom, og på bakgrunn av at de har sett Tangerudbakken, ser de at barnet har en verdig fremtid. En gammel dame på 93 år sendte håndskrevet brev til beboerne i Tangerudbakken og takket dem for at de sto frem på skjermen og gav av seg selv. Vi har møtt mange barn som kommer bort med stjerner i øynene og ærbødig respekt, og ber om autografer fra sine helter. Og det å endre barns og ungdommers oppfatning av utviklingshemmede må jo være roten til positiv endring i holdninger. I meningsmålinger på hvilke norske programmer som er best likt på TVNorge har Tangerudbakken Borettslag ligget øverst på listen. 174 000 fans på Facebook og utallige takk og kjærlighetserklæringer vitner også om at beboerne i Tangerudbakken og deres foreldre har gitt publikum noe av stor betydning ved å stille opp på dette.

Produsentene forteller om erfaringer de har hatt i møte med publikum. Ut i fra en forståelse av Goffman (1974) virker det som at individuelle henvendelser, publikumsinteressen og meningsmålinger anvender og innrammer Tangerudbakken i det daglige. Produksjonsøkningen av funksjonshemmingsprogram på andre kanaler viser også en voksende publikumsinteresse. "Ingen Grenser" (NRK 2009), "Psyk Forandring" (TV3 2012) og "Kjærlighet uansett" (TV2 2014) er populære alternativer i de største norske kanalene. Her ser vi at programmer om og med mennesker med nedsatt funksjonsevne er satt på dagsorden og kan ha en større betydning i våre liv. I firefeltstabellen ser vi altså hvordan Tangerudbakken kan ha stimulert til økt mediedebatt, mobilisering og etterspørsel.

Den tredje konklusjonen er tilknyttet praktiske og anvendte tiltak som kom i kjølevannet av Tangerudbakken, og som vi kan trekke paralleller til i programmet. Gjennom sosiale medier og produsentene/foreldrenes erfaringer har jeg vist hvordan publikum gjennom mobilisering og etterspørsel av flere sesonger har fått oppfylt sitt ønske. Etter den første sesongen av Tangerudbakken utviklet det seg en enorm publikumsinteresse for konseptet¹³. Produsentene forklarer hvordan den første sesongen forårsaket et ønske og behov for flere episoder:

Etter at vi hadde laget første sesong av serien var vi veldig glad for at vi hadde klart å lage noe som foreldre til gjengen i Tangerudbakken var fornøyde med, og som vi selv syntes ble en fin og verdig skildring av gjengen vår. Vi var helt sikre på at vi ikke skulle lage flere episoder, da det var en krevende prosess, og tett dialog med pårørende hele tiden var en forutsetning for å få dette til. Serien ble en suksess på TVNorge, og de ønsket at vi skulle lage en oppfølger. Vi måtte sammen med foreldre/pårørende og gjengen fra Tangerudbakken finne en god grunn for å fortsette med flere episoder. Det var først og fremst viktig at det var de samme menneskene som jobbet videre med serien, da vi hadde opparbeidet oss en tillit og blitt så godt kjent. Da vi hadde fått forsikret oss om at store deler av redaksjonen var den samme, bestemte vi oss for å fortsette [...].

Produsentene forklarer hvordan høye seertall og TVNorges strategiske ønsker førte til at de vurderte flere runder med Tangerudbakken. Mye tyder på at mottakerene av mediebudskapet tar med seg det har sett i programmet til den virkelige verden og bruker det aktivt. Tangerudbakkens julespesial, et samarbeidsprosjekt med Kirkens Bymisjon, står klar for sending julen 2014 (Fjeldstad 2013). Kanskje er dette en følge av publikums mobilisering og etterspørsel. Om dette er tilfellet, kan det forstås at medieinstitusjonen også tilegner publikum en delaktiv rolle, noe som underbygger fasen vi er inne i nå, den fjerde fasen (McQuail 2010). I følge Schröder, Drotner, Kline og Murray (2003:136) kan resepsjonsstudier og fokusgruppeintervju være virksomme for å undersøke medieeffekter, og i enkelte tilfeller *har* mediedebatt ført til politiske endringer (ibid.:139). Dette samsvarer også med tidligere forskning på av liknende funksjonshemmingsprogram. I Storm og Särnholm (2007) sin studie av "I en annan del av Köping" konkluderer de med at programmet kan gi økt likestilling og bredere forståelse av mennesker med nedsatt funksjonsevne. Dette viser viktigheten av media, og at medieeffekter ikke må ignoreres.

¹³ På Facebook eksisterer det flere grupper som er tilknyttet Tangerudbakken. Eksempelvis: "Tangerudbakken Julekalender" med 25 500 medlemmer, "Tangeruddampen" med 15 000 medlemmer, "Tangerudbakken Borettslag" med 170 000 medlemmer (per mai 2014).

Den siste bolken, øverst til venstre, handler om *institusjonsendringer*. Dette virkningsaspektet symboliserer hvordan anvendte prosjekter satt i system på makronivå kan være et resultat av Tangerudbakken. Serien har belyst hvordan boligkomplekset deltakerne bor i har fungert i praksis, noe som har ført til en økning av liknende borettslag (Lie og Vesje 2014). Denne virkningen belyses av foreldrene til den ene deltakeren:

TV-serien [hadde ikke] som hensikt å ta opp boligpolitiske spørsmål [...]. Likevel ga serien en synergieffekt som førte til at foreldre, kommuner og andre ble oppmerksomme på en boligløsning lik Tangerudbakken borettslag. Noen av oss foreldre har fått utallige henvendelser om nettopp dette og jeg har holdt adskillige foredrag om idè, gjennomføring og opprettelse av borettslaget. Og nokså mange har henvendt seg til oss og spurt om de kan få flytte dit!

Foreldrene til den ene deltakeren i Tangerudbakken forteller her hvordan det har dukket opp nye boligprosjekter i kjølevannet av serien. Her ser vi at Tangerudbakken kan ha endret institusjoner på makronivå hvor mediebudskapet blir anvendt i det virkelige liv. Den *siste konklusjonen er* derfor også praktisk rettet. Programmet kan ha hatt en innvirkning på arbeidet for nedlegging av institusjoner og opprettelse av liknende boligprosjekter i samarbeid med kommunale tjenester. Det som presenteres i serien anvendes i virkeligheten i form av materielle tiltak og en økende institusjonsendring. Mye tyder på at Tangerudbakken har vært et forbilde for andre som har observert at det er mulig å bo alene selv om en har en utviklingshemming (Lie og Vesje 2014). Målet for liknende bofellesskap er at beboer skal ”ut i fra sin individuelle forutsetning, skal kunne være mest mulig selvhjulpen og selvstendig” (Oslo Kommune 2007). Oslo Kommune (2008) har utarbeidet en veiledningsrapport utgitt av Helse- og velferdsetaten, der Tangerudbakkens boligform blir brukt som mal og veiledning. Dette er i tråd med HVPU-reformens mål om bedre levekår (Brevik og Høyland 2007:51), noe som også har vært et funn i Tøssebro (1996) sin vurdering. Boligstandarden er blitt bedre og beboere har fått mer selvbestemmelse når det kommer til dagligdagse aktiviteter (Kittelsaa 2008:12). Kanskje ser vi her at Tangerudbakken bidrar til en institusjonsendring i tråd med det som HVPU-reformen jobber for å realisere.

La oss avrunde diskusjonen rundt Tangerudbakken som case. Jeg vil nå diskutere problemstillingen og Tangerudbakkeneffekten først med utgangspunkt i det velferd- og avvikssosiologiske bakteppet, deretter det andre teoretiske perspektivet: mediesosiologi.

Innenfor funksjonshemmingsforskning brukes *den sosiale modellen* som forklaring på hvordan funksjonshemming kan forstås som sosialt konstruert (Tøssebro 2010). Funksjonshemmingsfenomener og prosesser forstås ut fra samfunnets barrierer, folkets

holdninger og den offentlige diskurs. Ved å vise hvordan personer med utviklingshemming kan bidra i samfunnet gjør perspektivene velferds- og avvikssosiologi spesielt interessant å diskutere problemstillingen ut i fra.

Avvikssosiologiske teorier og identitetsteoretiske perspektiver har blitt brukt til å forklare hvordan informantenes refleksjoner av Tangerudbakkens fremstillinger kan forstås som ekskluderende eller inkluderende i samfunnet. I teorikapitlet og analysen tok jeg opp hvordan fremstillinger av avvik er et gammelt og utbredt fenomen. Det har vært en økende mediedebatt blant fagfolk og programdeltakere om hvorvidt funksjonshemmingsprogram er modernisering av freakshow-begrepet (se eksempelvis Krokan 2013, Solvang 2010, Vegheim 2012). Enkelte instanser har gitt oss et redskap til å inkludere mennesker med utviklingshemming i media, og ved å omtale funksjonshemmingsprogrammer som et freakshow bidrar man til å ekskludere gruppen fra medieoffentligheten. Mennesker med utviklingshemming bør ikke utelukkes fra medieinstitusjonen på bakgrunn av avviksaspektet, fordi det bidrar til å diskriminere en allerede utsatt gruppe. Det er vanskelig å sammenligne nåtidens funksjonshemmingsprogram med tradisjonelle freakshows bare på grunn av avviksperspektivet, for da kan en aldri inkludere mennesker med nedsatt funksjonsevne i media. En holdningsendring som omfavner annerledesheten vil i det langsiktige perspektiv være mer fruktbart, fordi vi da kan anerkjenne de som havner utenfor det vi definerer som ”normalt”. Innledningsvis i oppgaven spør Goksøyr om ikke *alle* er annerledes (Maugesten 2014), noe det kan være hensiktsmessig å omfavne for bygge et mer inkluderende samfunn.

I teoridelen introduksjon belyste jeg hvordan den *mediesosiologiske forskningstradisjonen* historisk sett blir delt inn i fire faser (McQuail 2010). I den siste fasen, som mediesosiologien nå er inn i, ser vi et økende fokus på medieteknologi, globalisering og individualisering (Aalberg og Elvestad 2012:36). Ut i fra en hegemonisk forståelse og et pluralistisk perspektiv kan vi se at media er et komplekst organ som opprettholder og dyrker både makt og ulikhet (McQuail 2010:87-88). I den siste fasen erkjenner vi ikke media kun som allmektig, avmektig eller konfliktskapende, men som en del av et samspill med publikum der mottakerne opptrer som aktive brukere. I denne sammenheng kan et sosial konstruksjonistisk perspektiv være nyttig for å forklare hvordan følgene av Tangerudbakken kan forstås ut i fra Thomas-teoremet. Det som blir *definert* som virkelig, *blir* virkelig i sine konsekvenser (Thomas og Thomas 1928:572 i Ritzer 2011). Hagen (1998:25) oppgir at McQuail (2010) kaller den siste fasen ”forhandlet mediepåvirkning”. Media konstruerer virkeligheten og kan på denne måten forstås som mektig, samtidig som publikum er aktive

mottakere som posisjonerer seg i denne virkelighetsforståelsen (Aalberg og Elvestad 2012:37).

For å forklare og forstå medias innflytelse er det fruktbart å benytte seg av *cultural studies* og *resepsjonsstudier* (Hagen 1998:71). Jeg har i denne oppgaven blant annet vist hvordan Halls (1980) encoding/ decoding-modell har bidratt til resepsjonsforskningen, og hvordan fokusgruppeintervju kan være nyttig for å se hvilken innflytelse Tangerudbakken har i informantenes liv (Schrøder et.al. 2003). Oppgaven kan forstås som en undersøkelse inspirert av den nye effektforskningen, fordi jeg har studert hvordan media produserer og reproduserer virkeligheten (Kitzinger 2010). Hjarvard (2008) mener vi må forstå samfunnets kompleksitet ut i fra *medialiseringen* av samfunnet, der alle institusjoner bør tas utgangspunkt i og forstås gjennom media. Vi skaper og reproduserer normer, regler, verdier og tradisjoner gjennom media, derfor er det tenkelig at den spiller en viktig rolle i identitetskonstruksjonen og virkelighetsforståelsen hos aktørene som lever i samfunnet. Media fungerer her som et bindeledd mellom individer og institusjoner i samfunnet, og mennesker med utviklingshemming *må* derfor representeres i media for å forstås som fullverdig integrert.

I følge Eide, Grue og Vold (2014) er mennesker med nedsatt funksjonsevne fortsatt marginalisert i media. Eide og Grue (2014) påpeker at mediepresentasjon former syn på en hel sosial gruppe, og tenderer å gi mennesker med utviklingshemming *offer-* eller *helte*rollen. I Tangerudbakken ser vi gjennom informantenes refleksjoner en mer nyansert fremstilling, ved at deltakerne blir fremstilt på hver sin unike måte. Informantene har uttrykt ambivalens tilknyttet enkelte av fremstillingene i serien, men likevel kan Tangerudbakkens omfang og hovedfokus forstås som mer farget enn den Eide og Grue (2014) eller Farnall og Smith (1999:660) diskuterer. Deltakerne fremstilles ikke kun som ofre, helter byrde eller kuriositet, men *ordinære samfunnsborgere*.

Det trengs flere liknende serier som Tangerudbakken fordi den til nå fungerer som et referansepunkt for utviklingshemming. Slik bør det ikke være. Vi er nødt til å få til en endring både for å se mangfoldet som eksisterer i vårt samfunn, og også for å gi inkluderingsdebatten et seriøst forsøk. HVPU-reformen og FN-konvensjonen er vedtatte lover og regler som har som ideal å bidra til bedre levekår, normalisering og integrering. Om ikke mennesker med utviklingshemming også blir integrert i den offentlige diskursen, i denne sammenheng medieoffentligheten, blir de aldri fullstendig anerkjent som samfunnsborgere. Det trengs en allmenn forståelse for at også mennesker med utviklingshemming kan bidra og være en samfunnsressurs. I en tid der sorteringssamfunnsdebatten råder (Hanssen og Gitmark 2014), og med eksempelet om Karoline som ikke fikk vite at klassen skulle til Spania (Eriksen og

Yttervik 2014), viser at mennesker med utviklingshemming fremdeles er diskriminert. Dette er viktig å belyse for å understreke at mennesker med utviklingshemming ikke behøver å sees på som en belastning for samfunnet, men at også de kan bidra i blant annet sosiale relasjoner, med glede, samhold og underholdning.

Et ideelt alternativ er å lage program uten funksjonshemmingen i fokus. Eksempelvis kunne mennesker med nedsatt funksjonsevne i større grad medvirke i andre TV-programmer som ikke fokuserer eksplisitt på mennesker med utviklingshemming. På denne måten er det mulig at de i mindre grad blir oppfattet som en gruppe, men sett for sine unike egenskaper. Tangerudbakken er et steg i riktig retning, for det åpner opp for å ha en *slags* inkludering i media. Samtidig er det nødvendig å reflektere over hvilken type medieinkludering som er ønskelig, til hvilken pris, og om slike serier som Tangerudbakken er riktig vei å gå i fremtiden. Programmer der mennesker med utviklingshemming deltar uavhengig av diagnose vil være et større bidrag i etableringen av den tilfredstillende likestillingen. Det finnes ulike grader av involvering. En fullverdig samfunnsinkludering vil først vise seg når det blir produsert programmer der personer med utviklingshemming representeres uten fokus på diagnose, fordi at det er forventet at også skal delta i media. Oliver (1990), Solvang (2006) og Sicakkan (2005 i Solvang 2006) sier vi må utvikle et mangfoldsperspektiv og omfavne annerledesheten. Jeg mener dette er et særdeles avgjørende og viktig poeng. I likhet med Hermes (2010) ønsker jeg på bakgrunn av min virkelighetskontekst og idealistiske medieforståelse å gjøre mitt for å endre hvordan vi inkluderer personer med utviklingshemming i media og dermed også i samfunnet. Forhåpentligvis vil denne studien, og kanskje fremtidens forskning, vise at vi behøver et nytt begrepssett for mennesker med utviklingshemming i medieinstitusjonen. Kanskje kan vi gå bort fra det som heter "de andre" i media og heller anvende medierepresentasjonene som en selvfølge uten å inkludere annenhetsdiskursen. Når vi har kommet dit kan vi snakke om et seriøst forsøk på involvering av mennesker med utviklingshemming. Da er målet om medieinkludering nådd!

7.3 Veien videre

For å skape en bredere forståelse for problemstillingen ville en diskursanalytisk og kvantitativ tilnærming komplettere undersøkelsen. Ved å bruke både kvantitative og kvalitative metoder for å undersøke utviklingshemming i media kan en både forstå tilfellets utbredelse og omfang, samtidig som en undersøger konteksten og de involvertes meninger, tanker og følelser. Som jeg har problematisert tidligere, er det meste av forskning av og om funksjonshemming av

mennesker som selv ikke har en funksjonshemming (Meyer og Gjørums 2010:192). Her finnes det derfor et potensiale for å undersøke mennesker med utviklingshemmings oppfattelse av Tangerudbakken, og hvilke konsekvenser dette har. I Gjørums *Usedvanlig kvalitativ forskning* (2010) viser ulike forfattere fremgangsmåter og gjennomføring av og med mennesker med utviklingshemming som informanter. I denne boka gir Meyer og Gjørums (2010:191) en grundig innføring i hvordan en kan inkludere mennesker med utviklingshemming i fokusgruppeintervjuer. Karl Elling Ellingsen (2014) har nylig utgitt boka *Utviklingshemming og deltakelse* som vil være relevant i denne sammenheng. Tidligere litteratur om utviklingshemming i forskningssammenheng kan komplementere videre studier.

I forbindelse med den nye Tangerudbakkensesongen som vises til jul hadde det vært spennende å få gjennomført resepsjonsstudier med informanter før og etter at serien blir vist. Aalberg og Elvestad (2012:36) sier at resepsjonsforskningen har fått kritikk for ikke å fange opp den konteksten media blir tolket i, derfor kunne en etnografisk publikumsstudie utvide undersøkelsen. Samtidig ville en diskursanalyse vært av interesse for å fange opp andre elementer jeg ikke har fått undersøkt i denne omgang (eksempelvis Corker og Frenchs (1999) *Disability discourse*, og om media, Allens (1992) *Channels of discourse, reassembled* har interessante perspektiver her). I følge informantene er enkelte av scenene i Tangerudbakken tvetydige (eksempelvis te-selskapsscenen fra kapittel 5.3), derfor hadde det vært interessant å analysere hver enkelt episode og undersøke underliggende aspekter gjennom en diskursanalytisk tilnærming. Spørsmål en kan stille seg er: Hva er det som gjør at akkurat denne scenen er problematisk? Hvilke effekter, vinklinger og perspektiv ble brukt? Hvordan oppfattes scenen for deltakerne, og hvordan dekodes dem? Er det konsensus eller konflikt i hvordan deltakerne opplevde scenen? Hva kan vi si om den sosiale og kulturelle konteksten? I den forbindelse hadde det vært fruktbart å ta i bruk en kritisk diskursanalyse og både undersøkt medieteksten, det visuelle aspektet og det muntlige språket (Smith og Bell 2007:80). Her ligger det et massivt forskningspotensiale i TV-seriematerialet som venter på å bli utforsket.

8. Litteratur

- Aalberg, Toril og Eiri Elvestad (2012). *Mediesosiologi*. Oslo: Det norske samlaget.
- Aase, Tor Halfdan og Erik Fossåskaret (2007). *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Adams, Rachel (2001). *Sideshow U.S.A. Freaks and the American cultural imagination*. Chicago og London: The University of Chicago Press.
- Alasuutari, Pertti (red.) (1999). *Rethinking the media audience*. London, Thousand Oaks og New Delhi: SAGE.
- Albertazzi, Daniele og Paul Cobley (red.) (2010). *The media. An introduction*. Harlow: Pearson.
- Allen, Robert C. (1992). "Audienceoriented criticism and television". Kapittel 3 i Robert C. Allen (red.). *Channels of discourse, reassembled*. London: The University of North Carolina Press. S. 101-137.
- Allern, Sigurd (1996). *Kildenes makt. Ytringsfrihetens politiske økonomi*. Oslo: Pax Forlag.
- Andrejevic, Mark (2004). *Reality TV. The work of being watched*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers, inc.
- Aslama, Minna og Mervi Pantti (2006). "Talking alone. Reality TV, emotions and authenticity". *European journal of cultural studies*. 2006. S.167-184.
- Barnes, Colin (1992). *Disabling imagery and the media. An exploration of the principles for media representations of disabled people*. Halifax: Ryburn Publishing.
- Barnes, Colin og Geof Mercer (2003). *Disability*. Cambridge, Oxford og Malden: Polity Press.
- Barnes, Colin og Geof Mercer (red.) (2004). *Implementing the social model of disability: theory and research*. Leeds: The Disability Press.
- Barnes, Colin og Geof Mercer (2010). *Exploring disability*. Cambridge og Malden: Polity Press.
- Barron, Karin (1999). "Ethics in qualitative social research on marginalized groups". *Scandinavian Journal on Disability Research*, volume 1, no. 1, s. 38-49.
- Beauvoir, Simone de (1970). *Det annet kjønn*. Oslo: Pax forlag.
- Becker, Howard S. (1963). *Outsiders. Studies in the sociology of deviance*. New York: The Free Press.
- Berger, Peter Ludwig og Thomas Luckmann (2000). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Berthelsen, Herman (2002). *Skjeggete damer og siamesiske tvillinger. Fra tivoli til "Big Brother"*. Oslo: Cappelen.
- Berthelsen, Herman (2009). *Sirkus i Norge*. Sandnes: Commentum Forlag.
- Biressi, Anita og Heather Nunn (2005). *Reality TV. Realism and revelation*. London og New York: Wallflower Press.
- Bjørnersen, Martin (2011). "Englebarn". Artikkelen hentet fra:
http://morgenbladet.no/kultur/2011/englebarn#.U0qjkNwm_kg [lesedato: 13.04.14].
- Bloksgaard, Lotte og Pernille Tanggaard Andersen (2012). "Fokusgruppeinterviewet. Når gruppedynamikken er redskapet". Kapittel 1 i Michael Hviid Jacobsen og Sune Qvotrup Jensen (red.). *Kvalitative utfordringer*. København: Hans Reitzels Forlag. S. 25-46.
- Blumer, Herbert (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Berkeley, Los Angeles og London: University of California Press. S. 78-89.
- Bogdan, Robert (1988). *Freak show. Presenting human oddities for amusement and profit. Chicago og London: The University of Chicago Press*.
- Bordwell, David og Kristin Thompson (2004). *Film art. An introduction*. New York: McGraw-Hill.
- Brevik, Ivar og Karin Høyland (2007). *Utviklingshemmedes bo- og tjenestesituasjon 10 år etter HVPU-reformen*. Oslo: Norsk Institutt for By- og Regionalforskning.
- Briant, Emma, Nick Watson og Greg Philo (2011). *Bad News for disabled people: how the newspapers are reporting disability*. Rapport ved Strathclyde centre for disability research and Glasgow media unit, University of Glasgow. London: Inclusion London.
- Buudir (2013). *Årsrapport for barne- ungdoms- og familiedirektoratet*. Oslo: Buudir.
- Chemers, Michael M. (2008). *Staging Stigma. A critical examination of the American freak show*. New York: Palgrave Macmillan.
- Clausen, Hans, Birgit Kirkebæk og Barbro Sætersdal (1998). *Fortelling, konstruksjon og mennesker med funksjonshemming*. Otta: Tono Aschehoug.
- Cooley, Charles H. (1902). *Human nature and social order*. New York: C. Scribner's sons.
- Corker, Mairian og Sally French (red.) (1999). *Disability discourse*. Buckingham og Philadelphia: Open University Press.
- Dahlen, Wenche Natland (2007). "Retten til selvbestemmelse". I Karl Elling Ellingsen (red.). *Selvbestemmelse. Egnes og andre valg og verdier*. Oslo: Universitetsforlaget. S.143-158.
- Dalen, Monica (2004). *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Danemark, Berth (2005). "Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp". Kapittel 1 i Berth Danemark (red.). *Sociologiska perspektiv på funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur. S. 13-36.
- Durkheim, Emile (2001). *Selvmordet*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Eide, Elisabeth (2014a). "Et underrapportert område". Kapittel 1 i Elisabeth Eide, Jan Grue og Tonje Vold (red.). *Stort felt lite dekning. Medierepresentasjoner av mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Rapport på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Oslo: Institutt for journalistikk og mediefag, Høgskolen i Oslo og Akershus. S. 7-22.
- Eide, Elisabeth (2014b). "Veien videre" Kapittel 10 i Elisabeth Eide, Jan Grue og Tonje Vold (red.). *Stort felt lite dekning. Medierepresentasjoner av mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Rapport på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Oslo: Institutt for journalistikk og mediefag, Høgskolen i Oslo og Akershus. S. 244-248.
- Eide, Elisabeth og Jan Grue (2014). "Overser mediene funksjonshemmede?" Kronikk hentet fra: http://www.nrk.no/ytring/overser-mediene-funksjonshemmede_-1.11487680 [lesedato 11.04.14].
- Eide, Elisabeth, Jan Grue og Tonje Vold (2014). *Stort felt lite dekning. Medierepresentasjoner av mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Rapport på oppdrag for Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Oslo: Institutt for journalistikk og mediefag, Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Ellingsen, Karl Elling (2009). "Utviklingshemmede". Artikkel fra: <https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Utviklingshemmede/> [lesedato 11.04.14].
- Ellingsen, Karl Elling (2010). "Begrensninger og forskningsmetodiske kneiker". Kapittel 10 i Rikke Gürgens Gjørum (red.). *Usedvanlig kvalitativ forskning. Metodologiske utfordringer når informanter har utviklingshemming*. Oslo: Universitetsforlaget. S.209-240.
- Ellingsen, Karl Elling (red.) (2014). *Utviklingshemming og deltakelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Engelstad, Arne og Elise Seip Tønnessen (2011). *Film. En innføring*. Oslo: Cappelen Damm.
- Enli, Gunn, Hallvard Moe, Vilde Schanke Sundet og Trine Syversen (2010). *TV. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, Heidi Østhus og Linn K. Yttervik (2014). "Kunnskapsministeren om Karolines historie: det stakk i hjertet". Artikkel hentet fra:

- <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/kunnskapsministeren-om-karolines-historie-det-stakk-i-hjertet/a/10146666/> [lesedato: 31.03.2014].
- Eriksen, Thomas Hylland og Jan-Kåre Breivik (red.) (2006). *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fangen, Katrine (2013). "Kvalitativ metode". Artikkel hentet fra:
https://www.etikkom.no/FBIB/Introduksjon/Metoder-og-tilnarminger/Kvalitativ-metode/#_Toc218496475 [lesedato: 16.04.14].
- Farnall, Olan og Kim A. Smith (1999). "Reactions to people with disabilities: personal contact versus viewing of spesific media portrayals" i *Journalism & Mass Communication Quarterly* 1999, 76: SAGE. S. 659-672.
- Fiske, John (1982). *Introduction to communication studies*. London og New York: Methuen.
- Fjelstad, Kristian Badendyck (2013). "Frivillige for Bymisjonen". Artikkel i informasjonsblad for Kirkens Bymisjon, NO. 5, 2013. S. 8-11.
- Fleiner, Roald Lund (2010). "Beskylt for freakshow". Artikkel hentet fra:
<http://handikapnytt.no/index.asp?id=69148> [lesedato: 02.04.14].
- Flyvbjerg, Bent (2004). "Five misunderstandings about case-study research". Kapittel 25 i *Qualitative Research Practice*. Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium og David Silverman (red). Los Angeles: SAGE. S. 390-404.
- Foucault, Michel (1991). *Galskapens historie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Franzese, Robert J. (2009). *The sociology of deviance. Differences, tradition and stigma*. Springfield: Charles C. Thomas Publisher, LTD.
- Frey, James H. og Andrea Fontana (1993). "The group interview in social research". Kapittel 2 i David L. Morgan (red.). *Successful focus groups. Advancing the state of the art*. Newbury Park, London og New Delhi: SAGE. S. 20-34.
- Froestad, Jan og Bodil Ravneberg (1991). *Fra veldedighet til rettighet. Historien om Norges Handikapforbund*. Oslo: Norges Handikapforbund.
- Gadamer, Hans-Georg (2001). "Fra sannhet og metode. Opphøyelsen av forståelsens historisitet til hermeneutisk prinsipp". I Sissel Læg Reid og Torgeir Skorgen (red.). *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus Forlag. S. 115-136.
- Gamson, William A. (1992). *Talking politics*. Cambridge, New York og Oakleigh: Press Syndicate of the University of Cambridge.
- Gauntlett, David (1995). *Moving experiences. Understanding television's influences and effects*. London: John Libbey.

- George, Molly (2012). "Teaching focus group interviewing: benefits and challenges" i *Teaching Sociology*, 2013, 41. Thousand Oaks: SAGE. S. 257-271.
- Ghersetti, Marina (2007). *Bilden av funksjonshinder. En studie av nyheter i Sveriges Television*. Institutt for journalistikk og massekommunikasjon, Gøteborg Universitet.
- Gill, Carol J. (2001). "Divided understandings: The social experience of disability". Kapittel 13 i Gary L. Albrecht, Katherine D. Seelman og Michael Bury (red.). *Handbook of disability studies*. Thousand Oaks: SAGE. S. 351-372.
- Gjærum, Rikke Gürgens (red.) (2010). *Usedvanlig kvalitativ forskning. Metodologiske utfordringer når informanter har utviklingshemming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Glaser, Barney G. (2010). *Att göra grundad teori. Problem, frågor och diskussion*. Mill Valley: Sociology Press.
- Goffman, Erving (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Anchor Books.
- Goffman, Erving (1961). *Asylums*. London, New York og Camberwell: Penguin Books.
- Goffman, Erving (1963). *Stigma*. London, New York og Camberwell: Penguin Books.
- Goffman, Erving (1974). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Goodley, Dan (2011). *Disability studies. An interdisciplinary introduction*. Los Angeles, London og New Delhi: SAGE.
- Gorton, Kristyn (2009). *Media audiences. Television, meaning and emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press, Ltd.
- Grue, Jan (2014). *Kroppsspråk. Fremstillinger av funksjonshemning i kultur og samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Grue, Lars (2004). *Funksjonshemmet er bare et ord. Forståelser, fremstillinger og erfaringer*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Grue, Lars (2006). "Normalitetens oppfinnelse" i Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik (red.). *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 25-47.
- Grønneberg, Anders (2012). "Er dette et freakshow?". Artikkel hentet fra: http://www.dagbladet.no/2012/02/10/kultur/ingen_grenser/lars_monsen/liv_tone_lind/kenneth_birkenes/20175900/ [lesedato: 02.04.14].
- Gürgens, Rikke (2004). *"En usedvanlig estetikk"- en studie av betydningen av egenproduserte teatererfaringer for det usedvanlige mennesket*. Doktoravhandling. Trondheim: Institutt for Kunst- og Medievitenskap, NTNU.
- Hagen, Ingunn (1998). *Medias publikum. Frå mottakar til brukar?* Oslo: Ad Notam Gyldendal.

- Halkier, Bente (2003). *Fokusgrupper*. Frederiksberg: Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag.
- Hall, Stuart (1980). "Encoding/ decoding". Kapittel 10 i Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe og Paul Willis (red.). *Culture, media, Language*. London og New York: Routledge. S. 128-138.
- Hanisch, Halvor (2012). "Et gledelig ubehag". Artikkel hentet fra: <http://www.cp.no/novus/upload/article/CP-bladet%201-2012.pdf> [lesedato 02.04.14].
- Hansen, Magne (2010). ""Ingen grenser"- deltakere raser mot freakshow- uttalelse". Artikkel hentet fra: http://www.nrk.no/kultur/_ingen-grenser_-deltakere-raser-1.7040584 [lesedato: 02.04.14].
- Hanssen, Sturla Smari og Hannah Gitmark (2014). "Rekordlave tall for Downs syndrom". Artikkel hentet fra: <http://www.dagsavisen.no/samfunn/rekordlave-tall-for-downs-syndrom/> [lesedato: 01.05.14].
- Hartley, John (2002). *Communication, cultural and media studies. The key concepts*. London og New York: Routledge.
- Hermes, Joke (2010). "Active audiences". Kapittel 26 i Daniele Albertazzi og Paul Cobley (red.). *The media. An introduction*. Harlow: Pearson. S. 381-392.
- Hernes, Gudmund (1978). "Det mediavridde samfunn". Kapittel 9 i Gudmund Hernes (red.). *Forhandlingsøkonomi og blandingsadministrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 181-195.
- Hjarvard, Stig (2008). *En verden af medier: Medialiseringen af politikk, sprog, religion og leg*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Holden, Børge (2009). *Utfordrende atferd og utviklingshemming. Atferdsanalytisk forståelse og behandling*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Hornberger, Francine (2005). *Carny folk. The world's weirdest sideshow acts*. New York: Citadel Press Books.
- Ighanian, Catherine Gonsholt (2009). "Disse kan vinne "Gullruten"-pris". Artikkel hentet fra: <http://www.vg.no/rampelys/tv/media/de-kan-vinne-gullruten-pris/a/571361/> [lesedato: 03.04.14].
- Iversen, Alex (2006). "We haven't seen nothing yet". Artikkel i *Tilit. Mediepedagogisk Tidsskrift*. Nr. 2 2006, 5. årgang. S.12-13.
- Jakobsen, Siw Ellen (2014). "Utviklingshemmede spiser seg syke". Artikkel hentet fra: <http://www.forskning.no/artikler/2014/april/388243> [lesedato: 06.05.14].

- Jenkins, Henry (2000). "Reception theory and audience research: the mystery of the vampire's kiss". Kapittel 9 i Christine Gledhill og Linda Williams (red.). *Reinventing film studies*. London: Arnold.
- Jernudd, Åsa (2009). "Jakten på forsvunne tilskuere: Resepsjonsstudier i filmvitenskapen" i Sara Brinch og Anne Gjelsvik (red.). *Veier tilbake: Filmhistoriske perspektiver*. Oslo: Høyskoleforlaget. S. 116-132.
- Johannessen, Janne (2010). "Færre sjokk, flere seere". Artikkel fra papiirutgaven i Dagens Næringsliv 04.06.2010, s. 74.
- Johansen, Oddbjørn (2014). "Gjesten: Du passer ikke inn". Kronikk hentet fra: http://www.t-a.no/incoming/article9401533.ece#.UzIUF9wm_ki [lesedato: 31.03.14].
- Kassah, Alexander Kwesi og Bente Lilljan Lind Kassah (2009). *Funksjonshemming. Sentrale ideer, modeller og debatter*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kelle, Udo (2004). "Computer-assisted qualitative data analysis". Kapittel 28 i Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium og David Silverman (red.). *Qualitative Research Practice*. Los Angeles: SAGE. S. 443-459.
- Kilborn, Richard (2003). *Staging the real. Factual TV programming in the age of Big Brother*. Manchester og New York: Manchester University Press.
- Kittelsaa, Anna M. (2008). *Et ganske normalt liv. Utviklingshemming, dagligliv og selvforståelse*. Doktoravhandling ved NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap.
- Kittelsaa, Anna M. (2010). "En dobbelt utfordring- å intervjuje unge med en utviklingshemming". Kapittel 8 i Rikke Gørgens Gjærum (red.). *Usedvanlig kvalitativ forskning. Metodologiske utfordringer når informanter har utviklingshemming*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 162-189.
- Kittelsaa, Anna M. (2011). *Vanlig eller utviklingshemmet? Selvforståelse og andres forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kitzinger, Jenny (2007). "Framing and Frame Analysis". Kapittel 6 i Eoin Devereux (red.). *Media studies. Key issues & debates*. London, Thousand Oaks og New Delhi: SAGE. S. 134-161.
- Kitzinger, Jenny (2010). "Impact and influences". Kapittel 25 i Daniele Albertazzi og Paul Coble (red.). *The media. An introduction*. Harlow: Pearson. S. 369-380.
- Kitzinger, Jenny og Rosaline S. Barbour (1999). "Introduction: the challenge and promise of focus groups". Kapittel 1 i Rosaline S. Barbour og Jenny Kitzinger (red.). *Developing*

- focus group research. Politics, theory and practice*. London, Thousand Oaks og New Delhi: SAGE. S. 1-20.
- Kristeva, Julia og Eivind Engebretsen (red.) (2010). *Annerledeshet. Sårbarhetens språk og politikk*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Krokan, Ann Kristin (2013). "Usynlig eller freak?". Kronikk hentet fra: <http://www.vg.no/nyheter/meninger/usynlig-eller-freak/a/10148248/> [lesedato 02.04.14].
- Krueger, Richard A. (1998a). *Analyzing & reporting focus group results*. Thousand Oaks, London og New Delhi: SAGE.
- Krueger, Richard A. (1998b). *Developing questions for focus groups*. Thousand Oaks, London og New Delhi: SAGE.
- Krueger, Richard A. og Mary Anne Casey (2000). *Focus groups. A practical guide for applied research*. Thousand Oaks, London og New Delhi: SAGE.
- Krueger, A. Richard og Jean A. King (1998). *Involving community members in focus groups*. Thousand Oaks, London og New Delhi: SAGE.
- Kvale, Steinar (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Larsen, Peter Harms (1990). *Faktion som uttrykksmiddel*. Viborg: Forlaget Amanda.
- Larsson, Emilie (2009a). "Dokumentär, eller? En fokusgruppsstudie av hur två olika grupper uppfattar framställningen av funktionshindrade i "I en annan del av Köping"". Artikkel hentet fra: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-20451> [lesedato: 01.04.14].
- Larsson, Emilie (2009b). "I en annan del av mediebruset. En diskursanalys av kärlek och sex samt anhörigas upplevelser av funktionshinder I dokumentärserien "I en annan del av Köping"". Artikkel hentet fra: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-19753> [lesedato: 01.04.14].
- Lie, Kjersti Kausestrøm og Kjell Vesje (2014). "Flere utviklingshemmede i bofellesskap". Artikkel hentet fra: <http://www.nrk.no/ostlandssendingen/med-tangerudbakken-som-forbilde-1.7926340> [lesedato: 10.05.14].
- Ljuslinder, Karin (2002). *På nära håll är ingen normal. Handikapdiskurser i Sveriges Television 1956-2000*. Doktoravhandling i Medie- og kommunikasjonsvitenskap, Umeå universitet.
- Llewellyn, Penny og Ruth Northway (2008). "The views and experiences of people with intellectual disabilities concerning advocacy: A focus group study". I *Journal of Intellectual Disabilities*, nr. 12. Los Angeles, London og New Delhi: SAGE. S. 213-229.

- Longmore, Paul K. (2003). "Screening Stereotypes. Images of disabled people in television and motion pictures". Kapittel 7 i Paul K. Longmore (red.). *Why I burned my book. And other essays on disability*. Philadelphia: Temple University Press. S.130-146.
- Lorentzen, Eirin (2008). "Psykisk utviklingshemming- hvordan stilles diagnosen?". Artikkel hentet fra: <http://tidsskriftet.no/article/1644750> [lesedato 04. 05.14].
- Lury, Karen (2005). *Interpreting television*. New York: Oxford University Press Inc.
- Machlar, Stine (2013). "Protesterer mot freakshow-stempel". Artikkel hentet fra: <http://www.handikapnytt.no/index.asp?id=81371> [lesedato: 02.04.14].
- Mannix, Daniel P. (1976). *Freaks: we who are not as others*. Hong Kong: Re/Search Publications, Inc.
- Maugesten, Hanne Marie (2014). "Er ikke alle annerledes?". Artikkel i Aftenpostens papirutgave, A-magasinet nr. 17, 24. april 2014. S. 7-10.
- McCombs, Maxwell (1994). "News influence in our pictures of the world". Kapittel 1 i Jennings Bryant og Dolf Zillmann (red.). *Media effects. Advances in theory and research*. Hillsdale og New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, publishers. S. 1-16.
- McQuail, Denis (2010). *Mass communication theory*. London, Thousand Oaks og New Delhi: SAGE.
- Mead, George Herbert (1934). *Mind, self and society*. Chicago og London: The University of Chicago Press.
- Melgård, Torhild (2000). "Utviklingshemming". I Jarle Eknes (red.). *Utviklingshemming og psykisk helse*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 11-32.
- Meyer, Jan og Rikke Gürgens Gjørum (2010). "Å intervju kollektivt". Kapittel 9 i *Usedvanlig kvalitativ forskning. Metodologiske utfordringer når informanter har utviklingshemming*. Rikke Gürgens Gjørum (red.). Oslo: Universitetsforlaget. S. 190-208.
- Meyer, Siri og Thorvald Sirnes (red.) (1999). *Normalitet og identitetsmakt i Norge*. Oslo: Notam Gyldendal.
- Middelthon, Kristin (2007). *Fremstilling av "annenhet"- en analyse av fremstillinger av funksjonshemming i ukebladene Se og Hør og Hjemmet*. Masteroppgave. Oslo: Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Mik-Meyer, Nanna og Margaretha Järvinen (2005). "Innledning: Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv". Kapittel 1 i Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer (red.). *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reitzels Forlag. S. 9-24.

- Morgan, David L. (1988). *Focus groups as qualitative research*. Newbury Park, Beverly Hills og London: SAGE.
- Morgan, David L. (1995). "Why things (sometimes) go wrong in focus groups" i *Qualitative Health Research* vol 5, nr. 4 november 1995. S. 516-523.
- Morgan, David L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. Thousand Oaks, London og New Delhi: SAGE.
- Morgan, David L. og Richard Krueger (1993). "When to use focus groups and why". Kapittel 1 i David L. Morgan (red.). *Successful focus groups. Advancing the state of the art*. Newbury Park, London og New Delhi: SAGE. S. 3-19.
- Morlandstø, Lisbeth (2006). *Journalistikk som institusjonell praksis- utviklingshemming og psykisk helse i pressen*. Doktoravhandling. Bergen: Institutt for Informasjons- og Medievitenskap, Universitetet i Bergen.
- Morley, David (1992). *Television, audiences and cultural studies*. London og New York: Routledge.
- Murray, Susan og Laurie Ouellette (red.) (2009). *Reality TV. Remaking television culture*. New York og London: New York University Press.
- Nelson, Jack A. (1996). "The invisible cultural group: images of disability" kapittel 20 i Paul Martin Lester (red.). *Images that injure. Pictorial stereotypes in the media*. Westport, Connecticut og London: Praeger. S. 119- 135.
- NFU (2014). "Om utviklingshemming". Hentet fra: <http://www.nfunorge.org/no/Om-utviklingshemning/> [lesedato: 13.04.14].
- Nirje, Bengt (2003). *Normaliseringsprincippet*. Lund: Studentlitteratur.
- Nordby, Kirsti (2010). *Iscenesettelse av freaks. En diskusjon om utstilling av mennesker i Tivolihaven og frem til vår tid*. Masteroppgave i Teatervitenskap. Institutt for kulturstudier og orientalske språk. Universitetet i Oslo.
- Norden, Martin F. (1994). *The cinema of isolation: a history of physical disability in the movies*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Norman, Mona Grevi (2006). "Endelig hjemme". Artikkel hentet fra: <http://www.groruddalen.no/endelig-hjemme.364260.html> [lesedato: 21.04.14].
- NOU 2001:22. *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmede barrierer*.
- NRK (2006). "Men ikke for oss". Artikkel hentet fra: <http://www.nrk.no/programmer/radio/andakten/1.897443> [lesedato: 23.05.14].
- NRK (2009). "Ingen grenser". TV-program.

- Oliver, Michael (1990). *The politics of disablement. A sociological approach*. New York: St. Martin's Press.
- Oliver, Michael (1996). *Understanding disability. From theory to practice*. London: Macmillian Press.
- Oslo Kommune (2007). "Enhet for bo- og dagtilbud". Hentet fra: http://www.bydelstovner.oslo.kommune.no/pleie_og_omsorg/nedsatt_funksjonsevne/bo_og_dagtilbud/article83879-22226.html [lesedato: 10.05.14].
- Oslo Kommune (2008). "Etablering av borettslag for mennesker med nedsatt funksjonsevne". En veileder utgitt av Oslo Kommune, Helse- og velferdsetaten.
- Parsons, Talcott (1991). *The social system*. London: Routledge.
- Philo, Greg (2007). "New content studies, media group methods and discourse analysis: a comparison of approaches". Kapittel 5 i Eoin Devereux (red.). *Media studies. Key issues & debates*. Los Angeles, London og New Delhi: SAGE. S. 101-133.
- Pinch, Trevor J. og Wiebe E. Bijker (1984). "The social construction of facts and artefacts: or how the sociology of science and the sociology of technology might benefit each other". I *Social studies of science*. Vol 14. London, Beverly Hills og New Delhi: SAGE. S. 399-441.
- Regjeringen (2013). "FN-konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne". Hentet fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/tema/likestilling-og-diskriminering/funksjonsnedsettelse/fn-konvensjon-om-rettighetene-til-mennes.html?id=511768> [lesedato: 04.04.14].
- Riley, Charles A. II (2005). *Disability & the media. Prescriptions for change*. Lebanon: University Press of New England.
- Ringheim, Gunnar (2008). "Jeg ber om unnskyldning til dem jeg har såret". Artikkel hentet fra: <http://www.kjendis.no/2008/05/30/536716.html>. [lesedato: 26.03.14].
- Ritzer, George (2011). *Sociological theory*. Boston, Burr Ridge og Dubuque: McGraw-Hill.
- Romøren, Tor Inge (red.) (1995). *HVPU-reformen i forskningens lys*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Rugseth, Gro og Øyvind Førland Standahl (2013). "Freakshow eller folkeopplysning?". Artikkel hentet fra: <http://www.nih.no/om-nih/aktuelt/nih-bloggen/standal-oyvind-forland/freakshow-eller-folkeopplysning/> [lesedato: 02.04.14].
- Ryen, Anne (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Sarwar, Shazia (2014). "De uten krigere". Artikkel hentet fra: <http://www.vg.no/nyheter/meninger/kommentar-de-uten-krigere/a/10146685/> [lesedato: 31.03.14].
- Sayner, Joanne (2010). "Approaches to the media". Kapittel 1 i Daniele Albertazzi og Paul Coble (red.). *The media. An introduction*. Harlow: Pearson. S. 15-34.
- Schleiermacher, Friedrich (2001). "Fra "Innledning" til Hermeneutikken". Kapittel 1 i Sissel Læg Reid og Torgeir Skorgen (red.). *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus Forlag. S. 37-49.
- Schrøder, Kim, Kirsten Drotner, Stephen Kline og Catherine Murray (2003). *Researching audiences*. London: Arnold Publishers.
- Schwebs, Ture og Helge Østbye (2013). *Media i samfunnet*. Oslo: Det norske samlaget.
- Scott, Robert A. (1969). *The making of blind men. A study of adult socialization*. New York: Russel Sage Foundation.
- Shakespeare, Tom (1994). "Cultural representation of disabled people: dustbins for disavowal?" i *Disability & Society*, 9:3. London: Routledge. S. 283-299.
- Shakespeare, Tom (2006). *Disability rights and wrongs*. London og New York: Rutledge.
- Shannon, Claude E. og Warren Weaver (1949). *The mathematical theory of communication*. Urbana: The University of Illinois Press.
- Sherry, Mark (2006). "Identity" i Gary L. Albrecht, Jerome Bickenbach, David T. Mitchell, Walton O. Schanlick III og Sharon L. Snyder (red.) *Encyclopedia of Disability. Volum 2. E-I*. Thousand Oaks, London og New Delhi: SAGE.
- Sirnes, Thorvald (2006). "Den gode normaliteten" i Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breiviks (red.) *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 119-34.
- Skuseth, Karoline Bergsagel (2011). *Den abnormale kroppen. Kropp og funksjonshemming: freaks i teater og film*. Masteroppgave. Bergen: Institutt for Lingvistiske, Litterære og Estetiske Studier, Universitetet i Bergen.
- Smith, Philippa og Alan Bell (2007). "Unravelling the web of discourse analysis". Kapittel 4 Eoin Devereux (red.). *Media studies. Key issues & debates*. Los Angeles, London og New Delhi: SAGE. S. 78-100.
- Snyder, Sharon L. og David T. Mitchell (2006). *Cultural locations of disability*. Chicago: University Chicago Press.
- Solvang, Per (2002). *Annerledes. Uten variasjon, ingen sivilasjon*. Oslo: Aschehoug.

- Solvang, Per (2006). "Problematisering, utdefinering eller omfavnelser? Om normaliteten" i Thomas Hylland Eriksen og Jan-Kåre Breivik (red.) *Normalitet*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 167-186.
- Solvang, Per (2010). "Normaliseringskos og tulleutfordringer?" Artikkel hentet fra studenttidsskriftet "Pedagogisk Profil". Nr. 2, 2010. 17. årgang. S. 10-13.
- Storm, Jorie og Jenny Särholm (2007). "Gränslös glädje. Vägen till rättvisa? En kvalitativ studie om hur människor tolkar skildringen av intellektuelt funktionshindrade i dokumentären "I en annan del av Köping"". Artikkel hentet fra: <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/9993/1/646.pdf> [lesedato: 01.04.14].
- Summer, Colin (1994). *The sociology of deviance. An obituary*. New York: Continuum.
- Swain, John, Sally French og Colin Cameron (2003). *Controversial issues in a disabling society*. Buckingham og Philadelphia: Open University Press.
- Syvertsen, Trine og Eva Bakøy (2001). *Sjekking på TV. Offentlig ydmykelse eller bare en lek? En studie av Reisesjekken- programformat, deltakere, produsenter, sponsorer og publikum*. Oslo: Unipub Forlag.
- Sætersdal, Barbro (1998). *Tullinger, skrullinger og skumlinger. –Fra fattigdom til velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Söder, Mårten (red.) (2005). *Forskning om funksionshinder. Problem- utmaningarmöjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Tjora, Aksel (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk Forlag.
- Trøen, Tone Wilhelmsen (2014). "Vi er alle annerledes". Kronikk fra *Samfunn for alle*, Norsk Forbund for Utviklingshemmede Nr. 2, 2014. S. 13.
- TVNorge (1999). "71°Nord". TV-program.
- TVNorge (2001). "Big Brother". TV-program.
- TVNorge (2009). "Tangerudbakken Borettslag". TV-program.
- TVNorge (2012). "Tangeruddampen". TV-program.
- TV2 (2009). "Uten hemninger". TV-program.
- TV2 (2014). "Kjærlighet uansett". TV-program.
- TV3 (1999). "Robinsonekspedisjonen". TV-Program.
- TV3 (2012). "Psyk Forandring". TV-program.
- TV4 (2007). "I en annen del av Köping". TV-program.
- Tøssebro, Jan (1996). *En bedre hverdag? Utviklingshemmedes levekår etter HVPU-reformen*. Oslo: Kommuneforlaget.

- Tøssebro, Jan (2010). *Hva er funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- United Nations (2007). *From exclusion to equality. Realizing the rights of people with disabilities*. FN-konvensjonen, hentet fra:
<http://www.ipu.org/PDF/publications/disabilities-e.pdf> [lesedato: 04.04.14].
- Vatnøy, Lillian (2014). "Gullrute til Tangerudbakken". Artikkel hentet fra:
<http://www.tvnorge.no/programmer/tangerudbakken-borettslag/gullrute-til-tangerudbakken-1.3940/gullruten-til-tangerudbakken-1.3942> [lesedato: 03.04.14].
- Vegheim, Berit (2012). "Visst er "Ingen grenser" et freakshow". Artikkel hentet fra:
http://www.aftenposten.no/meninger/Visst-er-Ingen-grenser-et-freakshow-6759437.html#.UzmXhNwm_kg [lesedato: 31.03.2014].
- Waldahl, Ragnar (1998). *Mediepåvirkning*. Oslo: Gyldendal.
- Widerberg, Karin (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wilkinson, Sue og Celia Kitzinger (red.) (1996). *Representing the other. A feminism & psychology reader*. London, Thousand Oaks og New Delhi: SAGE.
- Ytreberg, Espen (2006). "Premeditations of performance in recent live television. A scripting approach to media production studies". I *European journal of cultural studies*. Vol. 9. London, Thousand Oaks og New Delhi: SAGE. S. 421-440.

9. Vedlegg

9.1 Kvittering fra NSD om godkjent prosjekt og oppdatert prosjekt

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N 5007 Bergen
Norway
tel: +47 55 58 21 17
fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Hendrik S. Spilker
Institutt for sosiologi og statsvitenskap NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 22.10.2013

Vår ref: 35621 / 2 / HIT

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 24.09.2013. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 21.10.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

35621	<i>En sosiologisk kvalitativ analyse av medias fremstilling av funksjonshemming i Tangerudbakken</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Hendrik S. Spilker</i>
<i>Student</i>	<i>Ingrid Walstad Larsen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.05.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Hildur Thorarensen

Kontaktperson: Hildur Thorarensen tlf: 55 58 26 54

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1053, Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11 nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07 kyrrt.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVU, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36 nsdmaa@svu.ntnu.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 35621

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes skriftlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskriv og mal for muntlig informasjon mottatt 21.10.2013 tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger NTNU sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat pc til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 20.05.2014 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. yrke, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

BEKREFTELSE PÅ ENDRING

Hei, viser til endringsskjema registrert 07.04.2014.

Vi har nå registrert at utvalget utvides til å inkludere en fjerde informantgruppe; produsenter og foreldre til deltakere i Tangerudbakken.

Personvernombudet har ingen merknader til endringen.

Personvernombudet forutsetter at prosjektopplegget for øvrig gjennomføres i tråd med det som tidligere er innmeldt, og personvernombudets tilbakemeldinger. Vi vil ta ny kontakt ved prosjektslutt.

Vennlig hilsen/best regards

Hildur Thorarensen
Rådgiver/Adviser

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
(Norwegian Social Science Data Services)
Personvernombud for forskning
(Data Protection Official for Research)
Harald Hårfargres gate 29, 5007 Bergen.

9.2 Informasjonsskriv til informanter

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

En studie om menneskers oppfatning av medias fremstilling av utviklingshemmede i "Tangerudbakken".

Bakgrunn og formål

Jeg skriver min masteroppgave i sosiologi ved NTNU høsten 2013/ våren 2014. Jeg undersøker menneskers oppfatning av medias fremstilling av utviklingshemmede i TV-serien "Tangerudbakken". Dette innebærer hvilke konsekvenser denne fremstillingen har for publikum og hvordan ulike samfunnsgrupper opplever programmet.

Etter en utlysning ble jeg satt i kontakt med deg om frivillig deltakelse i prosjektet som intervjudeltaker under kategorien "helsefagarbeider som har jobbet med utviklingshemmede"/ "familiemedlem/ slektning med utviklingshemmede"/ "publikummer som har sett Tangerudbakken".

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i prosjekter innebærer å delta på et gruppeintervju med 4 andre informanter. I begynnelsen av intervjuet vil vi se en sekvens av "Tangerudbakken" (26 minutter), og deretter vil vi diskutere serien i plenum. Spørsmålene vil omhandle hva du mener og tenker om fremstillingen av utviklingshemmede i serien, og hvilke konsekvenser du mener serien kan ha. Under intervjuet vil jeg benytte meg av lydopptak og notater som vil transkriberes og slettes i ettertid. Jeg får i tillegg bistand fra en assistent som bidrar til intervjuutførelsen. Intervjuet vil vare i ca. 2 timer.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg som vil ha tilgang til personopplysningene og alle navn og sensitive opplysninger vil anonymiseres. All data vil transkriberes i ettertid, og originalopptakene vil slettes. Deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i en publikasjon, alder og yrke vil grovkategoriseres.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 20. mai 2014. All personopplysninger vil slettes etter denne datoen.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Kontaktinformasjon:

Ingrid Walstad Larsen

TLF: 98 48 61 38

E-post: ingridwl@gmail.com.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS og behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningen §31. Behandlingen tilfredsstillter kravene i personopplysningsloven.

Samtykke til deltakelse i studien:

En studie om menneskers oppfatning av medias fremstilling av utviklingshemmede i "Tangerudbakken".

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg samtykker til å delta i intervju

9.3 Intervjuguide

Veiledende intervjuguide til fokusgruppeintervju

Hei og velkommen som informanter til min masteroppgave i sosiologi. Jeg er Ingrid og jeg skriver om hvordan ulike mennesker oppfatter medias fremstilling av utviklingshemmede i serien "Tangerudbakken". Dette er Christine og hun er min assistent, hun vil hjelpe til med teknisk utstyr og gjennomføring av intervju. Hun vil også ta notater underveis slik at det blir lettere å transkribere i ettertid. Derav navnelappene.

Hovedtemaet i oppgaven er en analyse av TV-serien Tangerudbakken. Dette, som vi kaller et fokusgruppeintervju, vil omhandle temaer rundt TV-serien Tangerudbakken. Først skal vi 26 minutter fra en episode, deretter tar vi en liten do- og kaffe/kakepause før vi begynner å diskutere det vi har sett. Jeg kommer til å stille spørsmål under diskusjonen. Husk at det ikke er noen "rett" eller "galt" svar, jeg er interessert i å få innsikt i deres meninger og tanker rundt Tangerudbakken. Hele intervjuet tar ca. 2 timer. Intervjuet vil anonymiseres innen prosjektslutt og i oppgaven. Det vil si at jeg bruker fiktive navn i oppgaven og all data vil slettes etter at studien er ferdig. Jeg vil samtidig minne om at intervjuet er helt frivillig og dere kan trekke dere fra prosjektet under eller etter intervjuet uten at dette har konsekvenser. *(Nevne at de på forhånd har fått utdelt et samtykkeskjema og hva som står der)*. Servere kake og kaffe underveis og ta en uformell runde på hva alle heter og deres alder, i tillegg kan vi snakke om hva vi driver med på fritiden og hva vi studerer/ jobber med. Jeg kan begynne, så Christine også videre.

Innledning

Først skal vi se 26 minutter av "Tangerudbakken". Det er fire hovedtema som går gjennom i hele sekvensen.

1. Helsa til den ene deltakeren/ trening
2. Fotballspilling/ trening og cup
3. Te-selskap med to av deltakerne
4. Arbeid/ jobbsituasjon
5. (Bursdagsfeiring, men bare litt av dette)

Jeg vil at dere noterer under veis. Noter refleksjoner rundt de ulike scenene, om situasjonen, musikken, klippingen, tanker og følelser. Jeg og assisterende moderator vil også notere under veis.

Etter filmvisning:

Do-pause og påfyll av kaffe/ kake.

Begynne med intervju:

- Er det i orden for dere om vi bruker båndopptaker?
- Først ønsker jeg at vi tar en liten runde på hva vi sitter igjen med tanker og følelser etter å ha sett serien og om det er noen spesielle scener du ønsker å trekke frem? (Føler du deg glad, trist, latterfull, betenkt, fornøyd, sint, skuffet?).

Hoveddel

- Så snakker vi litt om de ulike scenene:
 - I den første scenen så vi [navn på deltaker] som snakket om helsa si og kosthold. I den samme episoden blir vi også med når han prøver klær og når han er på trening. Hva så vi, refleksjoner, meninger, tanker, følelser?
 - I den andre scenen så vi [deltaker] på fotballtrening/ cup. Her var det også filming av de andre deltakerne og når de spilte kamp, hadde trening og snakket om hvordan kampen hadde gått. Hva så vi, refleksjoner, meninger, tanker, følelser?
 - I den tredje scenen inviterte [navn på deltakere] til te-selskap hjemme hos seg selv. De drakk te, spiste kjeks og snakket om ulike temaer (kjærligheten, livet, det å være annerledes). Hva så vi, refleksjoner, meninger, tanker, følelser?
 - I den siste scenen ble vi med på arbeidsplassen til [navn på deltaker] der hun klipper frimerker. Hun snakket med en kollega som sang for henne. Hva så vi, meninger, tanker, følelser?
 - Siste scene: bursdagsselskap til [navn på deltaker] (dette blir eventuelt).

Generelle spørsmål

(som også kan stilles som oppfølgingsspørsmål under forrige del)

- Hva mener dere om måten serien er klippet sammen og redigert på?
 - Musikk
 - Redigering/ klipping
 - Bruk av virkemidler (lys, lyd, musikk)
- Hvordan tror dere deltakerne synes det er å være med i Tangerudbakken?
- Hva tror dere produsentene bak TV-serien mente med serien?
- Hvordan kan Tangerudbakken endre synet på hvordan man tenker om funksjonshemming?
- Hvordan oppfatter dere deltakerne og deres funksjonshemming?
- Hvilke følelser vekker serien hos dere?
- *Eventuelt : hvorfor valgte dere å se serien når den gikk på TV?*

Om funksjonshemming og media/ samfunn

- Reflekter over hvordan Tangerudbakken kan endre synet på hvordan man tenker om funksjonshemming.
- Reflekter over hvordan programmet kan gi en *positiv* effekt i dens fremstilling av mennesker med funksjonshemming
- Reflekter over hvordan programmet kan gi en *negativ* effekt i dens fremstilling av mennesker med funksjonshemming
- Hvordan oppfatter dere skildringen av deltakerne og deres funksjonshemming?
- Har dere fått et annet syn på funksjonshemming etter å ha sett serien? **Hvorfor/ hvorfor ikke?**
- Snakke om man har reflektert rundt temaet på forhånd og hvordan dette kan ha påvirket diskusjonen.
- Du som helsearbeider/ **publikummer/** slektning: hvordan har din tilhørighet og forforståelse bidratt/ påvirket diskusjonen?
- Er det noe mer dere ønsker å trekke frem/ diskutere?

Eventuelle spørsmål:

- *Hvordan mener dere funksjonshemmede er representert i media?*
- *Hvordan er disse representasjonene?*
- *Hvordan tror dere Tangerudbakken har påvirket holdningen folk har for funksjonshemmede i samfunnet? Såkalt "Tangerudeffekten".*
- *Hvordan tror dere Tangerudbakken har endret holdningen for funksjonshemmede hos befolkningen?*

Avslutning

- Takk for deltakelse.
- Minn om mulighet for å trekke seg fra prosjektet.
- Anonymisering og sletting av data i ettertid.

Scene rekkefølge:

1. Vekt til [deltaker], helseproblemer og kosthold
2. Fotballkamp med [deltaker]
3. Teselskap med [deltaker] og [deltaker]
4. Fotballkamp
5. [Deltaker] prøver klær i sportsbutikk med ansatt
6. Fotball
7. Teselskap
8. [Deltaker] er på treningssenter
9. Pause
10. [Deltaker] forbereder seg til bursdagsselskap
11. [Deltaker] på jobb

9.4 E-postintervju med produsenter og foreldre

1. Fortell litt om bakgrunnen til prosjektet. Hvorfor valgte dere å lage et program som dette? Hvor kom ideen fra? Hva var tanken bak?

”Tangerudbakken Borettslag” ble laget på bakgrunn av TV-serien ”I en annen del av Köping” som ble vist i Sverige (i 2007). Denne serien ble definert som et tv-format, som Rubicon TV A/S kjøpte og fikk solgt inn en norsk versjon til TVNorge. De eneste retningslinjene for konseptet var at man skulle lage en tv-serie fra et borettslag med utviklingshemmede hvor den ene beboeren skulle ha fortellerstemmen. Tangerudbakken ble funnet, blant flere borettslag med utviklingshemmede og, forespurt om de ville være med i en slik tv-serie.

De som bor i Tangerudbakken har forskjellige interesser og utfordringer i hverdagen, og de fleste var flinke til å sette ord på sin egen livssituasjon. Dessuten bor de i et borettslag, ikke en institusjon. Fortsatt plasseres utviklingshemmede på institusjonslignende steder, sammen med både syke, gamle og psykiatriske pasienter. Det er viktig å vise verdien av å bo i et borettslag og være sjef i sitt eget hjem. Det var viktig fra første stund å ha en god dialog med foreldre og pårørende til beboerne, og det hadde vi fra første stund. Felles var idéen om at dette kunne fungere som god folkeopplysning og målet var å bekjempe noen fordommer rundt å leve med en utviklingshemming. Mange mennesker er ikke vant til å omgås utviklingshemmede, og ofte gjenspeiler deres frykt eller fordommer rett og slett uvitenhet. Vi dannet en redaksjon hvor alle hadde dokumentarisk bakgrunn. I tillegg hadde flere i redaksjonen jobbet med, eller vokst opp med utviklingshemmede, og dermed hadde alle gode forutsetninger for å ta fatt på oppgaven. Felles var et ønske om å formidle historier med respekt – spesielt da vi skulle lage tv på en kanal som var kommersiell og mange ville mene kunne være spekulativ.

2. Hvilke ambisjoner har dere hatt med å lage serien?

Ambisjonen for alle med å lage ”Tangerudbakken Borettslag” har først og fremst vært folkeopplysningaspektet, og det å vise at utviklingshemmede er mennesker med akkurat like behov, utfordringer og drømmer som såkalt ”normale” mennesker. Dessuten var det viktig for oss å vise at utviklingshemmede ikke er ”en gruppe mennesker”, men at de er like forskjellige som oss alle. Også det at de er en ressurs i samfunnet i stedet for en belastning, som mange feilaktig mener, har vært svært viktig å få frem. Vi ønsket å snu noen fordommer.

Etter at vi hadde laget første sesong av serien var vi veldig glad for at vi hadde klart å lage noe som foreldre til gjengen i Tangerudbakken var fornøyde med, og som vi selv syntes ble en fin og verdig skildring av gjengen vår. Vi var helt sikre på at vi ikke skulle lage flere episoder, da det var en krevende prosess, og tett dialog med pårørende hele tiden var en forutsetning for å få dette til.

Serien ble en suksess på TVNorge, og de ønsket at vi skulle lage en oppfølger.

Vi måtte sammen med foreldre/pårørende og gjengen fra Tangerudbakken finne en god grunn for å fortsette med flere episoder. Det var først og fremst viktig at det var de samme menneskene som jobbet videre med serien, da vi hadde opparbeidet oss en tillit og blitt så godt kjent. Da vi hadde fått forsikret oss om at store deler av redaksjonen var den samme, bestemte vi oss for å fortsette med disse argumentene:

1. Vi kunne gå enda dypere til verks i tema og utfordringer, ettersom vi kjente hverandre mye bedre og tilliten var god. Målet om å lage god folkeopplysning

kunne man fortsette med lenge – for det var fremdeles mange fordommer å få bukt med.

2. Vi skulle ha det gøy sammen.

3. Speiler programmet virkeligheten? Hvorfor/ hvorfor ikke?

I hvilken grad programmet speiler virkeligheten er vanskelig å si. Så lenge vi lager tv i så stor skala, så må vi ”lage prosjekter” til Tangerud-gjengen som vi kan følge dokumentarisk. Hverdagslivet på Tangerudbakken speiler virkeligheten i stor grad. Da inviterer beboerne oss til å ta del i sine liv, og sånn sett er det de selv som tar ”regien”. Når vi derimot reiser på tur til Filippinene for å seile mot Sydpolen med Jarle Andhøy og ”Berserk”, så er dette selvsagt noe beboerne i Tangerudbakken aldri ville gjort uten at det står en tv-produksjon bak. Men etter at vi har påvirket tilværelsen og satt i gang prosjektene, er stort sett det som skjer foran kamera ekte reaksjoner og handlingsmønstre. Gjengen fra Tangerudbakken spiller sjelden skuespill – det er ektheten som gjennomstrømmer opptakene.

Det er selvsagt også noen ting som ikke egner seg for kamera, og som vi av respekt for beboerne og i samarbeid med foreldrene ikke har ønsket å vie tid til i TV-serien. Slik er det med all tv-produksjon, selv om vi gjerne skulle sett mer av slike hensyn i enkelte TV-programmer. Man har en etisk side hvor vår jobb faktisk også er å ivareta og beskytte dem som gir av seg selv foran kamera. I hver sesong har vi mellom 200 og 300 timer som skal klippes ned til 6 timer, og da sier det seg selv at vi gjør et utvalg. Men jeg tror at møter man gjengen fra Tangerudbakken, så er det stort sett de samme personene man møter i virkeligheten, som dem man har sett på tv.

4. Hvordan mener du psykisk utviklingshemmede blir fremstilt i Tangerudbakken?

Vi mener at gjennom de 34 episodene vi hittil har laget med gjengen fra Tangerudbakken, at vi har laget et sannferdig og godt bilde av dem som bor der. Vi har vist at de mestrer mer enn mange tror, vi har vist at de har flotte jobber, at de engasjerer seg politisk, at de har en ekstremt stor evne til å bry seg om mennesker rundt seg, at de har få eller ingen fordommer, og vi har vist at utviklingshemmede lever verdige liv. De blir fremstilt ekte og livsglade, samtidig som de daglig viser oss hvilke utfordringer de har. Og vi mener det er viktige å presisere at utviklingshemmede ikke kan klassifiseres som en gruppe, ettersom hver og en er like forskjellig som alle andre i samfunnet ellers. Det er kanskje nettopp det vi er opptatt av, å vise at enkeltindividene i dette bofelleskapet er like forskjellige som i alle andre borettslag.

5. Er det viktig med et slikt type program? Hvorfor/ hvorfor ikke?

Vi mener det er svært viktig med slike typer program. Før TV-serien ble vist på luften, var mange skeptiske til konseptet, kanskje mest av alt fordi de mente at å lage tv om utviklingshemmede var spekulativt. Heldigvis var de aller fleste veldig positive etter å ha sett programmene. Å frata utviklingshemmede mulighet til å fortelle og vise hvem de er, er verre og bidrar til å opprettholde fordommer og forutinntatte holdninger om mennesker med utviklingshemming. Det har vært viktig for oss at beboerne i Tangerudbakken har fått uttrykke seg 100% og at ikke voksne/ pårørende/ fagfolk el. snakker om dem som om de ikke selv var i stand til å snakke om sin egen situasjon. Vi har i disse årene fått

tilbakemeldinger fra foreldre som har fått barn med Downs syndrom, og på bakgrunn av at de har sett Tangerudbakken, ser de at barnet har en verdig fremtid. En gammel dame på 93 år sendte håndskrevet brev til beboerne i Tangerudbakken og takket dem for at de sto frem på skjermen og gav av seg selv. Vi har møtt mange barn som kommer bort med stjerner i øynene og ærbødig respekt, og ber om autografer fra sine helter. Og det å endre barns og ungdommers oppfatning av utviklingshemmede må jo være roten til positiv endring i holdninger. I meningsmålinger på hvilke norske programmer som er best likt på TVNorge har Tangerudbakken Borettslag ligget øverst på listen.

174 000 fans på Facebook og utallige takk og kjærlighetserklæringer vitner også om at beboerne i Tangerudbakken og deres foreldre har gitt publikum noe av stor betydning ved å stille opp på dette.

I andre deler av verden har man andre betegnelser på utviklingshemmede som kan være mer beskrivende for disse menneskene: ”specials” eller ”special children”. Vi har hørt og opplevd at ofte når såkalt ”normale” mennesker forholder seg til utviklingshemmede, bringer det frem bedre sider ved dem selv. Kanskje kan det å se på Tangerudbakken virke befriende i et samfunn hvor krav til prestasjon og vellykkethet bare blir større og større. Vi trenger et samfunn hvor folk viser omsorg og hvor ikke alt skal være perfekt og kjedelig, og sånn sett så håper vi også at Tangerudbakken kan virke inspirerende.

6. Hvilke konsekvenser har serien bidratt til? Er det positive eller mindre heldige konsekvenser? (Her tenker jeg spesielt på menneskers/publikums holdninger mot psykisk utviklingshemmede og forestillinger om gruppen).

Vi tror at serien om Tangerudbakken har bidratt til større åpenhet og mer kunnskap omkring utviklingshemmede. Vi har inntrykk av at gjengen fra Tangerudbakken blir møtt med stor respekt blant folk når de ferdes rundt omkring og at de har spredd mye glede rundt i de tusen hjem. Foreldrene til beboerne i Tangerudbakken forteller at de merker forskjell på hvordan folk møter barna deres nå i forhold til før. Folk er hyggelige og hilser, og behandler dem på en mer respektfull måte.

Av de mindre heldige konsekvensene er at mange ser på gjengen fra Tangerudbakken (og kanskje utviklingshemmede generelt) som flinke, søte, glade og gode – noe som blir en veldig forenklet måte å se utviklingshemmede på. Dette gjenspeiler seg for eksempel i at folk flest har mindre terskel for å gå bort til Tangerudgjengen enn til andre kjendiser. Deres åpenhet og raushet innbyr kanskje til at det er fritt frem for å gå bort, og gjerne klemme og kose litt på dem. Dette er ikke alltid like populært, av forståelige grunner.

Middelaldrende kvinner er kanskje verst her, og har ingen motforestilling om å gå bort og stryke dem på kinnet og fortelle hvor ”flinke og søte” de er. Her må vi muligens lage enda flere programmer for å nå gjennom med budskapet.

Noe av det Tangerudbakken har blitt kritisert for, er at det ikke viser en realistisk virkelighet ift det å være utviklingshemmet. Det som er realitet, er at gjengen i Tangerudbakken er seks mennesker, ikke en gruppe med utviklingshemmede. Serien viser hvordan gjengen fra Tangerudbakken er og har det, men ikke hvordan alle utviklingshemmede i Norge er, eller har det. Seks mennesker kan ikke alene vise en hel virkelighet. Men de kan vise virkeligheten om seg selv.

7. Hvordan tror du publikum tenker om serien og programmet?

Tilbakemeldingene vi og TVNorge får rundt programserien er veldig hyggelige. De fleste mener vi gjør en viktig jobb, og at Tangerudbakken er gode ambassadører for utviklingshemmede – og for programmer med mening. Vi hører veldig lite negativt, og de

tingene vi hører kommer ofte fra folk som har sett svært lite av programmene, og noen viser det seg ikke har sett det i det hele tatt. Det vil alltid være folk som ikke liker det de ser, eller som etter å ha sett programmet vil bruke mer tid på å stigmatisere nettopp utviklingshemmede, rett og slett fordi Tangerudbakken Borettslag setter et søkelys på tematikken. Det er også veldig mange som er usikre på om de får lov til å le når de ser på Tangerudbakken. Når de selv og foreldrene deres ser Tangerudbakken, kan vi garantere at det er mye god latter. Tangerudgjengen er en fantastisk og morsom gjeng. Så inntrykket vårt er at publikum har blitt veldig glad i Tangerud-gjengen, og det er nok kanskje også derfor vi gang på gang blir bedt om å lage flere serier.

8. Hvordan kan Tangerudbakken endre synet på hvordan man tenker om utviklingshemming?

Den viktigste grunnen til folks fordommer er uvitenhet, og ved å la folk vite mer om noen utviklingshemmede, vil de forhåpentligvis ha færre fordommer i forhold til utviklingshemmede generelt. Vi tror at gjengen fra Tangerudbakken gjennom seriene har vist at utviklingshemmede ikke er en ensartet gruppe. De har vist at de er vidt forskjellige individer med helt ulike kvaliteter og helt ulike behov, på lik linje med andre såkalt "normale" mennesker.

Og forhåpentligvis har vi klart å formidle noe av ekteheten og ærligheten deres, fantasien og lekenheten som vi mener er mangelvare i samfunnet ellers.

9. Hvordan tror du deltakerne synes det er å være med i "Tangerudbakken"?

Beboerne i Tangerudbakken synes det har vært både morsomt og slitsomt å være med i seriene. De er selv sine største fans, og ser på episodene hver eneste dag og kan replikkene ut og inn. Det har vært veldig mye spennende som har skjedd på veien, reising til nære og fjerne strøk, nye bekjenskaper, vennskap, opplevelser, jobbtilbud og samhold som ikke ville oppstått hvis ikke filmingen genererte slike muligheter.

Filming ble fort en rutine for beboerne, og når vi ikke var der lenger med kamera, så ble det en slags tomhet for dem. Og for oss som har stått bak seriene har det vært en stor berikelse i livet å bli så godt kjent med alle beboerne i Tangerudbakken. Så filmcrew og gjengen med sine familier har sannsynligvis og forhåpentlig knyttet vennskapsbånd som kommer til å vare – også den dagen kameraene blir skrudd av for godt.

10. Mange vil kanskje mene at Tangerudbakken er et modernisert tilfelle av det man i gamle dager betegnet som et "freakshow". Hva mener du om dette?

De som ser på Tangerudbakken som et freakshow bør kanskje ta et oppgjør med seg selv. Desto viktigere er det å lage slike program.

11. Hva er forskjellen mellom at Tangerudbakken sendes på TVNorge sammenlignet med eksempelvis NRK? Ville programmet sett annerledes ut da?

Programmet ville ikke sett annerledes ut i formen om det hadde blitt sendt på NRK, med mindre noen andre hadde laget det. Men det hadde nok ikke vært budsjetter i NRK til at vi kunne realisert alle de drømmene som har oppstått underveis. Sannsynligvis ville det vært dobbelt så mange seere, mindre fordommer i forkant og mye mer medieoppmerksomhet rundt programmene underveis.

12. Legger TVNorge som kommersiell kanal spesielle føringer for utformingen av programmet?

TVNorge har ikke lagt spesielle føringer for utformingen av programmene. De har hele veien hatt en tillit og respekt for oss som har laget dem, og ikke minst respekt for foreldre/foresatte til Tangerudbakken som har godkjent alle episoder før de har blitt ferdigstilt, og vært en viktig del av alle prosesser. Vi har aldri kompromisset i forhold til dette, og det har vært hele forutsetningen for å lage denne tv-serien. Og hadde ikke det vært tilfelle, så hadde det nok ikke blitt laget mer enn en sesong av denne serien.

13. Hva er tanken bak måten serien er klippet sammen og redigert på? Her tenker jeg på redigering/klipping av scenene, bruk av andre virkemidler som musikk, lyd og lys).

Klippingen av Tangerudbakken Borettslag er en møysommelig og verdifull prosess. Vår ambisjon er at beboerne i Tangerudbakken skal være seg selv helt og fullt, og at de på best mulig måte skal formidle det de faktisk har på hjertet. I starten brukte vi mye tid på å balansere det morsomme og det triste, og har hele tiden hatt som mål at folk gjerne må le, men på rette premisser. Dette understrekes for eksempel av musikken. I TV-serier brukes ofte "sirkusmusikk" for å understreke komiske elementer, og for å gjøre deltagerne dummere enn de er. Det har vi hatt som regel å unngå i Tangerudbakken. Når deltagerne i Tangerudbakken er morsomme, er de morsomme nok på egen hånd, og vi ønsker ikke å gjøre de til "klovner", og dermed oppfylle mange seeres forutinntatte og stigmatiserende klisjéer rundt det å være utviklingshemmet. Vi bruker musikk som understreker mening og varme, sorg og glede. Nøkkelen til god klipping er å kjenne deltagerne, og vite hva de står for. Da kan man enkelt hjelpe til slik at de får frem det de faktisk ønsker å få frem. Når man klipper programmer som Tangerudbakken, er det utrolig viktig å bruke magefølelsen og hjertet.

14. Bidrar serien til åpenhet og bryter med fremmedfrykt? Hvis ja, hvorfor. Hvis nei, hvorfor ikke?

Vi mener bestemt at serien bidrar til å minske fordommer mot utviklingshemmede, og skape mer åpenhet og innsikt.

Fordommer oppstår ofte av at folk ikke vet eller er usikre. Utviklingshemmede har vært en gruppe mennesker som gjennom alle tider har blitt stigmatisert, og satt i en generell kontekst: de er rare. De er skumle. Vi vet ikke hvordan vi skal forholde oss til de. Og det er heller ikke så rart. Frem til for bare 20 år siden, ble utviklingshemmede plassert på institusjoner og stuet vekk sammen med "likesinnede". De var sjelden å se i samfunnet, de gikk på egne skoler – med "likesinnede", og det var generelt lite fokus på disse menneskene som man helst ikke ville ha noe med å gjøre. De ble ofte forvekslet med det å være en psykiatrisk pasient, og det er én av grunnene til at de i dag kalles "utviklingshemmede" og ikke "psykisk utviklingshemmede" (NFU = Norsk Forbund for Utviklingshemmede het tidligere NFPU – Norsk Forbund for Psykisk utviklingshemmede). Tangerudbakken Borettslag gjør folk mindre usikre, de vet mer om det å være utviklingshemmet. De lærer hvordan de skal forholde seg til mennesker med ulike utfordringer. Dette gjør at det blir mer åpenhet og mindre frykt.

15. Mange vil si at programmet på en uheldig måte fokuserer på de fysiske attributtene til deltakerne, hva tenker du om dette?

For dem som har sett hele serien, er ikke de fysiske attributtene til beboerne til Tangerudbakken et hovedfokus. Når vektproblemer er en problemstilling som opptar mye fokus hos f.eks [navn på deltaker], er dette noe vi følger som en del av hverdagslivet – både i oppturer og nedturer.

At [navn på deltaker] har cerebral parese og av den grunn har dårlig balanse og en stiv kropp, er dette noe vi forteller om for at folk skal få en økt forståelse for hvilke utfordringer han har i hverdagen.

I tillegg viser serien også gode fysiske attributter i f.eks fotballaget til [navn på deltaker], BUL, som trener utrolig hardt og er i god fysisk form. Vi viser [navn på deltaker] som rir, og generell fysisk mestring i form av svømming, boksing, dansing...

16. Er serien tenkt som folkeopplysning eller underholdning?

Alibiet for å lage en slik serie er folkeopplysning – og det er på bakgrunn av dette at foreldre/pårørende har tillatt at vi lager en tv-serie der barna/søskenene deres medvirker. Det var mange runder for og imot ved oppstarten, og det vi landet på den gangen, var at om en slik serie kunne bidra til økt kunnskap så var det verdt det. Det å få et barn med en utviklingshemming hadde sine utfordringer for 30-40 år siden, med tanke på åpenhet og kunnskap hos folk, og fremdeles i dag er det en vei å gå.

I formen Tangerudbakken Borettslag er bygget opp på, og ikke minst med Tangerudgjengen som fine karakterer, skal selvsagt også serien være underholdende. Dette er jo også for å nå flest mulig med serien, for nettopp å lære de noe om det å være utviklingshemmet. Det har aldri vært et mål om å lage underholdning på bekostning av en gruppe mennesker med spesielle behov – snarere tvert imot. Beboerne i Tangerudbakken er en gjeng som trenger ekstra oppfølging, også i kjølvannet av en slik serie. Men de har et viktig budskap å komme med som det er verdt å bruke mye tid på.

17. Noen vil si at programmet ikke gjenspeiler virkeligheten, hvilke tanker har du om dette?

Ingen tv-programmer gjenspeiler virkeligheten. Det er alltid en utvelgelse av historier og situasjoner. Men TV-programmet gjenspeiler i veldig stor grad virkeligheten akkurat i Tangerudbakken. Det vil ikke si at den gjenspeiler virkeligheten for utviklingshemmede generelt, da ingen er like og alle lever forskjellige liv.

Gjengen i Tangerudbakken har gitt av seg selv langt utover det folk flest gjør på tv. Å ha et kamera-team på slep i lange perioder gjennom flere år er det de færreste som opplever i livet. Men de som har erfart det kan nok fortelle at det kan være ganske krevende. Så hva Tangerudgjengen og familiene deres faktisk har bidratt med i folkeopplysningens navn tror vi er vanskelig å måle og helt uvurderlig.

18. Andre kommentarer/ refleksjoner/ tanker.

Nå er det slik at det å bo i et borettslag som Tangerudbakken ikke er en selvfølge for dem med utviklingshemming. Fremdeles bor mange utviklingshemmede på institusjoner, ofte sammen med psykiatriske pasienter, alvorlig syke og også rusmisbrukere. På bakgrunn av mange års jobbing ble Tangerudbakken Borettslag, på initiativ fra foreldrene til [navn på deltaker] bygget. I tv-serien har vi også fokusert på livskvaliteten det gir for gjengen å bo

trygt og være herre i sitt eget hjem. Dette vet vi med sikkerhet at har generert flere borettslag som Tangerudbakken.

[...]

Tilbakemelding:

[To av foreldrene til den ene deltakeren] har noen kommentarer:

Det er viktig å tenke gjennom begreper [...], særlig Psykisk Utviklingshemmede. Denne betegnelsen gikk ut av bruk for ca. 20 år siden og er senere, stort sett, ikke brukt i offentlige dokumenter. Og slett ikke av utviklingshemmedes og pårørendes interesseorganisasjoner.

Til punkt 18 skriver de følgende:

Det kan tilføyes at tv-serien ikke hadde som hensikt å ta opp boligpolitiske spørsmål som gjelder boligbygging for mennesker med utviklingshemning. Likevel ga serien en synergieffekt som førte til at foreldre, kommuner og andre ble oppmerksomme på en boligløsning lik Tangerudbakken borettslag. Noen av oss foreldre har fått utallige henvendelser om nettopp dette og jeg har holdt adskillige foredrag om idè, gjennomføring og opprettelse av borettslaget. Og nokså mange har henvendt seg til oss og spurt om de kan få flytte dit!

Og til selve tv-serien igjen; jeg mener også at det kreves både mot og innsikt fra beboerne selv og fra oss pårørende når det gjelder medvirkning i og til serien. Det har krevd bevissthet om både mål og middel. Målet har vært god folkeopplysning og å bidra til nedbygging og nedbryting av barrierer, bl.a. i form av fordommer. Vi har også vært veldig opptatt av middelet og av måten "ungene våre" er blitt fremstilt. Vi er godt fornøyd med slik det er blitt gjort. Det kan legges til at mange av oss har vært aktivt med og alle pårørende har godkjent det endelige resultatet.

Og til slutt; «kjendiseriet» i etterkant kan oppleves både positivt og negativt. Dette har vært belyst og forsøkt taklet både før, under og i etterkant av produksjonene, også fra tv-selskapets side.

Skrevet av:

Produsenter

[...].